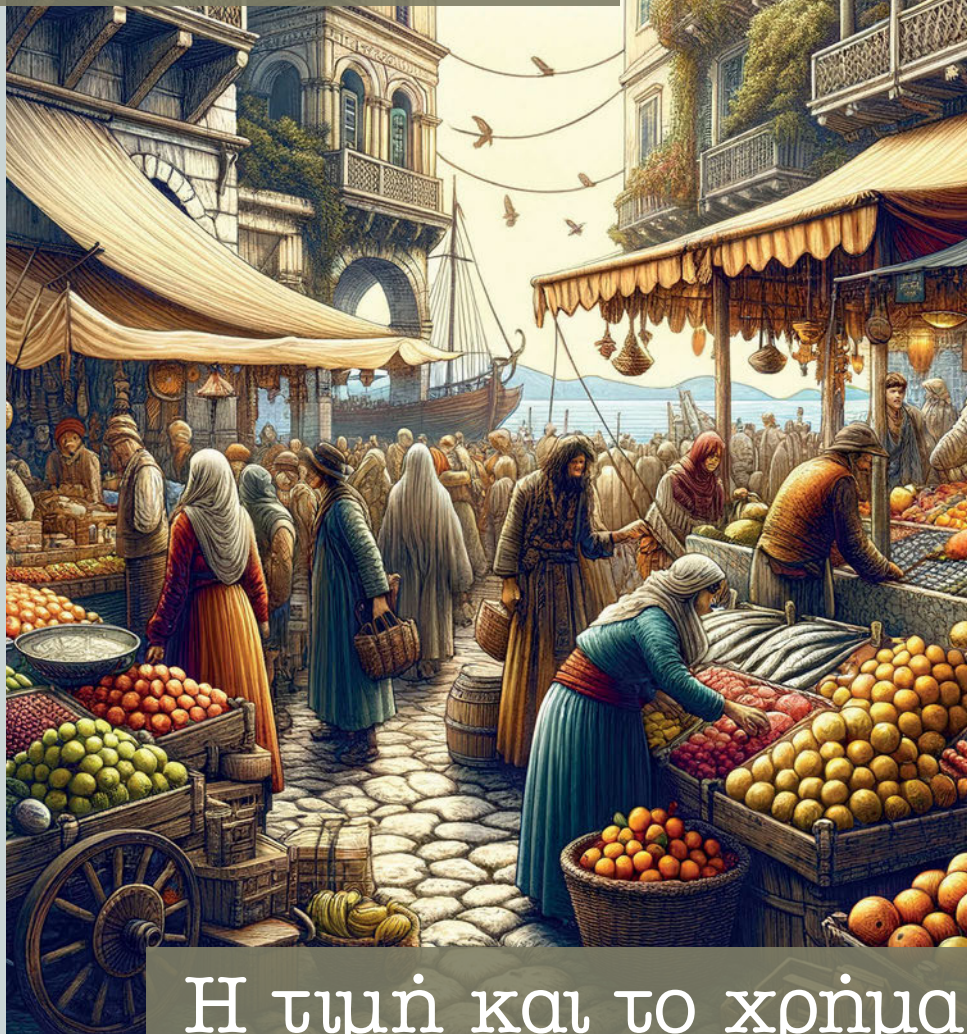

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Η τιμή και το χρήμα

Λογοτεχνία
Β' Λυκείου

Η τιμή και το χρήμα

Τίτλος: *Η τιμή και το χρήμα*
Συγγραφέας: Κωνσταντίνος Θεοτόκης

Ομάδα Εργασίας ΙΕΠ

Γιαννίκας Αθανάσιος, ΠΕ70, Σύμβουλος Α΄ (Συντονιστής και μέλος αρχικής και ανασυγκροτημένης ομάδας)
Βαρτζιώτη Βασιλική, ΠΕ02, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)
Δούμα Ελπίδα, ΠΕ60, Σύμβουλος Β΄ (μέλος αρχικής ομάδας)
Καραγιάννη Σοφία, ΠΕ70, Σύμβουλος Β΄ (μέλος αρχικής και ανασυγκροτημένης ομάδας)
Λαμπροπούλου Ελένη, ΠΕ60, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)
Μπίστα Πολυξένη, ΠΕ02, Σύμβουλος Α΄ (μέλος αρχικής ομάδας)
Τουρίμπαμπα Αγλαΐα, ΠΕ02, Σύμβουλος Β΄ (μέλος ανασυγκροτημένης ομάδας)

Επιμέλεια κειμένου: Βασιλεία Κερεσετζή
Σχεδιασμός εξώφυλλου: Βάνα Ρουσιώτη
Επιμέλεια έκδοσης: Μαρία Καρβέλα, Πέτρος Παπαπέτρος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το παρόν εκπονήθηκε με ευθύνη των Επιστημονικών Μονάδων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, του Τμήματος Β΄: Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής σύμφωνα με υπ΄ αρ. πρωτ. 145275/ΓΔ4/04-12-2024 (ΑΔΑ: 66ΦΨ46ΝΚΠΔ-Χ7Ρ) Υπουργική Απόφαση

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Η τιμή και το χρήμα

Λογοτεχνία
Β' Λυκείου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΜΥΡΝΙΩΤΑΚΗΣ

A

Σαν καλή νοικοκυρά, η σιόρα Επιστήμη η Τριν-
κούλαινα εσηκώθηκε πρωί πρωί από το κρεβάτι,
εφόρεσε μόνο το μεσοφόρι της, έσιαξε λίγο τα μαλ-
λιά της, άνοιξε την πόρτα της κι εβγήκε μια στιγμή
στο λιθόστρωτο καντούνι¹ της. Οι γειτόνοι εκοιμού-
νταν ακόμη· εκοίταξε ψηλά το μικρό κομμάτι του ου-
ρανού που ολοένα εφώτιζε κι όπου έλαμπαν ακόμα
δυο ή τρία αστέρια, εκοίταξε κιόλας στην άκρη του
στενού του δρόμου τη θάλασσα, που απλωνότουν ως
τα απέναντι βουνά της Στεριάς σταχτιά κι ήσυχη, κι
εξαναμπήκε πάλι στο σπίτι της για να ανάψει φωτιά
στο μικρό μαγειρείο της. Ήταν γυναίκα μισόκοπη,
έως σαράντα πέντε χρονώ, λιγνή και ψηλή, με ζαρω-
μένο πρόσωπο, με πολλά μαλλιά άσπρα· αλλά τα
μάτια της ήταν ζωερά κι ακόμα νέα.

*Θα κάμει ζέστα σήμερα, εσυλλογίστηκε ανοίγο-
ντας το μικρό παράθυρο του μαγειρείου. Και βλέ-
ποντας πως το φως δεν ήταν ακόμη αρκετό, άναψε μ’
ένα σπίρτο το κατάμαυρο λυχνάρι που εκρεμότουν*

1. Ο στενός δρόμος, το σοκάκι.

από ένα καρφί στον κοκκινωπό και καπνισμένον τοίχο πάνωθε από την ογνήστρα², έπειτα εκοίταξε τριγύρου, γυρεύοντας με το βλέμμα την κούκουμα³ του καφέ, έσκυψε κι επήρε κάρβουνα και τ' άναιρε επιδέξια σε λίγες στιγμές στο σιδερένιο φουρνέλο⁴, φυσώντας τα με το στόμα πρώτα και στερνά με το βέντουλο⁵. Και εσυλλογιζότουν:

Έξι στήματα⁶ σφυρίδες⁷ από τέσσερα φράγκα το στήμα κάνουνε... έξι, κι έξι, δώδεκα· και δώδεκα, εικοστέσσερα φράγκα· ως το Σάββατο μεθαύριο, θα γένουνε άλλα τρία, τρεις ντουζίνες όλα όλα, τριάντα έξι φράγκα· θα πάνε κι αυτά μαζί με τ' άλλα στον κομό, και σαν γένουν εκατό, του τα δίνω και τα παίρνει στην τράπεζα. Μην τα ιδεί όμως πρώτα ο μεθύστακός μου, γιατί τα παίρνει και τα κάνει στάχτη ευτύς στην ταβέρνα! Ωχ, τονε γνοιάζει εκείνονε για τα παιδιά μας, για τσι κοπέλες μας! Τα μαυρισμένα μεγαλώνουνε ωστόσο. Να, η Ρήνη μου εγίνηκε, πάει, γυναίκα· αν επρόσμενα από 'φτόνε, αλίμονό της! Ό,τι εκάμανε τούτα τα μπράτσα, αλλιώς ουδέ ποκάμισο ν' αλλάξουμε δεν θα 'χαμε. Κι αναστέναξε κουνώντας το κεφάλι.

Όλο παίζοντας με το βέντουλο, εφώναξε στην κρεβατοκάμαρη:

2. Η γωνιά, το τζάκι όπου άναβαν φωτιά και μαγειρεύαν.

3. Είδος μεγάλου μπρικκιού.

4. Μικρός φούρνος.

5. Βεντάλια ή χαρτόνι για το φύσημα της φωτιάς.

6. Δέμα με είκοσι τέσσερις σφυρίδες ελαιοτριβείου.

7. Μάλλινα σακιά όπου συμπιεζόταν η ελαιοζύμη..

«Ε, Ρήνη, τι έπαθες εσήμερα! Ασπκώσου, μωρή κοπέλα! Με τον νου πλουταίνει η κόρη, με τον ύπνο η ακαμάτρα. Δεν ακούς, ε! Ή κάνεις που δεν ακούς; Ξύπνα, λέω, ξύπνα».

«Ακόμα δεν εχάραξε, μπτέρα», αποκρίθηκε από μέσα χασμουριώντας η Ρήνη, που ήθελε να πάρει ακόμα ένα γλυκό σουρούπι⁸.

«Είναι μεσημέρι», της εφώναξε άσπλαχνα η μάνα της· «σίκω! Πρέπει να το πάρεις μάθημα να σηκώνεσαι πρωί· θα πας σε αντρός χέρια, και ανάθεμα δεν θέλω να 'χω από τσου γαμπρούς μου».

Ολομεμιάς στο καντούνι ακούστηκε βιαστικό ποδοβολητό.

«Τι να 'ναι;» έκαμε η νοικοκυρά προσέχοντας. Κι αφήνοντας το βέντουλο, εξαναβγήκε στην πόρτα.

Από τον γυαλό ανέβαιναν βιαστικά το καντούνι τρεις άνθρωποι. Ο ένας τους ήταν φορτωμένος μ' ένα βαρύ τσουβάλι που τον έσκυφτε· οι άλλοι δύο τον εβοηθούσαν με τα χέρια για να μπορεί να τρέχει. Κι αμέσως η νοικοκυρά εκατάλαβε τι εσυνέβαινε.

Είναι λαθρέμποροι, είπε με τον νου της· θα τους έλαχε κάποιος μπελάς στον δρόμο· πώς λεχομανάνε⁹, οι καημένοι, από τον φόβο τους κι από τον κόπο.

Ωστόσο οι άνθρωποι είχαν ζυγώσει το σπίτι της κυράς Επιστήμης και μπρος στην πόρτα της, καθάυτό στο κατώφλι, εξεβοήθησαν μεμιάς το σακί.

8. Ύπνάκος.

9. Λαχανιάζουν.

«Γλίτωσέ μας», της είπε ο ένας βιαστικά· «κρούψε το».

Τον εγνώρισε ποιος ήταν.

«Δεν μπορώ, Αντρέα μου, να σε χαρώ», του 'πε γλυκά· «η Αρχή μάς υποψιάζεται».

Μα αυτή τη στιγμή ήρθε σιμά της κι η θυγατέρα της, ακόμα από τον ύπνο, άντυπη κι αυτή και ξέπλεκη, και επρόβαλε το ξανθό της κεφάλι με τα ρόδινα μάγουλα πάνου από τον νώμο¹⁰ της μάνας της και της είπε με σπλάχνος¹¹:

«Θα το αρνηθείς του Αντρέα;».

Κι ο Αντρέας ωστόσο αποκρενότουν: «Η ώρα βιάζει· μας κυνηγούνε· κάμε ό,τι θέλεις· κατάδωσέ μας, α σου το λέει η καρδιά».

Κι αμέσως με τους συντρόφους του επήρε το φύγι προς τον ανήφορο.

«Εκατάλαβες μπελιάς αμπονώρα αμπονώρα¹², που να μην είχα σηκωθεί!» είπε η κυρά Επιστήμη σταυρώνοντας ανάποδα τα χέρια της και κοιτάζοντας λυπητερά το τσουβάλι. «Θέλεις και δεν θέλεις, πιε, γάιδαρε, αγιάσμα. Και να σου λέω, μωρή κοπέλα, να σηκώνεσαι πρωί!»

«Έλα, μάνα», της είπε χαμογελώντας η Ρήνη, «πιάσ' το να το κυλήσουμε μέσα».

Και χωρίς να ειπούν άλλο λόγο το 'πιασαν και οι δύο με δύναμη και το 'συραν με προφύλαξη στο σπίτι.

10. Όμος.

11. Συμπάθεια.

12. Πρωί.

Η Ρήνη έκλεισε την πόρτα, έβγαλε από το πάτωμα, που σ' ένα μέρος ήταν κινητό, δύο τρεις σανίδες και σε μία στιγμή το σακί έπεφτε μέσα στο κατώγι και το πάτωμα ξαναρχότουν στη θέση του, σαν να μην είχε γίνει τίποτα. Μα ο πατέρας τώρα εφώναζε από το κρεβάτι:

«Τι κάνετε, μωρές παραδερμένες¹³; Θα σας βάλουνε στη φυλακή και μένα μαζί σας, θα πάρεις και τα παιδιά μας στον λαιμό σου».

«Το δικό μου τ' όνομα πάρ' το εσύ γειτόνισσα!» του αποκρίθηκε η κυρά Επιστήμη κάνοντας πως θυμώνει. «Αφόντις μας εκατέστρεψες κι εσπατάλησες ό,τι κι αν είχες στον τζιόγο, στο πιστό και ο Θεός το ξέρει πού αλλού, τώρα χλιέσαι¹⁴ τα παιδιά μας, μεθούα¹⁵! Πώς θα βγει το θεόψωμο;»

«Μα δεν μας λείπει, μωρή γυναίκα», της αποκρίθηκε καθίζοντας στο κρεβάτι και κοιτάζοντας την πόρτα της κάμαρας, όπου τώρα η νοικοκυρά εστεκότουν τρομερή, παρέτοιμη να μαλώσει περισσότερο.

«Το φέρνεις, βλέπεις, εσύ κάθε μέρα», του αποκρίθηκε βάζοντας τον γρόθο της στη ζώση¹⁶. «Πού ήσουνε εψές και επροψές και πού θα πας απόψε; Στην ταβέρνα ε; Κι ακόμα έχεις μούτρο και μιλείς!»

«Ό,τι λάχει κι απολάχει», της απάντησε δειλά δει-

13. Ταλαίπωρες.

14. Νιώθεις λύπη, θλίβεσαι.

15. Μεθύστακας.

16. Η θέση της ζώνης στη μέση.

λά θέλοντας να τελειώσει, «η ίδια θα 'χεις το φταίξιμο. Μα ας αφήσουμε τώρα τσι κουβέντες, άμε να μου φτιάξεις τον καφέ να πάμε στη δουλειά μας».

«Δεν γνοιάζεσαι παρά για την κοιλιά σου», του απάντησε με ημερότερη φωνή· «γιατί να 'σαι έτσι, καημένη;»

Και εξαναγύρισε στο μαγειρειό της, όπου τώρα τα αθράκια¹⁷ εξεψύχιζαν, και το νερό δεν είχε ζεστάνει.

Μα ένας νέος ποδοβολημός την έφερε πάλι στην πόρτα.

Είναι οι χωροφυλάκοι, είπε με τον νου της χωρίς κανέναν φόβο· ας πάμε να τσου μιλήσουμε.

«Κιουριά», της εφώναξε ο ένας, «μήπους πέρασαν δώθ'νις;»

«Ποιοι;» του αποκρίθηκε χαμογελώντας.

«Δεν άκ'σις τίπ'τς; Μας χτ'πήσανι, ανάθιμ' τουν πατέρα τ'ς, του νουματάρχ', και μας 'φ'γαν. Δεν τ'ς είδισ να διαβούνι;»

«Εγώ;» απολογήθηκε κάνοντας τον σταυρό της. «Τώρα σπκώθηκα· με βλέπετε που 'μαι άντυτη ακόμα... Μα πιστεύω ν' άκουσαν τρεχατά στ' άλλο το καντούνι· πηγαίνετε ιδέστε· πάνε προς τη χώρα, λογιάζω· αν τρέξετε γλήγορα, τσου πιαίνετε».

Οι χωροφύλακες εκοιτάχτηκαν σαν να ρωτούσαν ο ένας τη γνώμη του άλλου:

«Πήγαινε γύριβε τ'ς τώρα», έκαμε ένας. «Μας φύγανι, χαλάλ' τ'ς για τούτ' τ'ν φουρά».

17. Κάρβουνα.

«Άλλοντ'ς, βρε πιδιά, κάτ' κουλνούσ' κι για μας,
τώρα, αντί, ξύλου!»

Κι εχαιρέτησαν τη νοικοκυρά πηγαίνοντας αφρό-
ντιστα προς τον γιαλό και παίζοντας με τα κομπο-
λόγια τους.

B

Είχαν περάσει καμπόσες μέρες. Η δουλειά εμφανόταν τελείως ηττημένη. Η κυρά Επιστήμη επέμενε κάθε αυγή στο εργοστάσιο να ράψει σφουρίδες, και κάθε βράδυ εξαναρχόταν στο σπίτι φέρνοντας μερικά κολόβια¹⁸ βούρλα για να τα πλέκει η θυγατέρα της, που έπρεπε κιόλας να επιμελιέται το σπίτι και να στέλνει τ' άλλα μικρότερα αδέρφια της στο σχολείο· ο άντρας της λίγο ή πολύ εμεθούσε κάθε νύχτα.

Ήτανε βράδυ· και ξαναρχόταν στο σπίτι της. Εκοίταξε ολόγυρά της τη μικρή κάμαρα που εχρησίμευε για μπασιά¹⁹, για τραπεζαρία και για σαλόνι, ευχαριστήθηκε που 'χε βρει όλα τα πράγματα ταχτικά στον τόπο τους, κι αφού έβγαλε από το κεφάλι της το μαντίλι και το 'ριξε σε μία καρέκλα, επήγε στο μαγειρείο της. Εκεί η Ρήνη ετοίμαζε το δείπνο.

«Πού είναι τα παιδιά;» την ερώτησε.

«Θα παίζουνε στον δρόμο».

18. Δεμάτια.

19. Χώρος εισόδου.

«Πόσο επήρες το μαρίδι;»

«Δύο δεκάρες· το 'φερε ο Παύλος μας, αφού ασκόλασε».

Η νοικοκυρά εσαπούνιζε τώρα τα χέρια της, θέλοντας να βοηθήσει τη θυγατέρα της, μα αυτή τη στιγμή κάποιος την έκραξε απόξω.

«Έρχομαι αμέσως», αποκρίθηκε, ενώ εσφουγγιζότουν, κι επήγε ν' ανοίξει. Και όταν είδε ποιος ήταν, επρόστεσε καλότροπα: «Εσύ είσαι, Αντρέα; Καλησπέρα σου· έλα μέσα».

Ο Αντρέας την άκουσε. Ήτανε άντρας τριάντα χρονώ, μεγάλος, με στήθια πλατιά, με μακριά στριμμένα μουστάκια και με πρόσωπο κόκκινο. Εβαστούσε μεγάλο μαλακό καπέλο στο κεφάλι, ήταν ζωσμένος μ' ένα πλατύ κόκκινο ζωνάρι κι εφορούσε τη ρούχινη γιακέτα²⁰ του ριχτή απάνου στον νώμο. Ο γελές²¹ και το καθαρό ποκάμισό του ήταν ξεκούμπωτα κι εφαινότουν το στήθι του· οι μανίκες του ήταν ανασκουμπωμένες.

«Καλησπέρα, σιόρα Επιστήμη», της είπε μπαίνοντας μέσα.

«Κάθισε», του απολογήθηκε δείχνοντάς του μίαν καρέκλα μπροστά στο τραπέζι και κλειώντας την πόρτα.

Στο σπίτι εγίνηκε τότες σκοτάδι, πες. Αλλά η Επιστήμη άναψε αμέσως μία λάμπα.

20. Σακάκι.

21. Γιλέκο.

«Τι απογίνηκε η ζάχαρη;» την ερώτησε με χαμηλή φωνή.

«Είναι φυλαμένη», του αποκρίθηκε καθίζοντας απέναντί του.

«Τα πράματα ησυχάσανε· απόψε θα ῥθουμε να την πάρουμε· εξόν α θα τηνε βαστάξεις η αφεντιά σου».

«Μπα, μπα, παιδί μου! Μια δυο λίτρες μοναχά να μου δώσετε γιατί σας εγλίτωσα. Η Αρχή δεν παίζει. Μπα, μπα, μπα... Και πάλε, αν εσύφερνε... Ειδεμή, αλλιώς. σας τη βγάξω στην πόρτα και τηνε παίρνετε. Πόσο την πουλείτε;»

«Μισό φράνκο;»

«Μπα, μπα! Πάρτε τηνε! Μισό φράνκο πουλιέται ελεύτερα σ' όλα τα μαγαζιά τσ' εξοχής, κι έρχονται κάθε στιγμή φορτωμένα τ' αμάξια απόξω· τρεις δεκάρες είναι πλερωμένη».

«Ούτε ο ναύλος²² του καϊκιού! Γι' αγάπη σου ας είναι σαράντα πέντε».

«Δεν μου πρέπει να βγάλω κι εγώ δύο τάλαρα; Θα την πάρω στη χώρα, θα την πουλήσω λίγη λίγη· στ' αρχοντικά, εκεί που γνωρίζω· θα κιντυνέψω, θα κοπιάσω, μπορεί και να πάθω. Οχι! Καλά που κάθομαι και πέλαγα γυρεύω. Όχι, δεν την παίρνω».

«Ας είναι στα σαράντα· βγάζουμε τα έξοδα».

«Πόση είναι;»

22. Χρήματα που παίρνει ο ιδιοκτήτης πλοίου για τη μεταφορά φορτίου ή επιβάτη.

«Πενήντα πέντε οκάδες²³, πάει να πει λίτρες²⁴ εκατόν πενήντα πέντε· το όλο εξήντα δύο φράνκα».

«Έτσι την έξιασα²⁵ και γω».

Και λέγοντας αυτά εσηκώθηκε, άνοιξε στην άκρη της κάμαρας ένα συρτάρι του κομού²⁶ της και του έφερε το χρήμα.

«Με διάφορο», της είπε παίρνοντας τα χαρτονομίσματα· κι έπειτα επρόστισε σκεφτικός:

«Θα σου προσφέρω και μίαν άλλη κουβέντα».

«Μάνα», είπε η Ρήνη ερχόμενη από το μαγειρείο, «να πας να φέρεις λάδι».

«Να φύγει πρώτα ο ξένος ο άθροωπος· δεν εμπήκε η ώρα στο σακί».

Η Ρήνη δεν αποκρίθηκε, αλλά εστάθηκε ορθή στην πόρτα για ν' ακούει τι έλεγαν· κι ο Αντρέας τότες ακούμπησε σοβαρά τους αγκώνες του στο τραπέζι και χαμηλόφωνα ξανάρχισε πάλι:

«Οι δουγείες, σιόρα Επιστήμη, μου πήγανε ζαβά²⁷. Ο πατέρας μου ο κακομοίρης μού άφηκε χρέγια απλέρωτα· εβάλαμε κι άλλα τώρα που παντρέψαμε την αδερφή μας· το σπίτι μας είναι υποθηκιασμένο· και τα αδέρφια ούτε μου γράφουνε από την ξενιτιά·

23. Παλαιά μονάδα βάρους που αντιστοιχεί με 1.282 γραμμάρια.

24. Μονάδα βάρους, ίση περίπου με 319 γραμμάρια.

25. Ζύγισα.

26. Έπιπλο της κρεβατοκάμαρας με συρτάρια για την τακτοποίηση των λευκών ειδών.

27. Στραβά.

ως φανεί, δεν θέλουν να ξέρουνε. Και πρέπει έτσι εγώ μοναχός μου να δουλέψω για να κερδέσω κάτι. Θέλω να πάω στη Στεριά, να φέρω καμπόσα κεφάλια βόια²⁸ λαθραία, μόνε μου λείπονται κάτι λιανά. Η αφεντιά σου ξέρω πως έχεις, δοξοσοθέος! Με τον τόκο σου πάντα, μου δίνεις εκατό τάλαρα για λίγες μέρες».

«Μπα, μπα, μπα, παιδί μου, και τα 'χω η φλίβερη²⁹; Πού να τα 'βρω· ούτε τα μισά, τίποτα, πες· μ' αυτά που σου 'δωκα έμεινα 'πί ξύλου· κι α δεν πουλήσω τη ζάχαρη, δεν ντύνω τα παιδιά μου. Τονε ξέρεις τον νοικοκύρη μου, είναι χαλαστής».

«Άφης' τα αυτά, σιόρα Επιστήμη μου, είναι πρόφασες».

«Και πάλε... Μα ο νωματάρχης είδες πως σας κυνηγάει. Άναψε, Ρήνη μου, την άλλη τη λάμπα, είναι σκοτάδι Άδης εδώ μέσα. Α σας πιάσει με τα βόια; Πάνε τα τάλαρα. Πού να τα βγάλετε και να μη σας δει· και το ξέρετε, τραμπούκο³⁰ αυτός δεν δέχεται. Δεν έχω, παιδί μου, δεν έχω».

«Άκου εδώ, σιόρα Επιστήμη μου», της απάντησε ακόμα πλιο σιγαλά, σαν για να μην ακούσει κανένας και κουνώντας ρυθμικά το ζερβί του χέρι και το κεφάλι· «εώ τσι δουγείες μου τσι θέλω σάικες³¹! Έπειτα από 'φτο που μας εσυνέβηκε, επία στσ' Αθάγιας και

28. Βόδια.

29. Θλιβερό.

30. Πληρωμή για να βουλώσει το στόμα του.

31. Σίγουρες.

τσ' είπα: “Να βγάλετε αυτόν τον νωματάρχη αποδώ· δεν βοηθάει το κόμμα”. Μου 'πε να γράψει τ' αντρός τση στην Ανθήνα. “Ίσιαμε να πάει”, είπα, “να 'ρθει το γράμμα απόκει, θέλουμε καιρό και χασομέρια”. Τσ' είπα: “Τελεγράφησε”. Και έτσι επήαμε αμαζί στο τελεγραφείο, και τελεγράφησε τ' αντρός τση του πουργού, και του 'ρθε αμέσως η μετάθεση. Τώρα έφυγε από το Μαούκι³² ο νωματάρχης και για μέρες δεν θα 'ναι εδώ ψυχή. Η δουγεία είναι καλή. Ό,τι ασφάλεια θέλεις σου βάζω».

Η Ρήνη έφερε τη λάμπα, την απίθωσε στο τραπέξι κι εσταμάτησε για ν' ακούσει και κείνη. Η σιόρα Επιστήμη έμεινε όμως σκεφτική.

«Μη σκιάζεσαι», της ξανάπε.

«Καλά τα καταφέρατε», του 'πε στο τέλος· «μα...»

«Ε δώσ' τα, μητέρα, δεν θα τα χάσεις», είπε η Ρήνη γλυκά γλυκά, «εσύ κάνεις δουλειές μ' άλλους κι άλλους και από τον Αντρέα να φοβάσαι;».

«Η αφεντιά σου να κοπιάσεις να τηγανίσεις και να μη μου ανακατώνεσαι σ' όλα σαν το πετροσέλινο³³».

Ο Αντρέας εσήκωσε τότες το κεφάλι κι άνοιξε όσο μπορούσε τα μάτια του. Πρώτη φορά την έβλεπε τη Ρήνη, γυναίκα καμωμένην. Την ελογάριαζε πάντα κοπέλα μικρή, κι ως τα τότες δεν την είχε προσέξει. Αυτή του χαμογέλασε· και μία φωνή από μέσα του χωρίς να το θέλει του 'πε: *Καλά θα 'τανε*· κι εχαμο-

32. Μαντούκι, προάστιο της παλιάς πόλης της Κέρκυρας.

33. Μαϊντανός.

γέλασε και κείνος. Πρώτα εκατέβασε το βλέφαρο κι έπειτα το ξανασήκωσε πάλι, και την είδε που εχαιμογελούσε ακόμα δροσερά δροσερά, με το καθάριο και τίμιο βλέμμα, παρόμοια σ' ένα κρίνου μπουμπούκι που προσμένει μόνο την αχτίδα του ήλιου για να ανοίξει κατάλευκο και μοσκοβολισμένο. Και ωστόσο απαντώντας στην αθέλητη ιδέα του ερώτησε σκεπτικός τον εαυτό του: *Τι, τι θα 'ταν καλά;*

Κι εκείνη τη στιγμή η κυρά Επιστήμη του 'λεγε: «Με συμβόλαιο όμως, νοδάρικο³⁴, ειδημή τίποτα».

«Βέβαια, βέβαια», απολογήθηκε· «αμή τι, στα ψέματα;» Και ξακολουθώντας τον στοχασμό του, ενώ του εκάστηκε πως η Ρήνη τον εθάρραινε: *Δεν φτάνει, έλεγε μέσα του, πως το σπίτι εξέπεσε τόσο; Ο πατέρας είχε ανθρώπους στο καΐκι και εδούλευαν εκείνοι, κι αυτός εκοιμότουνε ήσυχα στο κρεβάτι του και εκέρδιζε όσο ήθελε· και τώρα αντί δουλεύουμε οι ίδιοι, κυνηγημένοι, και δεν βγάνουμε παρά ένα ψωμί φαρμακωμένο και κείνο. Τι θα την κάμεις; Τι θα την κάμεις; Θέλεις να ξεπέσεις ακόμα κι ακόμα και να συμπεθερέψεις μ' ανθρώπους τόσο πρόστυχους; Κι ωστόσο η νιότη της Ρήνης ήταν σιμά του κι αχτιδοβολούσε, φαίνεται, γιατί την εγρικούσε³⁵ σιμά του ως και χωρίς να την κοιτάζει, και εφантаζότουν αθέλητα πως έπαιρνε η νέα την πνοή της, πως ανεβοκατέβαινε το παρθενικό της το στήθι και πως εχτυπού-*

34. Από συμβολαιογράφο.

35. Άκουγε, αισθανόταν.

σε η καρδιά της κάτω από τον μαρμαρένιο της τον κόρφο· και αθέλητα πάλι εσήκωσε το βλέμμα· και του κάστηκε³⁶ αυτή τη στιγμή ομορφύτερη ακόμα κι εκατάλαβε πως το καθάριο της το μάτι τον μάγευε.

«Λοιπόν, τα δέκα δώδεκα», ξακολουθούσε η κυρά Επιστήμη.

«Το 'παμε», της αποκρίθηκε χαμογελώντας.

Τώρα και η Ρήνη εγγελούσε φχαριστημένη, σαν να 'θελε να πεταχτεί στην πλατιά αγκαλιά του για να χαρεί μαζί του τη χαρά που του προξενούσε. Κι αυτή η ιδέα της εκεντούσε την περιέργεια και της άναφτε το βλέμμα σαν να 'ταν κι εκείνη μαγεμένη από την παρουσία του.

Κι ο στοχασμός του αυτόματα πάλι του 'πε: *Ποιος ξέρει; Μα πώς; έδωσε ο ίδιος απόκριση· και με ποιον τρόπο; Ω, αν είχε τουλάχιστο λίγα χρηματάκια και αν μπορούσε μ' αυτά να διορθώσει τες δουλειές του και να βγει ασπροπρόσωπος στον κόσμο! Μα τι θα 'δινε η καλή κυρά Επιστήμη; Βέβαια όσο μπορούσε λιγότερα για να της μείνει κάτι για τα γεράματά της· είχε κι άλλα παιδιά κι έπρεπε να διορίσει κάθε κοπελός της ξεχωριστό το προικιό· θα 'δινε λίγα. Κι η παντρεία ήταν για τον Αντρέα η στερνή του ελπίδα. Και πάλι όμως η καρδιά του του 'λεγε πως αλλού δεν θα βρισκόταν βέβαια παρόμοιο μπουμπούκι που να επρόσμενε μόνο την αχτίδα της αγάπης για να ανοιχτεί κατάλευκο και μοσκοβολισμένο. Κι ωστόσο η*

36. Του φάνηκε.

κυρά Επιστήμη ακολουθούσε να παζαριάζει: «Πάει να πει να σου δώσω ογδόντα και να μου φέρεις εκατό σπίσω;». «Ναι», της αποκρίθηκε, «το 'παμε»· κι εσηκώθηκε να φύγει.

Από κείνη την ημέρα όμως ο Αντρέας κοιτάζε μ' άλλο βλέμμα τη θυγατέρα της, κι όταν την αντάμωνε, την εχαιρετούσε χαρούμενος.

Γ

Κάθε βράδυ πολλοί μαστόροι που ασκόλαιναν από το έργο τους ερχόνταν από τη χώρα στο προάστιο: χτιστάδες με τα παλιά ξερά μισοκάπελά τους, τα ρούχα τους, τα ποδήματά τους ασβεστωμένα· μαραγκοί με τες καθημερινές τους φορεσιές· εργάτες από τα διάφορα εργοστάσια σκεφτικοί, λιγνοί και σαν αλαλιασμένοι από τους κρότους της μηχανής· ξυπόλυτοι χαμάληδες, βαρκάρηδες, χωριάτες κι άλλοι αθρώποι κάθε τέχνης· κι είχε αυτή την ώρα ο δρόμος ζωή, γιατί κιόλας επηγαινοερχόνταν πολλά αμάξια και κάρα της εξοχής και της χώρας. Άλλοι επήγαιναν σπίτι τους, άλλοι στην ταβέρνα για να δειπνήσουν και να ξεφαντώσουν με τους συντρόφους τους.

Κι η πλιο ακουσμένη στο προάστιο, για το καλό της το κρασί, ήταν η ταβέρνα του Τραγούδη, ένα μαγαζί στον κεντρικό τον δρόμο, με τα μάρμαρα της πόρτας και των παραθύρων βαμμένα γαλάζια, που αυτή την ώρα ήταν κιόλας φωτισμένο μέσα και γιομάτο κόσμο. Δίπλα, σιμά στους σοβαντισμένους τοί-

χους, ήταν μεγάλα ξύλινα τραπέζια, και από κάθε μέρος των τραπεζιών μακριοί στενοί ξύλινοι μπάγκοι, όπου σιμά σιμά εκαθόνταν οι αθρόωποι. Δεξιά, μία συντροφιά από άντρες νέους και μισόκοπους έπινε κρασί κι ετραγουδούσε· σ' ένα άλλο τραπέζι μερικοί χωριάτες ήσυχα εδειπνούσαν με οικονομία κι εκουβέντιαζαν δειλά και σιγανά σαν να εφοβούνταν τους αθρόωπους της χώρας. Μία βαριά μυρωδιά κρασιού, μαγειρειού, σκόρδου ωμού, τσιγάρου και αθρόωπινου ίδρου³⁷ εφούντωνε τον αέρα, και καταχνιά εθάμπωνε το φως που ερίχναν λίγα φωτερά κρεμασμένα στους τοίχους.

«Φέρε μας κρασί, δύο καρτούτσα³⁸», φώναξε χοντρόφωνα ένας από τη συντροφιά που ετραγουδούσε και που τότες είχε τελειώσει ένα τραγούδι σέρνοντας για πολλή ώρα σε διάφορες φωνές την τελευταία νότα.

«Μωρέ εφέτος», έκαμε ένας άλλος, «είναι κι αυτό τόσο ακριβό, που δεν μεθάει πλιο κανένas σ' όλο το νησί».

Αυτή τη στιγμή εμπήκε στην ταβέρνα κι ο Αντρέας με δύο συντρόφους του κι εκαλησπέρισαν. Και οι δύο ήταν ντυμένοι σαν αυτός, με μαλακό μαύρο καπέλο και κόκκινο ζωνάρι, με τη γιακέτα ριχτή απάνου στους νώμους. Ο ένας ήταν πλιο νέος από τον Αντρέα, ο άλλος πολύ πλιο ηλικιωμένος, χαμηλότε-

37. Ιδρώτα.

38. Μονάδα ογκομέτρησης υγρών ίση με ¼ του γαλονιού.

ρός του λίγο, δυνατός και κόκκινος, και του ἴμοιαζε στα σουσούμια³⁹ και στο χρώμα. Εκάθισαν και οι τρεις τους σ' έναν μπάγκο που ήταν ακόμα άδειος κι εγύρεψαν του ταβερνιάρη κρασί. Εκείνο το βράδυ ο Αντρέας ήταν χαρούμενος. Έριξε οπίσω το πλατύ του καπέλο, ανασκούμπωσε τες μανίκες του ποκάμισού του, σαν να ἔθελε να δουλέψει, και με τη χοντρή του φωνή, βλέποντας πως ὅλοι τους εκοίταζαν, εἶπε:

«Μωρέ παιδιά, τώρα που θα ἴρθουνε οι εκλοές, να ψηφίσετε, μωρέ, ὅλοι τον υπουργό, μωρέ! Αυτός είναι ψωμοδότης για τη φτωχολογιά: μωρέ δρόμους, μωρέ φάμπρικες, μωρέ θέατρα, μωρέ ὅ,τι πεις σας τα κάνει στσου Κορφοῦς⁴⁰. Κι εσάς, μωρέ χωριάτες, θα σας χαρίσει για μία, λέει, το πράμα τσ' αρχόντωνες. Και μη δεν άρχισε; Κόπιασε τώρα, μωρέ ἄθρωπε, να μην τονε ψηφίσεις· και όχι μονάχα τον ψήφο, μονέ και τσι ἴναίκες σας δώστε του!»

Στην ταβέρνα εγέλασαν ὅλοι. Φανερά άρεσε η κουβέντα του Αντρέα. Κι ένας από τους χωριάτες, ένας αδύνατος αξούριστος γεροντούλης, από τους σπάνιους που εφορούσαν ακόμα τη βράκα, αποκρίθηκε:

«Εγώ εγνώρισα κυβέρνησες και κυβέρνησες· και την Αγγλία· άφησε εκείνον τον καιρό· οι αρχόντοι εκάνανε ὅ,τι ηθέλανε. Ε, ο Κωτσαντάς, ο Θεός σχωρέσ'»

39. Τα διακριτικά γνωρίσματα του προσώπου κάποιου ανθρώπου.

40. Η Κέρκυρα.

τονε, κάτι, κάτι· ποιος το αρνιέται· μα καληώρα του, ο τωρινός! Τούτος είναι για τη φτωχολογιά».

Μα ο ένας από τους συντρόφους του Αντρέα, ο πλιο νέος, τον εσκούντησε με τον αγκώνα και χαμηλόφωνα του 'πε:

«Ο πεθερός σου!».

«Ποιος;» ερώτησε ο Αντρέας γελώντας και κοιτάζοντας την πόρτα, όπου τώρα έμπαινε ένας γέροντας λιγνός, μικρόσωμος, κακοντυμένος, με λίγα γένια στο πρόσωπο και με αχνά βασιλεμένα μάτια.

«Μα ο Τρίγκουλος», του αποκρίθηκε ο άλλος· «ο άντρας τση σιόρα Επιστήμης».

«Άφησε, Αντώνη, να σε χαρώ, τα αστεία», του ξανάπε παίρνοντας σοβαρό ύφος· και εφώναξε του νιόφερτου: «Έλα, έλα, μπαρμπα-Θανάση, έλα να σε κεράσουμε».

Ο τρίτος ο σύντροφος έδειξε πως εστεναχωριότουν και ο Αντρέας τον εκοίταξε χαμογελώντας.

«Καλησπέρα, παιδιά», είπε ο γέροντας σιμώνοντας. «Αχ, η σιόρα Επιστήμη, αν αργήσω, θα με φωνάζει όλην τη νύχτα. Έχει καρδιά να μην κλείσει μάτι. Και τώρα που αξιώσανε και τα παιδιά, τση δίνουνε ξοπίσω και κείνα».

Ωστόσο ο Αντώνης του 'χε γιομίσει το ποτήρι και με το χέρι τον εκαλούσε να πιει.

«Ως κι η Ρήνη;» ερώτησε ο Αντρέας.

Ο πλιο γέρος από τους συντρόφους του 'ριξε μία ματιά και εκούντησε πικρά το κεφάλι.

«Στην υγείά σας, παιδιά», είπε ο Τρίνκουλος πιάνοντας το ποτήρι· και αφού το κένωσε, αποκρίθηκε: «Α! Η Ρήνη μου δεν λέει λόγο. Μα η σίώρα Επιστήμη όλο τη Ρήνη και τη Ρήνη φέρνει μπροστά, γιατί, λέει, αυτή είναι τώρα, λέει, το μεγαλύτερο θεριό, λέει. Είναι σε ώρα γάμου και θέλει έξοδα και προικιά και βάσανα. Κι εγώ, λέει, δεν φέρνω τίποτα στο σπίτι. Με αδικοβάνει όμως, γιατί το λίγο που κερδίζω αυτή το φυλάει με τ' άλλα μέσα στον κομό. Κι ο κομός δεν έχει παρά ένα κλειδί και το 'χει η ίδια το κλειδί. Κι είναι ωστόσο, μωρέ παιδιά, όλο γκρίνια και παράπονα, πως δεν έχει, πως είναι φτωχιά· κι αντίς, εγώ το ξέρω, τση κάθονται τάλαρα... καμπόσα». Κι εγέλασε.

«Πολλά, αλήθεια;» ερώτησε ο Αντρέας με περιέργεια.

«Μα, παιδί μου, δεν τα είδα, δεν ξέρω μήτε το χρώμα τους! Θα ξέρεις καλύτερά μου εσύ. Τσι προάλλες που σου δάνεισε τα εκατό τάλαρα έκαμα εγώ το συμβόλαιο, γιατί έτσι, λέει, το θέλει ο νόμος· μα ούτε τα 'πιακα, ουδέ τα είδα. Τα 'δωκες πίσω, το ξέρω, μα... Και πώς επήε η δουλειά, Αντρέα;»

«Με δική μας Κυβέρνηση, ρωτάς; Όπως ήθελε ο Θεός. Εβγάλαμε και μεις το διάφορό μας. Καλά περικόκαλα. Πιε κι άλλο, μπαρμπα-Θανάση».

«Ε, ας το πιούμε, γι' αγάπη σας... και να φύγω!» Και σαν να εθυμότουν κάτι που να το 'χε λησμονήσει, είπε έπειτα από μία στιγμή χαμηλώνοντας τη φωνή:

«Μα είναι τόσο άξια νοικοκυρά! Ευλογία στο σπίτι· τίποτα, δόξα να 'χει ο Θεός, δεν μας λείπει. Με το διάφορο που της έδωκες αποτέλειωσε τα προικιά τση Ρήνης και τση τα 'χει τώρα όλα χαζίρι⁴¹, ίσιαμε το βελόνι. Τι άλλο να σου κάμει η γυναίκα; Και τση 'χει και τα τάλαρα που θα πάρει».

«Σαν πόσα;» ξαναρώτησε με περιέργεια ο Αντρέας.

«Μωρέ, είσαι φόρτωμα, μωρέ Αντρέα», του είπε ο πλιο γέρος από τους συντρόφους του· «έτσι, μωρέ, ρωτάνε για τ' αλλουνού το θηλυκό; Τι σε γνοιάζει, μωρέ, ήθελα να 'ξερα».

«Άφησέ τονε να ρωτάει, μωρέ Σπύρο», είπε ο γέρος· «οι κοπέλες είναι για παντρεία· και είναι καλό πράμα, λέω, ν' ακούεται που η μία έχει κάτι, γιατί δεν έχουνε κι όλες τάλαρα. Σπάνιες μοναχά. Μα έλα που η σιόρα Επιστήμη δεν μου λέει σαν πόσα θα τση δώσει. Α, καλονυχτίστε... Όποιος θα πάρει, λέει, τη θυγατέρα μας, πρέπει να διαλέξει άνθρωπο, κι όχι να προτιμήσει τα όβολα⁴². Καλή σας νύχτα, παιδιά... Μα λογιάζω τση δίνει τρεις εκατοστές... Καληνύχτα».

Λέγοντας τα τελευταία λόγια ο γέρος, είχε σηκωθεί τέλος και σαν φοβισμένος απ' όλα τα σφάλματα που 'χε κάμει ήθελε τώρα να φύγει. Και στη γέρικη κουρασμένη μορφή του ήταν ζωγραφισμένη η δυσανεμία, γιατί έπρεπε τόσο ενωρίς να τραβηχτεί από

41. Έτοιμα.

42. Νομίσματα.

την ταβέρνα, που την αγαπούσε περισσότερο από το σπίτι του.

«Λίγα», είπε ο Αντρέας, ενώ ο γέρος έφευγε.

Όλη η ταβέρνα εκαληνύχτισε.

«Τι θα τση δώσει, μωρέ; Τα μάτια τση;» είπε ο Σπύρος σαν πειραγμένος.

Τώρα ο Αντρέας εβάλθηκε να τραγουδάει:

*Ανάρια ανάρια να βρεθεί, κάπου και κάπου α λάχει,
κοπέλα με ξανθά μαλλιά και μαύρα μάτια να 'χει.*

Οι δύο συντρόφοι του 'καναν ο ένας σιγόντο⁴³, ο άλλος αμπάσο⁴⁴ και στες τελευταίες νότες όλη η ταβέρνα τον εσυνόδεψε σε διάφορες φωνές βαστώντας στα τελευταία για πολλή ώρα το ίσιο. Αλλά σαν ετέλειωσε το τραγούδι, ο Αντώνης του 'πε χαμογελώντας:

«Δεν σ' τα 'λεγα εγώ, που τηνε θέλεις τη Ρήνη! Και μου 'κανες τον Ιντιάνο, ε; Γιατί ρωτούσες για τα προικιά; Μα μην ακούς τον μεθύστακα. Η Τρινκούλαινα είναι γιομάτη τάλαρα· όλο το Μαντούκι το ξέρει και, με τέχνη, μπορείς να τση βγάλεις, α θέλεις, πολλά πιλιότερα. Εστάθηκε νοικοκυρά τετραπέρατη. Άλλα τόσα ίσως. Και τι κοπέλα μια φορά! Στο μπόργο⁴⁵, λογαριάζω, άλλη δεν είναι».

43. Η δεύτερη φωνή στην εκτέλεση τραγουδιού.

44. Χαμπλόφωνα.

45. Η συνοικία ή το προάστιο.

«Και πάλε είναι λίγα», αποκρίθηκε ο Αντρέας κοφαναρισμένος.

«Ακούστε, μωρέ παιδιά», είπε με σοβαρό ύφος ο Σπύρος, «μη μελετάτε τα ξένα θηλυκά στην ταβέρνα, μωρέ. Τραουδήστε, αστειευτείτε, μιλήστε πολιτικά, κάμετε ό,τι άλλο θέλετε. Μα αυτά τα πράματα στην μπάντα! Μωρέ, καλή παράκαλη είναι η θυατέρα του Τρίγκουλου, μα είναι, μωρέ, για μας; Για σκεφτείτε το! Από τι σόι κατεβαίνει αυτή και πού εμείς; Και χίγια, μωρέ, να τση 'δινε και πάλε κακά. Πρέπει, α θα παντρευτείς, Αντρέα, να πάρεις από οικογένεια, μωρέ, και να το σηκώσεις απ' όλες τσι μεριές το σπίτι μας. Εγώ του 'πα, μωρέ Αντώνη, μία κουβέντα, κι α μ' ακούσει, εγλίτωσε. Ας μην αφοκράεται τον κόσμο, μωρέ, εγώ του θέλω το καλό του».

«Λες για τη θυγατέρα τση Σάββαινας, μπάριμπα», είπε ο Αντρέας πειραγμένος· «ούτε να...»

«Χωριό κι όχι όνομα», απάντησε σοβαρά πάλε ο Σπύρος· «είπαμε στην ταβέρνα, μωρέ, δεν γέγονται τέτοιες κουβέντες. Τραουδήστε, μιλήστε, κάμετε ό,τι άλλο θέλετε, είπαμε. Και τα 'χει, μωρέ, αυτή τα χίγια που χρειάζονται· κι είναι από σπίτι. Τι μπαίνει, μωρέ, που ο κόσμος τηνε κακολοάει. Ας λέει. Δεν πάει να λέει; Σαν τηνε πάρεις, μωρέ, τα φράζεις όλα τα στόματα. Η ζήγια τονε κάνει, μωρέ, να μιλεί τον κόσμο. Πώς λέει ο μύθος; Η ζήγια να 'τανε ψώρα...»

«Θα την είχεν όλη η χώρα», αποτελείωσε γελώντας ο Αντώνης κι εβάλθηκε να τραγουδάει:

*Κακά τα χίλια πέρπερα⁴⁶ κι η κακοειδή γυναίκα,
τα χίλια πέρπερα πετούν κι η κακοειδή απομένει.*

Όλη η ταβέρνα εγέλασε ανοιχτόκαρδα.

«Μα, μπάρμπα», είπε ο Αντρέας απαντώντας· «λογιάζω δεν θα γένει τίποτα· και θα ψοφήσω σαν έρθει η ώρα μου, ανύπαντρος κι άκλερος».

«Ακόμα είσαι παιδί, μωρέ· τι ξέρεις τι θα σου πιτύχει;» του αποκρίθηκε ο Σπύρος.

«Μα ξέρω τι έχω να κάμω», είπε ο Αντρέας. «Τώρα πο' βρηκα την αποχή και το καταβόδιο, θα δουλέψω στα γερά, μα τον Άγιο. Κι αν πάμε έτσι μπροστά, σε κάνα δύο χρόνια ξεχρεώνω και διορθώνω τα πράματά μου. Πού να καρτερώ από προίκες! Μόνο να μην πέσει η Κυβέρνηση και μας βγούνε όλα ξινά!» Κι εφώναξε: «Ε μωρέ παιδιά, δεν θα τονε ψηφίσετε τον υπουργό;».

«Και εδώ να τονε ψηφίσουμε», είπε ένας μάστορας που έπινε ορθός ένα κρασί, «τίποτα δεν κάνει. Για πες μου, τι θα κάμουνε οι άλλες οι επαρχίες. Εδώ ας τσου πάρει και τσ' οχτώ· η χωριατιά είναι μαζί του· αμή αλλού; Σας το δίνω γραφτό, η Κυβέρνηση είναι πεσμένη».

«Το ξέρουμε», του αποκρίθηκε ο Αντρέας, «που δεν ανήκεις στο κόμμα, γιατί δεν έφραες όσα ήθελες από την εργολαβία του θεάτρου· μα το χατίρι δεν θα σου γένει».

46. Χρυσά νομίσματα που κυκλοφόρησαν επί Μ. Κωνσταντίνου.

Ο άλλος εκοίταξε ολόγυρά του και, αφού εκατάλαβε πως κανένας δεν ήταν με το μέρος του, δεν απάντησε.

«Τι να σας πω», ξακολούθησε ο Αντρέας μιλώντας χαμηλόφωνα στους συντρόφους του, «α γένει αυτό που κράζει τούτος ο κόρακας, τότες βέβαια δεν μένει άλλο παρά η παντρεία. Σε δύο μήνες τα χρέγια⁴⁷ δεν βγαίνουνε. Ε μπάρμπα, τα έχει τα χίλια αυτή που λες;»

«Και περισσότερα», του αποκρίθηκε χαρούμενος. «Εγώ, μωρέ, σου τα καταφέρνω όπως θέλει ο Θεός· και θα με συγχωράς μια μέρα, μωρέ παιδί!»

«Μα έχει κάτι μάτια η άλλη!» είπε πάλε ο Αντρέας κουνώντας το κεφάλι του.

«Α! Η Ρήνη του Τρίνκουλου, ε;» είπε ο Αντώνης πίνοντας μια γουλιά κρασί και χτυπώντας τα χείλη του. «Μες στην καρδιά μπήγεται το βλέμμα της. Και ανάκουστη και αμελέτητη⁴⁸ και δουλεύτρα. Ω να 'μουνα ελεύτερος⁴⁹!»

«Θα την έπαιρνα, μα τον Άγιο», είπε ο Αντρέας σηκώνοντας το καπέλο του, «μα τι να σου κάμω. Είναι, βλέπεις, τα όβολα. Για την οικογένεια τόσο τόσο δεν θα μ' έγνοιαζε. Ως και οι αρχόντοι παίρνουνε τσι δούλες τσου και χειρότερες. Κάποιος δεν επήρε μία δημόσια⁵⁰ από τον δρόμο, και τώρα κάνει και βίζιτες

47. Χρέη.

48. Που δεν ακούστηκε τ' όνομά της.

49. Εννοεί από χρέη.

50. Κοινή γυναίκα.

μαζί τση, κι αυτή πάει σ' όλα τ' αρχοντικά και την έχει στα μεταξωτά ντυμένη; Εμέ, μπάρμπα, η Ρήνη, να ζεις, ντροπή δεν θα μου 'φερνε».

«Πάρ' τñνε, Αντρέα», είπε ο Αντώνης· «αυτή είναι γυναίκα για το σπίτι σου».

«Τι του λες, μωρέ;» είπε ο μπάρμμπας· «αυτή για εμάς δεν είναι, δεν έχει παράδες! Εγώ του 'πα τι έχει να κάμει».

«Να τση 'δινε μοναχά η Επιστήμη τα χίλια, κι ήβλεπες!» είπε ο Αντώνης.

«Α δεν ήτανε», είπε ο Αντρέας, «το σπίτι μου σ' αυτή την περίληψη, και τίποτα να μην είχε, παρά μονάχα ό,τι φορεί στην καθημερινή, την έπαιρνα, γιατί έχει ξανθά μαλλιά και κάτι μάτια!... και κοιτάζει τόσο αθώα, τόσο γλυκά! Τώρα το κατάλαβα που 'ναι όμορφη. Εγίνηκε μία κοπελιάρα! Εξεσπούρδισε⁵¹ με μίας. Ούτε η χώρα δεν έχει μίαν όμοιανε. Μα τι κάνουνε τα τάλαρα, ανάθεμά τα κι όπου τα ανάδειξε!».

«Το λες γιατί δεν έχεις», του 'πε πονηρά ο μπάρμμπας σουφρώνοντας το μέτωπο. «Πάρε, μωρέ, αυτήνε που σου λέω εγώ, και βλέπεις α δεν τα βλοήσεις. Ζωή χαρισάμενη, μωρέ. Τάλαρα, μου λες; Αυτά είναι οι θεοί σε τούτη τη γης! Φάε αγάπη, μωρέ!» κι έκαμε με το χέρι του το βιολί απάνου στην κοιλιά του. «Μα ψηλά τη γούνα σου, Αντρέα, κοίταξε μη σου

51. Ξεπετάχτηκε, μεγάλωσε.

την κολλήσουνε, μωρέ, και δεν έχεις ξεμπερδεμούς. Μην παραπερνάς το καντούνι τση. Μου λένε πως τση μιλείς κιόλας».

«Παιδοπούλα την εγνώρισα και να μην τση μιλώ; Γιατί;»

«Γιατί εγίνηκε γυναίκα», του αποκρίθηκε ο μπάρμπας με σοβαρό ύφος.

Στην ταβέρνα τώρα οι χωριάτες είχαν φύγει. Κι από 'να άλλο τραπέζι αντήχησε από πολλά στόματα ένα άλλο τραγούδι:

*Σαν απεθάνω, θάψε με δω μέσα στην ταβέρνα,
να με πατεί η ταβερναριά κι η κόρη που μ' εκέρνα.*

Στο τέλος του τραγουδιού όλη η ταβέρνα εγέλασε. Ο κόσμος είχε πληθύνει. Ο μικρός ξυπόλυτος δούλος δεν επρόφτανε να πλένει τα ποτήρια, κάποιιοι κρασισμένοι εφώναζαν περσότερο. Και η κουβέντα ήταν γενικιά. Εμιλούσαν για τα καράβια, για τα παπόρια που ερχόνταν φορτωμένα κάρβουνα και που εφόρτωναν τα λάδια του νησιού· εμιλούσαν για τα παζάρια του λαδιού που εκείνη τη χρονιά είχαν βασταχτεί ακριβά πολύ, για τα χρήματα που έμπαιναν στον τόπο· εμιλούσαν για τους φόρους που έβαζε η Κυβέρνηση, κάθε Κυβέρνηση, ετοιμάζοντας πόλεμο, για να στέρνει του τόπου τα πλούτη, τον ίδρο του εργάτη, σε ξένα πουγκιά, των πλουσίων της Γερμανίας, της Γαλλίας, της Αγγλίας, της Ιταλίας, και κάπου κά-

που αντίσκοφτε την ομιλία ένα αρμονικό τραγούδι
σαν τούτο:

*Κορίτσι δεν αγάπησε ποτέ με τον παρά μου
παρά με το τραγούδι μου και με τον ταμπουρά⁵² μου.*

52. Λαϊκό μουσικό όργανο με χορδές.

Μια Κυριακή τ' απόγιομα η σιόρα Επιστήμη η Τρινκούλαινα εκαθότουν, όπως εσυνήθιζε κάθε γιορτή, μ' άλλες νοικοκυρές στη μικρή πλατεία του προαστίου. Η καθεμία είχε φέρει το σκαμνί της από το σπίτι της, κι ήταν όλες καθισμένες στην αράδα στην άκρη του δρόμου, μπρος στα σπίτια. Μπροστά τους, η θάλασσα ήσυχη και μπλάβα, απλωμένη ως τα βουνά της Στεριάς, που ήταν εκείνη την ώρα καταχνιασμένα ακόμα από το θερμό λιοπύρι. Σ' ένα μέρος κατηφορητό στον γιαλό, δύο μαόνες, η μία άφτιαστη ακόμα, η άλλη κοντοτελειωμένη, επρόσμεναν τους μαστόρους, που την άλλη μέρα το πρωί θα ξανάπιαναν το έργο τους. Πάνου σ' ένα τενωμένο σκοινί εστέγγωναν τα μαύρα δίχτυα. Ένας αέρας ζεστός έμπαινε από τη θάλασσα και η κάψα ήταν ακόμα πολύ δυνατή. Του προαστίου τα κορίτσια εσεργιάνιζαν, μπουλούκια μπουλούκια, στη μεγάλη τη ρούγα⁵³, όλα χωρίς γιάδεμα⁵⁴ στο κεφάλι,

53. Δρόμος ή πλατεία.

54. Μαντίλι στο κεφάλι.

καλά χτενισμένα, μ' άσπρες ποδιές, μ' ένα δύο γαρούφαλα ή ρόδα στον κόρφο, μιλώντας και γελώντας δυνατά αναμεταξύ τους, ρίχνοντας κάπου κάπου ματιές προς το πλάι, όπου ορθοί, ακουμπημένοι στους τοίχους των σπιτιών, οι νέοι, κυριακάτικα ντυμένοι, τα κοίταζαν ένα ένα. Οι νοικοκυρές τα καμάρωναν και ολοένα εκουβέντιαζαν αναμεταξύ τους.

«Καλή τύχη εβρήκε», έλεγε η σιόρα Επιστήμη, «η θυγατέρα του παπά μας· φτωχούλα η καμμένη. Μα αυτός στέκεται καλά».

«Τι να σ' ορίσω», της αποκρίθηκε μία μισόκοπη ασπροντυμένη παχιά γυναίκα, «καλός και περικός ο νέος, μα θαλασσινός, να σε χαρώ, σιόρα Επιστήμη. Το ψωμί τση θάλασσας έχει φαρμάκια».

«Ωστόσο», έκαμε μία ξυλαγγερνή γριά, άσκημη, που εφορούσε μαύρα, «ο παπάς την επάντρεψε· μαγάρι κι οι δικές μας έτσι· κι όποιου καλό μας θέλει».

Αυτή τη στιγμή επέρασε γοργά από μπροστά τους ένα μεγάλο αυτοκίνητο, λαλώντας, αφήνοντας οπίσω έναν κάκοσμο καπνό.

«Διάολος στσι τρουμπέτες σας», είπε μία άλλη νοικοκυρά ως πενήντα χρονώ, που 'χε καλοχτενισμένα τα μαύρα της μαλλιά και που εκρατούσε τα παχιά της χέρια σταυρωμένα απάνου στον κόρφο της· «τώρα εβγήκανε κι αυτές οι μηχανές για να σκιάζουνε την καμμένη τη φτώχεια! Ω αυτοί οι πλούσιοι! Τα 'χουνε όλα». Και με το χέρι της εφοβέρισε το αυτοκίνητο που δεν εφαινόταν.

«Έτσι έκαμε ο Θεός τον κόσμο του», είπε χαμογελώντας η κυρά Επιστήμη, «κι εμείς οι φτωχοί θα ζήσουμε με τσοι πλούσιοι».

«Καλά λέει», είπαν αμέσως δύο τρεις προεστές επαιμώντας της.

«Ο βρόμας», ξαναείπε η νοικοκυρά που εμισούσε τους πλούσιους, «ό,τι κάνει ο Κάιζες, θέλει να το κάνει και του λόγου του! Μας ήφερε τώρα κι όμοιες τρουμπέτες, για να τονε παίρνει ο κόσμος για τον Κάιζε. Κακό του καιρό! Τι να σου κάμω, σαν η Κυβέρνηση του ρίχτει στο βρομόστομό του τα ναπολεόνια⁵⁵ με το φτυάρι, το ξέρω και γω που επλούτισε. Δέκα χρόνια οπίσω ήτανε κι αυτός μικρός άνθρωπος». Και εκούνησε βεβαιώνοντας το κεφάλι.

«Μην παραμιλείς, σιόρα Χριστίνα», είπε σοβαρά η Επιστήμη, «είναι ψωμοδότης του φτωχού· εκατό γυναίκες και κοπέλες κι εκατό άντρες ζούνε από τα χέρια του».

«Χα, χα», εγέλασε η άλλη με κακία, «θέλεις να πεις τονε πλουταίνουνε, ε; Μα προχτές, στ' Αλεύκι, επλάκωσε μία προβατίνα και θα βρισκε τον μπελιά του· μα φτηνά πάλε τη γλίτωσε».

«Οχ, αφήστε αυτές τσι κουβέντες που δεν είναι χριστιανικές», είπε κάποια.

«Πράμα κοπέλα πο' χεις, σιόρα Χριστίνα», είπε η κυρά Επιστήμη δείχνοντας με το δάχτυλο ένα κορίτσι που εδιάβαινε με τες φιλενάδες του.

55. Χρυσά γαλλικά νομίσματα.

«Αδύνατο μέρος το καμμένο! Φτωχούλα. Και η Ρήνη σου, κυρά Επιστήμη, ακόμα σπίτι; Γιατί δεν εβγήκε;»

«Όπου κι αν είναι θα τηνε ιδούμε. Εσυγουριζόντανε από τώρα».

Δύο αμάξια καταφορτωμένα σακιά, κανίστρια⁵⁶, λάχανα, ανθρώπους, με κατακουρασμένα λιγνά και κακοσυγουρισμένα άλογα, εδιάβαιναν εκείνη τη στιγμή σηκώνοντας ένα σύγνεφο σκόνη.

«Μας επνίζανε», είπε φτυώντας η νοικοκυρά που εμισούσε τους πλούσιους. «Είναι τα αμάξια τα Αγυριώτικα που πάνε στα χωριά. Τώρα κάθε χωριό έχει και την άμαξά του».

«Ποιος ήτανε ο άρχοντας που ήτανε μέσα;» ερώτησε κάποια.

«Εγώ τονε ξέρω», είπε η κυρά Χριστίνα με πείσμα· «είναι αυτός από το Λευκοράκι· εκεί τα έχει όλα δικά του: χτήματα, άντρες, γυναίκες, κοπέλες! Τώρα και τα χωριά καταντήσανε χειρότερα από τη χώρα: πορνοστάσια! Τι να κάμουνε οι δυστυχισμένοι οι χωριάτες· α δεν υποταχτούνε, ψοφάνε τση πείνας».

«Πάλε τα ίδια η σιόρα Χριστίνα», είπε η Επιστήμη· «αφήστε τα αυτά. Άφησε τον κόσμο να πάει στη δουλειά του».

«Ήρθε η Ρήνη σου;»

«Δεν τη γλέπω».

56. Πανέρια από καλάμι.

«Να ζήσεις, σιόρα Επιστήμη, κάτι καλό ακούσαμε· είναι αλήθεια;»

«Τι;»

«Μα κάτι για τον Αντρέα τον Ξη».

«Α, εμείς είμαστε», είπε η κυρά Επιστήμη κλειώνοντας τα μάτια, «μικροί άνθρωποι, κι αυτός από οικογένεια. Πού ν' απλώσουμε τόσο ψηλά; Και πάλε, αν τση το γράφει η τύχη της...».

«Δίκιο! Δίκιο!» είπαν πολλές.

«Μα τι νέος!»

«Κρίμας», είπε η νοικοκυρά που ημισούσε τους πλούσιους, «που εφτωχύνανε τώρα κομμάτι κι αυτοί οι Ξήδες. Μα είναι άνθρωποι που δεν χάνονται. Έχουνε τόσες γνώρες! Μονάχα, κοίταξέ σου καλά, σιόρα Επιστήμη, μη... μη σας γελάσει. Τα 'καμε τα ίδια κι ο μαγαρισμένος ο πατέρας του· και εκακομοίριασε, ανάθεμά τον, μία δύο εδώ στο μπόργο».

«Τα 'καμε εκεί που του περνούσε! Μα ξέρεις τι κοπέλα είναι η Ρήνη μου;»

«Το μήλο πού θα πέσει;» είπε κάποια.

«Αποκάτου από τη μπλιά», αποτέλειωσε μία άλλη.

«Ούτε για όλο το βιος των Κορφώνε, μάτια μου, δεν το κάνει», είπε μία τρίτη.

«Γι' αυτό και γω αφήνω», είπε με υπερφάνεια η Επιστήμη· «παιδί δικό μας είναι, από δω από το μπόργο. Καμία φορά κουβεντιάζουνε και τσ' αφήνω. Τα λόγια, ξέρεις, μπότα⁵⁷ δεν κάνουνε. Μοναχά στον

57. Πληγή, χτύπημα, κακό.

δρόμο όμως. Δεν θέλω να τση κόψω την τύχη τση, αν τση γράφει να τονε πάρει».

«Καλώς τα κουβεντιάσετε, νοικοκυρές», είπε μία μισόκοπη συμπαθητική γυναίκα, που ήρθε με την καρέκλα της κι εντρομώθηκε⁵⁸ ανάμεσα στες άλλες.

«Ε, για τη Ρήνη μιλείτε; Το ξέρει, λοιπόν, η σιόρα Επιστήμη;»

«Να ξέρω τι, Κωνσταντίνα;» είπε με σοβαρό ύφος.

«Το 'χει κρουφό καμάρι», είπε η νοικοκυρά που εμισούσε τους πλούσιους· «είναι, πες, όλα τελειωμένα· γι' αυτό και δεν τη γνοιάζει».

«Χαρά σ' εσάς», είπε η νιόφερτη. «Από τη γειτονιά μας έρχομαι. Εκουβεντιάζανε τα παιδιά πολλπώρα στον δρόμο και δεν εσκιαζόντανε που τα βλέπαμε. Μα τι να σου πω, είναι κομμάτι σαν άπρεπο... Τον έμπασε τώρα μέσα».

Η κυρά Επιστήμη ανατινάχτηκε μεμιάς κι εβρέθηκε ορθή.

«Τι λες, Κωνσταντίνα!» είπε πασκίζοντας να φαίνεται ήσυχη· «μπα, μπα, η Ρήνη μου αυτό το πράμα! Θα τον έκραξε μέσα ο γέροντάς μου· τον άφηκα στο κρεβάτι· μου 'χε πει πως δεν θα 'φευγε παρά το βράδυ».

Μα τα λόγια της δεν τα πίστευε ούτε η ίδια· ο νους της εδούλευε αλλιώς: *Χάλευε⁵⁹ πού είναι αυτός ο μεθύστακας. Κυριακή και να μείνει σπίτι. Μα κι*

58. Χώθηκε.

59. Γύρευε.

αυτή η Ρήνη να τονε μπάσει μέσα! Δεν ήξερε που ο κόσμος έχει μάτια για να βλέπει; Και δυνατά ξακολούθησε:

«Πάω να δω τι γίνεται· θα σας τηνε φέρω εδώ τη Ρήνη να σας πει η ίδια τι εστάθηκε. Μυστικά η κοπέλα μου δεν έχει, ούτε ψεγάδι κανένα».

Οι γυναίκες εξαμογέλασαν. Ένα άλλο αυτοκίνητο edιάβηκε μ' όλη του τη γληγοράδα και η κυρά Χριστίνα ξανάρχισε την καταλαλιά της. Βιαστικιά η Επιστήμη επήγαινε τώρα σπίτι της.

Κι όταν έφτασε, είδε πως όλα ήταν αλήθεια. Η γειτόνισσα είχε πει την αλήθεια. Ναι, η πόρτα του σπιτιού δεν ήταν κλεισμένη, μα στην μπασιά, που εχρησίμευε για τραπεζαρία και για σαλόνι, όπου κióλας ήταν ο περίφημος κομός, ο Αντρέας και η θυγατέρα της, ορθοί και οι δύο και γιορτιάτικα ντυμένοι, εκουβέντιαζαν χαμογελώντας ο ένας τ' άλλου. Και η Επιστήμη, που ερχότουν με χτυποκάρδι στο σπίτι της, έμεινε μία στιγμή στον δρόμο και τους επαρατήρησε. Και ενώ από ένα μέρος γρικούσε μίαν άγρια στεναχώρια να της σφίγγει την τίμια καρδιά της, και ενώ κρύος ιδρος ντροπής της περιβρεχε τα χέρια και το μέτωπο, εκείνη τη στιγμή της εκάστηκε⁶⁰ ακόμα πλιο ωραία η θυγατέρα της, στ' άνθι της νιότης, κι άλλο τόσο ωραίος κι ο Αντρέας και σαν καμωμένος για να `ναι το ταίρι της κόρης της. Κι η μάνα είπε αθέλητα με τον νου της: *Ω να την*

60. Της φάνηκε.

έπαιρνε. Και η σκέψη της αποτέλειωσε τον λόγο που της έβγαине μέσα από τα βάρη της καρδιάς της: *Θα εκλειούσαν έτσι κι όλα τα στόματα! Να μην είναι σπίτι αυτός ο μεθύστακας! Τι ξαφόρμιση⁶¹ να 'βρω τώρα για την υπόληψή μας; Κι όρμησε στο σπίτι κι έκλεισε με το συρτάρι την πόρτα. Καμπόσες στιγμές εμείναν και οι τρεις τους ακίνητοι, άλαλοι, στατικοί, μη ξέροντας κανέναν τι έπρεπε να κάμει. Η Ρήνη είχε αχνίσει από την ντροπή κι από τον φόβο κι ήταν παρήγομη να λιγοθυμήσει, παρόμοια σ' ένα αχνόθωρο λουλούδι που μαραίνεται πριν ξεμπομπουκιάσει. Ο Αντρέας έκανε τον αδιάφορο, μα η καρδιά του του εσάλευε το στήθι· η μάνα δεν ήξερε αν έπρεπε να χτυπήσει το κεφάλι της και να κλάψει, αν έπρεπε να φωνάξει και να βρῖσει, αν έπρεπε να μιλήσει καλότροπα και να διορθώσει, αν ημπορείε, τη συφορά. *Τι είχαν κάμει ολομόναχοι τόση ώρα; Και πόση ώρα τον είχε μέσα;* Τέλος, αποφάσισε να μιλήσει. Η Ρήνη αναστέναξε.*

«Αντρέα», είπε με σιγαλή μα σταθερή φωνή, «εβάλθηκαν να ντροπιάσεις το φτωχικό μου;».

«Ω μάνα», είπε η Ρήνη ξεσπώντας σε δάκρυα, «ω μάνα!».

«Όχι», είπε ο Αντρέας γενόμενος πλιο κόκκινος.

«Δεν εσκέφτηκες», ξακολούθησε πικρά, «πως είμαστε φτωχοί άνθρωποι, αδύνατο μέρος, πως δεν έχουμε παρά του Θεού την ολπίδα και την υπόληψη

61. Αφορμή, δικαιολογία.

μας, και το μοναχό αποκούμπι τση φαμίλιας μου δεν είμαι παρά εγώ, μία καημένη γυναίκα, σαν έρμη, γιατί τον άντρα πο' 'χω είναι σαν να μην τον είχα;». Κι εβάλθηκε να κλαίει.

«Ω μάνα!» ξανάπε αναστενάζοντας η Ρήνη, «θα σου πει· η καρδιά του είναι χρυσή· δεν καταδέχεται την ατιμία».

«Γιατί τον έμπασες μέσα; Γιατί ήρθες μέσα, Αντρέα; Η γειτόνισσα στο φόρο⁶² το βουκινίζει⁶³· κι έχει δίκιο· ποιος θα τηνε πάρει τη δυστυχισμένη τώρα που της έκαμες αυτό το κακό;»

«Άκου», είπε ο Αντρέας πειραγμένος, «όλο το μπόργο μ' εγνώρισε τίμιονε, και η ίδια με ξέρεις. Τι να σου κάμω; Η αγάπη δεν παίρνει το θέλημα τω γονιώνε· γεννιέται μοναχή τση. Τη Ρήνη σου εγώ τηνε παίρνω».

«Δεν μένει άλλο», είπε η μάνα μ' έναν αναστεναγμό παρηγορητικό, «έτσι μόνο θα γλιτωθεί η τιμή μας».

«Α θέλεις», ξανάπε αδιάφορα ο Αντρέας, «φέρε και τώρα τον παπά και τον νούνο για να τελειώσει. Μα, σιόρα Επιστήμη, ξέρεις την περίληψη⁶⁴ του σπιτιού μου. Ο κακομοίρης ο πατέρας μου μ' άφηκε χρέγια που ολοένα τα πλερώνω· τι να πρωτοκάμω μ' αυτά τα μπράτσα; Σκίσε μου την καρδιά, μέσα θα 'βρεις τη Ρήνη σου. Την αγαπάω από κείνο το βράδυ·

62. Αγορά.

63. Κοινολογεί ένα μυστικό.

64. Κατάσταση.

τα μάτια της μ' εκάπανε. Μα πώς να τηνε ζήσω, πώς να κουναρήσω⁶⁵ παιδιά;»

«Αυτό συλλογιέσαι! Και δεν βοηθάει ο Θεός; Δουλευτάδες και οι δύο, ποιόνε έχετε ανάγκη;»

«Όχι, σιόρα Επιστήμη· θα ξεπέσει κι άλλο το σπίτι μου· θα μου το πουλήσουνε, θα ντροπιαστώ στον κόσμο!»

«Δουλευτάδες και οι δύο, ποιόνε έχουμε ανάγκη;» είπε τώρα η Ρήνη ανάμεσα στα δάκρυά της· «και σ' ένα καλύβι, με την αγάπη μας, θα ξαλλάζαμε τη ζωή μας και για όλο το βιος του κόσμου;»

«Θέλω να 'σαι σαν κυρά στα χέρια μου· δεν σε παίρνω στην κακομοιριά. Τι δίνεις, κυρά Επιστήμη;»

«Τον άθρωπό μου», αποκρίθηκε με περηφάνια σφουγγίζοντας τα μάτια της, «και την ευκή μου! Γιατί δεν πράξεις σαν τίμιος άντρας που είσαι; Την αγαπάς; Πάρ' τηνε. Ο Θεός βοηθός. Φτωχοί άνθρωποι είμαστε· το 'ξερες!»

«Χωρίς τίποτα;» ερώτησε στενοχωρημένος.

«Την επείραξες! Κι είναι αδύνατο μέρος η δύστυχη. Τρεις εκατοστές έχει κι όχι άλλα».

«Σαν τίποτα», είπε σταυρώνοντας τα χέρια· «τι να πρωτοκάμω;»

«Την επείραξες», του ξανάπε η μάνα αφωμένη⁶⁶. «αν είσαι τιμημένος, δείχ' το· ειδέ την έχεις στον λαιμό σου!»

65. Αναθρέψω.

66. Φουντωμένη, ξαναμμένη.

«Δώσ' μου έξι να λευτερώσω κάνε⁶⁷ το σπίτι μου. Ανάθεμά τα τα τάλαρα!»

«Ω δώσ' τα μάνα!» είπε τότες κλαίοντας η Ρήνη και σπκώνοντας προς τη μάνα τα χέρια της· «μ' αυτά θ' αγοράσεις την ευτυχία μου. Όσοι άντρες κι αν είναι στον κόσμο, ούτε και βασιλόπουλα, δεν θα μ' αγαπήσει κανένας σαν τον Αντρέα· ούτε και γω!»

«Τι λες;» της αποκρίθηκε ρίχνοντάς της μία σκληρή ματιά. «Εσύ έσφαλες· κι εγώ ν' αδικήσω τ' αδέρφια σου τ' άλλα; Δύο θεριά αξαίνουνε⁶⁸ ολοένα κατόπι σου και τ' αρσενικό μένει στον δρόμο. Τι άλλο να κάμω για σας; Ό,τι μπορούσα δεν το 'καμα; Δεν έχω άλλα!»

«Έτσι είναι αδύνατο», είπε ο Αντρέας κι εδάκρυε.

Μα τότες η κυρά Επιστήμη εθύμωσε. Εσήκωσε ψηλά το χέρι της, και αχνή⁶⁹ και με σπίθες στα μάτια του 'πε: «Έτσι ήτανε από την αρχή του το σπίτι σου· έτσι! Κι εχαλάστηκε κατά πώς του 'πρεπε. Και συ ακολουθάς το παράδειμα. Ω καταραμένε, τι σου χρωστούσα να πειράξεις την ησυχία του σπιτιού μου, την καλύτερη κοπέλα του μπόργου, ω που να πιαίνεις χρυσάφι και να γένηται χώμα!».

«Μην καταριέσαι», είπε χτυπώντας φοβισμένη τα στήθια της η κόρη· «δεν το 'θελε έτσι, μάνα· μ' αγαπάει· δώσ' τα, δώσ' τα!»

«Και συ», της είπε ακολουθώντας με οργή, «αφού

67. Τουλάχιστον.

68. Μεγαλώνουν.

69. Ωχρή.

εγίνηκες όπως εγίνηκες, κι έχασες, ανέμυαλη, την καμμένη σου τη νιότη! Σύρε, κακομοίρα μου, κουρέψου σε κανένα μοναστήρι! Οχ, τι να σε κάμω!» Κι έπεσε σε μια καρέκλα κι έκρουσε το τίμιο πρόσωπό της στα χέρια της και εβάλθηκε να κλαίει πικρά πικρά χωρίς να φωνάζει.

Εκλαίγαν και οι τρεις τους.

«Ω!» έκαμε δειλά δειλά η Ρήνη κοιτάζοντας τον Αντρέα με μάτια δακρυσμένα και περιπλέκοντας τα δάχτυλά της· «δουλευτάδες και οι δύο ποιόνε έχουμε ανάγκη;»

«Δεν μπορώ», ξανάπε ο νέος με πόνο· «αύριο θα 'μαστε στον δρόμο· δεν σε παίρνω στη φτώχεια και στην καταφρόνια».

Καμπόση ώρα εμείναν πάλε σιωπηλοί και οι τρεις. Η κάμαρα εσκοτεινίαζε τώρα, γιατί ο ήλιος είχε καθίσει· και δεν ακουότουν τίποτα άλλο παρά ο κουφός ανασασμός της νοκοκυράς που δεν εσάλευε. Κανένας εκείνο το βράδυ δεν εσκεφτότουν ν' ανάψει το φως.

Και τώρα ήταν η Ρήνη που εθύμωνε και που απελπισμένη επαναστατούσε:

«Εσύ, μάνα», είπε βραχνά, «κι όχι ο Αντρέας, εσύ με παίρνεις στον λαιμό σου για λίγα λεφτά! Έχεις και δεν τα δίνεις. Και δέκα και δώδεκα εκατοστές έχεις, το ξέρω εγώ· και κάνεις δουλειές κάθε μέρα, και τ' αβγατίζεις τα τάλαρά σου. Και τώρα... και τώρα θέλεις να με κλείσεις σε μοναστήρι, εμένανε που σ' εδούλεπα, που τα 'βγαλα η ίδια τα προικιά μου με

τον κόπο μου, για να 'χουνε τ' άλλα σου τα παιδιά περσότερα. Ω μάνα! Ω μάνα!».

«Τρεις εκατοστές είναι οι δικές σου», της αποκρίθηκε με βραχνή φωνή χωρίς να σηκώσει το κεφάλι.

«Θα σε πάρω», της είπε στ' αυτί ο Αντρέας· «έχε υπομονή!» κι αδρασκελίσε βιαστικά το κατώφλι.

Σε λίγο η Επιστήμη ήταν ησυχασμένη. Η θυγατέρα της εστεκότουν ακόμα ορθή, σαν καρφωμένη στη θέση της, και δεν έλεγε λόγο.

«Άναψε τη λάμπα», επρόσταξε η μάνα σηκώνοντας το κεφάλι της σαν να μην είχε γένει τίποτα. Κι αφού ήρθε το φως, ξακολούθησε αδιάφορα: «As μετρηθούμε τώρα καλά. Τι εστάθηκε; Έκαμες ένα σφάλμα. Θα το πλερώσεις βέβαια. Μα δεν είναι και τόσο τόσο μεγάλο. Όχι; Ακούστηκες μοναχά. Μα έχεις τσι τρεις εκατοστές σου. Η τύχη σου δεν σου το 'γραφε για να τονε πάρεις τον Αντρέα· θα πάρεις τώρα έναν κατωτερόνε. Αυτό είναι το όλο. Φτάνει μόνο να ησυχάσεις ως εδώ».

«Όχι, μάνα», είπε, «τον Αντρέα θα πάρω, όχι άλλονε», κι επήγε στο μαγειρειό.

Εκείνη τη στιγμή ερχότουν κι ο γέρος, αδύνατος, κρασιςμένος, σκυμμένος, στο σπίτι. Είχε ακούσει τα τελευταία τα λόγια και μ' ένα κουτό χαμόγελο στ' αχνά του τα χείλη ερώτησε κλειώντας τα μάτια: «Τι τρέχει;».

«Καμάρωσε το θηλυκό σου!» του αποκρίθηκε η γυναίκα του, «όλα από σένανε κατάγονται. Αν ήσουνε σπίτι κι όχι στην ταβέρνα, τίποτα δεν θα γενότανε».

«Η Ρήνη μου;» ερώτησε παρότοιμος να κλάψει.

«Η Ρήνη σου, ναι!» του αποκρίθηκε, «έμπασε εδώ μέσα...».

«Με χαλεύει», αντίσκοψε κλαίοντας από το μαγειρείο η κόρη, «ο Αντρέας· μα θέλει έξι εκατοστές και δεν του τσι δίνει· δεν θέλει να με καλομοιρώσει».

«Δώσ' τες», έκαμε σπλαχνιστικά ο μεθυσμένος στενάζοντας, «δώσ' τες, γυναίκα».

«Και οι άλλες; Και μεις; Και το παιδί;»

«Δώσ' τες, γυναίκα, έχει ο Θεός και για μας!» κι ετράβηξε προς την κάμαρα για να κοιμηθεί.

«Όχι, όχι!» εφώνασε η κυρά Επιστήμη.

Ε

Το καλοκαίρι είχε περάσει· οι μέρες είχαν μικρύνει και η καλοκαιριάτικη η κάψα είχε πέσει. Η κυρά Επιστήμη εδούλευε πάντα όλη τη βδομάδα στο εργοστάσιο, έκανε κι άλλες δουλειές και εκέρδιζε, και κάθε Κυριακή ερχόταν στη μικρή πλατεία ξάγναντα στη θάλασσα, όπου τώρα οι μαόνες ήταν έτοιμες, και εκουβέντιαζε με τις άλλες νοικοκυρές ως το βράδυ. Η θυγατέρα της επιμελιόταν όπως πάντα το σπίτι κι έπλεκε σφυρίδες, σαν να μην είχε γένει τίποτα. Στην ταβέρνα του Τραγούδη ο κόσμος κάθε βράδυ έτρωγε, έπινε, εμεθούσε κι ετραγουδούσε. Ο Αντρέας εφαινόταν πως είχε λησμονήσει την αγάπη του, και αδιάκοπα εταξίδευε με το καΐκι του πηγαίνοντας να φορτώσει λαθραία στη Στεριά, για να διορθώσει τα βάσανά του, όσο ακόμα ήταν το κόμμα στην εξουσία, που για λίγο, καθώς όλοι το πρόβλεπαν, θα την κρατούσε.

Ήταν αργά. Ένας φρέσκος αέρας εφυσούσε κάνοντας να κυματάει τη μελανή τη θάλασσα, και το καΐκι αρμένιζε με φουσκωμένα τα θεόρατα πανιά του.

Ο Αντρέας καθισμένος στην πρύμνη εκυβερνούσε, οι δύο του συντρόφοι, ο μπάρμπας και ο Αντώνης, ετραγουδούσαν θαλασσινά τραγούδια στην πλώρη και ανάμεσα σε δύο τραγούδια έτρωγαν μουσκεμένο παξιμάδι κι έπιναν λιγάκι νερωμένο κρασί από ένα μποτρήρι που το 'χαν σιμά τους.

Το καΐκι έσκιζε τα κύματα με γληγοράδα· η χώρα, με τα αναμμένα της φανάρια, που αντίφεγγαν στη θάλασσα, αλάργευε πάντα περσότερο· κι ολοένα το πλοίο εταξίδευε με περσότερη γληγοράδα.

«Μάινα⁷⁰ το λατίνι⁷¹, μπάρμπα», επρόσταξε ο Αντρέας· «η θάλασσα φουρτουιάζει».

Ο άλλος, μαθημένος να πείθεται, το 'καμε αμέσως. Και μόνο όταν είχε τελειώσει το έργο του κι είχε δέσει το πανί αποκρίθηκε:

«Ως να πιάσει η φουρτούνα, μωρέ, είμαστε στη Σαγιάδα. Πάμε πρύμα, μη σκιάζεσαι. Μόνε μη μας κλείσει εκεί ο καιρός».

«Ας πάμε καλά», είπε ο Αντώνης, «κι έχει ο Θεός και για μας».

Κι εσώπασαν πάλι κι αρχίσαν και οι τρεις τους ένα θαλασσινό τραγούδι:

*Θάλασσα πικροθάλασσα και πικροκυματούσα,
όλοι σε λένε θάλασσα κι εγώ σε λέω γελούσα.*

70. Πρόσταγμα για να χαλαρώσουν τα σκοινιά, να κατεβάσουν τα πανιά κλπ.

71. Τριγωνικό πανί.

Το πλεούμενο ανεβοκατέβαινε τώρα τα κύματα, καλανταρίζοντας⁷² δεξιά και αριστερά, και κάπου κάπου τους εράντιζε ο αρμυρός αφρός τους και ενόττευε τα πανιά και τα σκοινιά που ανάδιδαν οσμή από κατράμι.

«Αν εταξιδεύαμε», είπε σε λίγο γελώντας ο Αντώνης, «με γυναίκες, θα μας αρρώσταιναν απόψε και θα 'χαμε βάσανα».

«Είμαστε και οι τρεις στρίγκλοι ανύπαντροι», απολογήθηκε ο μπάρμπα γελώντας, «και μιλείς, μωρέ, για γυναίκες!». Και σε μία στιγμή ξακολούθησε: «Δεν τπνε τελειώνεις, μωρέ ανιπιέ, αυτή την κουβέντα, να καζαντίσεις, μωρέ, και συ, κι όχι να δουλεύεις σαν ραγιάς μέρα νύχτα! Προφές πάλε μου το 'πε η Σάββαινα. Τι να τση πω;».

«Όρτζα⁷³! Τι να τση πεις; Ξέρω και γω; Να μην ήτανε κάνε η άλλη, θα 'λεγα, μα τον Άγιο, το ναι, γιατί οι στεναχώριες τσ' αποχής είναι μεγάλες».

«Δίκιο έχεις», είπε κι ο Αντώνης κακοφανισμένος κομμάτι· «καλά θα 'τανε να μπορεί κανείς να κάμει ό,τι θέλει· μα τι να γένει· κάμε, Αντρέα, τον σταυρό σου κι άκουσε τον μπάρμπα σου».

Τα κύματα εγενόνταν τώρα μεγαλύτερα κι άφριζαν. Ο αγέρας τούς εχτυπούσε το πρόσωπο, τους έπαιρνε εδώ κι εκεί τα φορέματα και, για ν' ακούν

72. Καλανταρίζω, κλυδωνίζομαι.

73. Ναυτικό παράγγελμα με το οποίο το πλοίο στρέφεται, ώστε να αποκτήσει πορεία αντίθετη προς τον άνεμο.

τα λόγια τους, έπρεπε να φωνάζουν. Το πλοίο εκου-
νιότουν άταχτα.

«Για την άλλινε λες τση Τρινκούλαινας;» ξανάπε ο
μπάρμπας· «έμαθα εχτές, μωρέ, το λέγανε γυναίκες στο
φόρο, παντρεύεται: παίρνει ένα καλό φτωχόπαιδο».

«Η Ρήνη!» εφώναξε αφήνοντας το τιμόνι και ανα-
πηδώντας· «η Ρήνη παίρνει άλλονε!»

Το πλοίο, που μία στιγμή εβρέθηκε χωρίς κυβέρ-
νιο, εκιντύνεψε. Ο αγέρας το γύρισε· και το πανί
εχτυπήθηκε εδώ κι εκεί φουσκώνοντας και ξεφου-
σκώνοντας.

«Παναγία, βόηθα!» εφώναξε ο μπάρμπας κι ερί-
χτηκε να μάσει το πανί. «Θα μας πνίξεις απόψε,
μωρέ, με τη Ρήνη σου! Έχε τον νου σου, καημένη, δεν
είναι μπουνάτσα⁷⁴, το γλέπεις». Και σε μία στιγμή,
βλέποντας πάλι τον Αντρέα στη θέση του, ξακολού-
θησε: «Τι ήθελες, μωρέ, να τπνε κάμουνε οι γονέοι
της; Να την αφήκουνε να μουχλιάσει ανύπαντρη;
Έχει τρακόσια τάλαρα: ο φτωχός το βάζει κατά μέ-
ρος αυτό που ακούστηκε με σένανε».

«Τι ακούστηκε και ξακούστηκε· αξίζει μοναχή τση
για όλες τσ' άλλες».

«Καλά λες», είπε ο Αντώνης.

«Λησμόνησέ τπνε, μωρέ· δεν σ' εσύφερνε», του 'πε
ο μπάρμπας.

Εσώπασαν πάλι. Το καράβι γοργά εταξίδευε ανεβο-
κατεβαίνοντας τα κύματα, που τώρα ήταν μεγαλύτερα

74. Καλός καιρός στη θάλασσα, χωρίς ανέμους.

και περισσότερα και που τους έβρεχαν και περισσότερο, γιατί ο Αντρέας δεν εγνοιαζόταν να τα ξεφεύγει. Ο νους του εδούλευε αλλού. Στην πλώρη οι δύο ναύτες έτρωγαν παξιμάδι μουσκεμένο στην άρμη κι έπιναν κάπου κάπου κρασί κι ετραγουδούσαν θαλασσινά τραγούδια:

*Καταμεσής στη θάλασσα είναι ένα πηγαδάκι,
πίνουν οι ναύτες το νερό κι αρνούνται την αγάπη.*

Κι ωστόσο ο Αντρέας εσυλλογιόταν: Τι, ένας άλλος, χειρότερός του που την έπαιρνε την κορασιά που αυτός αγαπούσε και που θα τον ευτύχιζε; Ω πόσο του τάραζε αυτή η ιδέα όλα τα σπλάχνα, πόσο του 'σφιγγε την καρδιά, που δυνατά του χτυπούσε στα στήθη! Κι ο αγέρας εσφύριζε τώρα ανάμεσα στα σκοινιά και στ' άλμπουρα⁷⁵, και η θάλασσα όλο αγρίευε, σαν να ανταριαζόνταν και τα στοιχεία από τη θλίψη του. Η Ρήνη θα επήγαινε σ' άλλα χέρια, άλλος θα την είχε γυναίκα του, γιατί αυτός ο ίδιος δεν είχε τα χρήματα να ξαγοράσει το πατρικό του το σπίτι και γιατί η κυρά Επιστήμη δεν επειθόταν να δώσει τα περισσότερα που του εχρειαζόνταν.

Κι όλο άπιωνε ο αέρας κι όλο εσφύριζε με περισσότερο θόρυβο κι όλο ανακατωνόταν αφρισμένο το πέλαγο, και συχνά το κύμα έσπαινε απάνου στο

75. Κατάρτια.

καΐκι, καθώς επέρσευε κιόλας η ταραχή της καρδιάς του. Ω να μην τον έβλεπε αυτόν τον γάμο τελειωμένο! Δεν θα μπόρειε πλια να ζει στον τόπο του. Θα ζήλευε· και η ζωή του ολάκερη θα 'ταν αδιάκοπη λάβρα, αδιάκοπη θαλασσοταραχή, θα εμισούσε, θα εδιπούσε να χύσει αίμα, δεν θα 'χε ποτέ του γλυκιά καρδιά!

«Ανάθεμά τα τα τάλαρα» εφώναξε. Κι αυτή τη στιγμή ένα κύμα τον εκατάβρεξε και το καΐκι έκλινε περισσότερο προς τη θάλασσα.

«Μάινα το πανί», εφώναξε.

«Μα χρειάζονται», του αποκρίθηκε ο μπάρμπας, κάνοντας ό,τι του 'χε προστάξει.

*Χρειάζονται, εξανασυλλογίστηκε ταραγμένος σαν να 'βλεπε μπροστά του τον θάνατο· και η άλλη τα 'χει κι ασ μην είναι μίτε όμορφη, μίτε καλή, μίτε τίμια σαν τη Ρήνη. Η άλλη τα 'χει, έχει και περισσότερα· και μ' αυτά πλερώνονται όλα τα χρέγια, μένουν τα σπίτια ελεύτε-
ρα, διορθώνονται όλες οι δουλειές, αρχίζει η ζωή και η καλοπέραση. Κι αντίς με τη Ρήνη, αχ, η καταφρόνια! Μα και η αγάπη, η χαρά, η αναγάλλιαση. Στο σπίτι με τη Ρήνη πάντα σαν σε πανηγύρι: χαρές, τραγούδια, φι-
λιά, ευτυχία! Ω πού να βρεθούν στη ζωή τέτοια πρά-
ματα χωρίς αγάπη; Κι αναστέναξε. Κι αντίς θα την έπαιρνε ένας άλλος! Θα του την έπαιρνε ένας άλλος· και θα του 'παιρνε έτσι όλης του της ζωής την ευτυ-
χία. Ω πώς να το υπομείνει, πώς θα μπόρειε να το βλέπει, ή και από μακριά να το ακούει, ή και μόνο*

να το φαντάζεται; Κι αντί να 'χει στο πλευρό του μίαν άλλη που θα την έπαιρνε μόνο και μοναχά για το πουγκί της!

«Ανάθεμά τα τα τάλαρα», εξαναφώναξε.

Ένα δυνατό φύσημα κι ένα μεγάλο κύμα έκαμαν να τρίξει φοβερά το καΐκι. Ο αγέρας έκανε να βράζει όλη η θάλασσα· τ' αστέρια στον ουρανό είχαν σβήσει· από μακριά βροντές εμούγκριζαν και χοντρές σταξιές βροχής επέφταν από τα σύννεφα. Το καΐκι εκαλαντάριζε, ανέβαινε, εκατέβαινε μεγάλα βουνά ταξιδεύοντας με γληγοράδα.

«Χρειάζονται, μωρέ, τα βλοημένα», του αποκρίθηκε ο μπάρμπας από την πλώρη, «και η θυγατέρα τση Σάββαινας τα 'χει. Η αγάπη μοναχά δεν χορταίνει. Ήξερέ το!».

Το 'ξερε· και για τούτο είχε ξεφύγει ως τώρα τη Ρήνη, κι είχε πασκίσει να πνίξει και να νικήσει την αγάπη στην καρδιά του. Και να που τώρα η ζήλια την έκανε να προβάλλει με πλιο μεγάλη δύναμη, αιριά, φλογερή, χαλάστρα, σαν το πέλαγο το ταραγμένο, σαλεύοντάς του το λογικό, σπρώχνοντάς τον αβάσταχτα ως και στη φτώχεια.

Ήχι· ένας άλλος δεν θα του την έπαιρνε! *Α κυρά Επιστήμη, κυρά Επιστήμη!*

Το πλοίο αρμένιζε πάντα στην τρικυμία, και οι δύο ναύτες στην πλώρη ετραγουδούσαν αδιάφορα θαλασσινά τραγούδια κοιτάζοντας τη μελανή τη θάλασσα. Μα τώρα είχαν φανεί της Στεριάς τα φανάρια.

Θα σου την πάρω! είπε πάλι ο Αντρέας αποφασιστικά με τον νου του. *Εγώ θα την πάρω κι όχι ο άλλος. Και πρέπει να μου δώσεις όσα σου ζήτησα: τα εξακόσια. Τι τα χρειάζομαι και χωρίς αυτά πνίγομαι κι είμαι χαμένος άνθρωπος. Πρέπει να μου τα δώσεις. Κι από την εκκλησιά θα την έπαιρνα, από τα ίδια τα χέρια του γαμπρού, όχι να γένει γυναίκα του!*

Τώρα που η γης ήταν σιμά, η θάλασσα κι ο αγέρας επράαιναν, και το πλοίο ησυχότερα έσκιζε τα κύματα που εγενόνταν μικρότερα.

Τόσον καιρό γιατί δεν το 'κανα; ξακολούθησε ο Αντρέας με τον νου του· γιατί δεν ήθελα να σε βιάσω να μου τα δώσεις. Μα τώρα ήρθε ο κόμπος στο χτένι. Την πάντρεψες αλλού και μ' αυτό μου χαλάς τη ζωή μου. Α! κυρά Επιστήμη, δεν την άξιζα μία μικρή θυσία;

Ο άνεμος είχε πέσει πλια και η θάλασσα ήταν ήσυχη. Οι δύο ναύτες στην πλώρη ετραγουδούσαν θαλασσινά τραγούδια και ήσυχα το καράβι αρμένιζε. Και η καρδιά του Αντρέα παρόμοια είχε ησυχάσει μέσα στα στήθη του, γιατί τώρα είχε πάρει την απόφαση.

«Ρίξε άγκορα», επρόσταξε. Κι είπε με τον νου του: *Είναι δική μου, κι ας πέσει ο κόσμος!*

ΣΤ

Σαν κάθε βράδυ η Ρήνη είχε ανάψει τη λάμπα στη μικρή κάμαρα του σπιτιού της, που εχρησίμευε για τραπεζαρία και για σαλόνι, κι ήταν στο μαγειρείο κι εφυσούσε τ' αθράκια για να ετοιμάσει το δείπνο. Η μάνα της δεν είχε ακόμα γυρίσει από το εργοστάσιο. Τώρα που οι μέρες είχαν μικρύνει εργαζόταν στες σφυρίδες ως και το βράδυ. Τ' αδέρφια της δεν ήταν σπίτι. Κι ήταν ταραγμένη η νέα, κι ήταν ωχρή, κι εκρατούσε το βλέφαρό της· τα ξανθά της μαλλιά, πλεγμένα σε δύο χοντρές πλεξίδες, της εκρεμόνταν πισώπλατα· κάπου κάπου αναστέναζε.

Κι εσυλλογιζόταν μοναχή της: *Τι να κάμω; Όλοι οι άντρες είναι όμοιοι· και μου το λένε όλοι: ο Αντρέας βέβαια θα μ' αλησμόνησε. Από κείνο το βράδυ ούτε τον είδα πια, ούτε τον άκουσα. Ήθελε κι αυτός προικιά, κι αφού δεν τα 'χα, μ' απαράτησε. Αυτά επροτιμούσε κι όχι εμένανε. Κι εκούνησε πικρά το κεφάλι και θλιβερά εχαμογέλασε. Να δώσω τώρα, ξακολούθησε, τον λόγο μου; Να προσμείνω ακόμα; Μα τι να προσμείνω; Το φτωχόπαιδο το καπμένο που μ' εξήτησε, δεν ερώτησε για προικιά. Με παίρνει όπως είμαι. Δουλεύτρα*

είμαι, μαθημένη στην εργασία, όπου κι αν πάω ζω με τον κόπο μου· ποιόνε θα 'χουμε ανάγκη; Αχ, ο Αντρέας εσκιαζότουν μην ξεπέσει! Και μη δεν το σήκωσε η μάνα μου, ένα φτωχογύναικο, το σπίτι μου, μ' όλο που ο πατέρας μου είναι σπατάλης; Και δεν ήμωνα κι εγώ καλή να κάμω το ίδιο; Ω, ας μ' είχε πάρει, και θα το 'βλεπε. Δεν θα μετάνιωνε. Μα εσκιαζότουνε. Ήθελε να μ' έχει καθισμένη στην καρέκλα, για να κάνω την κυρά, μήπως κι εξευτελιζότουνε τ' όνομά του, γιατί οι γυναίκες του σπιτιού του ήτανε μαθημένες να μη δουλεύουνε. Τι σάπιες, τι σκουριασμένες ιδέες! Γι' αυτό και η φτώχεια τον εκατάβαλε. Ω το φτωχόπαιδο, αυτά δεν τα γνοιάζεται. Τι να κάμω; Τι να κάμω;... Να μείνω πάλε ανύπαντρη όλη μου τη ζωή; Μα δεν είμαι κι εγώ άξια να 'χω το σπίτι μου, το νοικοκυριό μου, τον άντρα μου... να κουναρήσω παιδιά δικά μου, παλικαράκια που ν' αξαίνουνε τριγύρω μου σαν τα γαρούφαλα; Και από μέσα από την καρδιά της μία φωνή την επαρακινούσε να πάρει το φτωχό παιδί που την εξητούσε, και να μη ζηλεύει πλια την αγάπη του άλλου, και να μην επιθυμήσει να σκωθεί ψηλότερα απ' ό,τι της έπρεπε. Ψηλότερα, ψηλότερα! εσυλλογίστηκε πάλι μ' ένα περιγελαστικό χαμόγελο· χαντακωμένοι στα χρέγια είναι οι Ξήδες, κι ακόμα δεν τη βάνουνε κάτω. Πιάνονται από καθρέφτες⁷⁶ για να μην ξεπέσουνε περισσότερο· κι είναι πο' 'χουνε την Κυβέρνηση κοντά τους, αλλιώς θα 'τανε σήμερα βυθισμένοι. Να μην ξεπέσουνε, να μη δουλέ-

76. Προσπαθούν απεγνωσμένα να ξεφύγουν από τις δυσκολίες.

φουνε, όπως ο άλλος ο κόσμος: αυτός είναι ο φόβος τους. Ντρέπονται κάθε δουλειά και θυσιάζονται οι ίδιοι. Κι έτσι με πήρε και με στον λαιμό του. Ω το φτωχόπαιδο το καμμένο!... Θα το πάρω.

Είχε πάρει την απόφαση. Μα εκείνη τη στιγμή άκουσε να χτυπούν στην πόρτα· κι όταν την άνοιξε, εβρέθηκε μπροστά της ο Αντρέας. Εκοκκίνισε, η καρδιά της εβάλθηκε δυνατά να χτυπάει, κι από την ταραχή δεν ημπορείε να πάει ούτε μπρος ούτε πίσω, ουδέ να μιλήσει, ουδέ να κάμει άλλο τίποτα. Και κείνος ωστόσο την εκοίταζε με πόθο, σαν να 'θελε να ρουφήσει με το βλέμμα του όλη την πανώρια της τη νιότη και να χορτάσει αγάπη, και το πλατύ του το στήθι ανεβοκατέβαινε γοργά κι ανοιγοκλειούσαν τ' αρθούνια του και εφούσκωναν οι φλέβες στον λαιμό του και στο πρόσωπό του, που τώρα ήταν ακόμα πλιο κόκκινο, κι όμως έτρεμε σύγκορμος.

Εκοιταχτήκαν και το βλέμμα τους επρόδωσε την αγάπη. Και τώρα όλοι οι λογαριασμοί της κορασί-δας, όλοι της οι φρόνιμοι στοχασμοί, μονομιάς ερειπιζόνταν μπροστά στον άντρα που την είχε κάμει να υποφέρει, και γρικούσε πως η θέλησή της εγενό-τουν ένα τίποτα μπροστά σ' εκείνον που η καρδιά της αληθινά και πρώτον είχε αγαπήσει. Για να τον ευχαριστήσει, θα 'κανε τα πάντα. Όλο της το είναι θα 'θελε να το θυσιάσει στην ευτυχία του. Κι ωστόσο με φωνή σιγαλή, φοβισμένη μην της εχανότουν αγύριστα της στιγμής εκείνης η απέραντη γλυκάδα, του 'πε:

«Ω, α δεν ερχότουνε το νερό ως τα χείλη, δεν αναφαινόσουνε!».

«Τονε παίρνεις;» την ερώτησε αγνίζοντας.

«Τι να κάμω; Αφού τόσον καιρό μ' απαράτησες». Και με το μαντίλι εσφούγγισε ένα δάκρυ χοντρό, που με πόνο τής έβγαине από το μάτι. Και σε μία στιγμή τού ξανάπε με χαρά και με λύπη:

«Μα ποιος ξέρει αν κι αυτό το φτωχόπαιδο θα με θέλει ακόμα. Ω Αντρέα, θα σ' είδανε που ήρθες!».

Και τώρα ολομεμιάς της ερχόνταν πάλι ο νους της και ξάστερα αναμετρούσε τ' αποτελέσματα. Με τη γληγοράδα της αστραπής, πλήθος ιδέες επέρασαν από την καρδιά της: οι γειτόνοι, η μάνα, ο γαμπρός, η τιμή της, η αδυναμία του Αντρέα να πάρει γυναίκα φτωχιά, το πείσμα της μάνας να μη δώσει τα χρήματα, η τελειωτική καταστροφή της. Κι ενώ ο Αντρέας την εκοίταζε ακόμα, μην ξέροντας πώς να της φανερώσει, τέλος, τον σκοπό του, του ξανάπε:

«Θα σ' είδανε, θα 'ρθει η μάνα, τι μο' κάμες!».

Εκείνος εκίνησε το κεφάλι: «Μ' είδανε», της είπε χαμπλόφωνα με σοβαρό ύφος· «όπου κι αν είναι, η μάνα σου έφτασε».

«Ω μ' έχασες!» του απολογήθηκε η Ρήνη σταυρώνοντας απελπισμένα τα χέρια της· «τώρα θα μ' απαράτησει κι εκείνος. Μα δεν σου το γράφω σε κακό: θα σ' έσπρωξε η αγάπη!» Και μέσα στα δάκρυά της εχαμογέλασε.

«Η αγάπη και η ζήλια», της αποκρίθηκε.

Κι αυτή τη στιγμή το βλέμμα της έπεσε στην πόρτα, που 'χε μείνει ανοιχτή, κι είδε πως από τον δρόμο η Κωνσταντίνα η γειτόνισσα τους επαραμόνευε. Άχνισε σαν το πανί ντροπιασμένη, κι αμέσως της ήρθε η ιδέα να κλείσει, μα εφοβήθηκε.

«Μας βλέπουνε», του είπε περίτρομη.

«Πάμε», της είπε με απόφαση.

Αναταράχτηκε. Εκείνη τη στιγμή έπρεπε να πάρει απόφαση· μία τρανή και μεγάλη απόφαση, που θα 'ζιαζε βαριά για όλο το μάκρος της ζωής της. Κι ενώ, σαν να μην το είχε καταλάβει, τον ερωτούσε «Πού να πάμε;» και κείνος της αποκρενότουν ήσυχα «Σπίτι μου· να σε κάμω γυναίκα μου· δεν με θέλεις;» εσυλλογιζότουν:

Τώρα τους είχανε ιδεί· αυτό ήτανε βέβαιο. Και η μάνα σε λίγες στιγμές θα 'ταν εδώ και θα αγρίευε και θα χαλούσε τον κόσμο. Κι ο γαμπρός; Ω ο γαμπρός, δεν την επείραζε! Το τίμιο φτωχόπαιδο που την είχε ζητήσει δεν τ' αγαπούσε. Θα το 'παιρνε, ναι, για να αποκουμπιστεί, μα ο διαλεχτός της ήτανε τώρα μπροστά της! Αλλά η ντροπή που την επρόσμενε; Γιατί να δεχτεί τον Αντρέα, γιατί, όταν ήρθε, να μην τρέξει στον δρόμο, να μη φωνάξει, όπως είναι το χρέος κάθε τίμιας κοπέλας, όπως της το 'χε διδάξει η μάνα της, λέγοντας πως έτσι μόνο θ' αποχτούσε άκουσμα καλό και δόξα;

«Πάμε, γιατί αργούμε», της ξανάπε. «Θα 'χουμε λόγια, φωνές και βάσανα, αν πρέπει να σε πάρω από μπροστά της».

Η Ρήνη έκλεισε τα μάτια. Και τότε σαν σε όνειρο εμφαντάστηκε πως η μάνα της ερχόταν, ψηλή, λιγνή, ζαρωμένη, με σπίθες στα μάτια που ήταν ακόμα νέα, και πως αγρίευε και πως τους απηχούσε και τους δύο με τους γρόθους φωνάζοντας, ενώ όξω από το σπίτι εσυναζόταν κόσμος, και πως έτσι εγενόνταν βουρδούλιο⁷⁷ και θέατρο. Και πάλι ο στοχασμός της την πσύχασε: *Κι αν ερχόταν η μάνα, κι αν εφώναζε, κι αν έδερνε, δεν θα επράαινε αμέσως, άμα ο Αντρέας άνοιγε το χείλι;*

«Θα 'ρθεις;» της ξανάπε πιάνοντάς της το χέρι και σέρνοντάς τη λίγο προς την πόρτα.

«Άφησέ με», του αποκρίθηκε· «ας την προσμείνουμε· ας πούμε της γειτόνισσας που μας βλέπει γιατί ήρθες, θα μας βοηθήσει κι εκείνη».

Μα ο Αντρέας ανυπομόνησε τώρα. «Πάει καλά», της είπε· «κάθισε βράσε σπίτι σου και υπόφερε. Ή όπως λέω, ή τίποτα. Φεύγω».

«Ω δυστυχία μου!» απολογήθηκε κλαίγοντας.

«Μάσε τα ρούχα σου».

«Θα γυρέψεις περισσότερα· γι' αυτό θέλεις να φύγω. Τι να κάμω; Θε μου!»

«Πάμε!»

Έμεινε μία στιγμή σκεφτική, ενώ από τα μάτια της ετρέχαν ποτάμι τα δάκρυα, κι έπειτα εκατέβασε το κεφάλι σαν να 'δειχνε πως υποταζόταν σε μία δύναμη ανώτερη. Αν έλεγε όχι, η υπόληψή της ήταν

77. Ρεζίλι, φασαρία, θεατρινισμοί.

για πάντα χαμένη και η ζωή της αδιάκοπο μαρτύριο. Βιαστικά εβάλθηκε να συνάξει τα ρούχα της. Κι ο Αντρέας εβγήκε μία στιγμή για να κράξει τους συντρόφους του να τα πάρουν, και καθώς εδιάβαινε από το καντούνι, είπε της γειτόνισσας που κοροϊδευτικά τον εκοίταζε:

«Απόψε τηνε παίρνω».

Z

Και δεν είχαν περάσει παρά λίγα λεπτά της ώρας, απ' όταν οι δύο νέοι είχαν φύγει, που η σιόρα Επιστήμη εγύριζε σαν κάθε βράδυ βιαστική στο σπίτι της. Μα απόψε στην άκρη του καντουνιού, κάτω από ένα φανάρι, η γειτόνισσά της την εσταμάτησε.

«Ερχόμουν να σ' έβρω στο εργοστάσιο», της είπε η Κωνσταντίνα χωρίς να την καλινσπερίσει· «σου την εσήκωσε τώρα, τώρα».

«Ποιάνε; Τι;» ερώτησε αχνίζοντας.

«Τη Ρήνη σου ο Αντρέας, καμμένη Επιστήμη!»

Το μυαλό της εταράχτηκε, άκουσε στ' αυτιά της μία βουή σαν να επετούσαν τριγύρου της χιλιάδες μέλισσες, τα σπίτια, ο δρόμος, τα αστέρια τής εφανήκαν πως γυρίζουν· θολούρα και σκοτούρα εκυρίεψε το λογικό της. Έμεινε καμπόσες στιγμές σαν καρφωμένη στον τόπο της, και η καρδιά της ωστόσο δυνατά εχτυπούσε, και της εφάνηκε, τέλος, πως όλα τα πάντα εβυθιζόνταν κάτω από τα πόδια της στο χάος και πως αμέσως τότες έπρεπε να πεθάνει.

«Κουράγιο», της είπε η γειτόνισσα πονεμένη βλέποντας την ταραχή της.

«Τη Ρήνη μου;» είπε με αδύνατη φωνή και με αγνότατο χείλι.

«Ναι».

Τώρα η κυρά Επιστήμη άξαφνα ερεθίστηκε: «Πάλε», είπε, «αυτός ο μεθύστακας τα φταίει! Μ' έτρωε το φίδι και του το 'πα να προσέχει. Μα του κάκου! Τώρα το κακό εγίνηκε!». Και με τρομάρα επρόσθεσε: «Ω θα μας γδάρει!».

Μα ολομεμιάς μία αχτίδα ελπίδας έφεξε στο μυαλό της: «Τώρα, τώρα, είπες».

«Δεν είναι δύο λεφτά· αν ένας τρέξει, τους βρίσκει στον δρόμο».

Ανάσανε βαθιά. Όλο το είναι της της έλεγε να τρέξει, να τους προφτάσει, να την πάρει οπίσω, πριν την κάμει γυναίκα του, να του την αρπάξει, όχι για να μην του τη δώσει πια, μα για να γλιτώσει το σπίτι της, το καημένο το χρήμα που το 'χε συνάξει φράγκο φράγκο, δεκάρα δεκάρα, δουλεύοντας όλην της τη ζωή με τα τίμιά της τα χέρια· το καταλάβαινε τώρα, τα πάντα εκιντύνευαν, γιατί ο Αντρέας δεν θα στεφάνωνε τη θυγατέρα της, α δεν του 'δινε πρώτα όσα της είχε ζητήσει, ή και περισσότερα ακόμη· γι' αυτό της την είχε κλέψει.

Κι όλοι τούτοι οι στοχασμοί είχαν περάσει από το μυαλό της με τη γληγοράδα της αστραπής, όπως μας έρχονται πάντα οι ιδέες, κατακλυσμός, στες μεγάλες

στιγμές της ζωής μας. Και χωρίς να συλλογιστεί αποφάσισε να τρέξει.

Κι έτρεχε τώρα τον μεγάλο τον δρόμο του προαστίου σπρώχνοντας τους ανθρώπους, ρίχνοντας τα παιδιά που εβρισκόνταν μπροστά της, αδιάφορη που την κοιτάζαν με περιέργεια από τα μαγαζιά οι μαγαζάτορες κι ο κόσμος στον δρόμο. Να προφτάσει. Κι έτρεχε. Κι όσο οι στιγμές περνούσαν, περισσότερο εβιαζότου. Ω τώρα ο Αντρέας θα την ανέβαζε σπίτι του· δεν θα πρόφτανε. Ίδρος κρύος της έβρεχε τις παλάμες και το μέτωπο· η αναπνοή της ήταν κοντή και γλήγορη· η καρδιά της επάσκιζε να της σπάσει τα στήθια. Κάθε στιγμή άξιζε περισσότερο από έναν χρόνο. Ω δεν θα πρόφτανε! Κι έτρεχε. Δύο αμάξια που ανταμωθήκαν της έφραξαν μία στιγμή το διάβα κι εχρειάστηκε να προσμείνει. Η στεναχώρια της επέρσεψε, κι επέρσεψε, κι επέρσεψε. Κάτι της έσφιξε την καρδιά.

«Μωρέ χάνεται άνθρωπος», εφώνασε στους αμαξάδες που δεν την άκουσαν, και μην ξέροντας τι να κάμει, εκινούσε πάντα τα πόδια της, σαν να μπορούσε να προχωρέσει με τον ψεύτικο βηματισμό! Ω! Εχάνονταν στιγμές. Και τι στιγμές! Και το κορίτσι εκιντύνευε. Ίσως τώρα το 'βαζε στο κρεβάτι. Ω, ω! «Μωρέ τραβάτε, μωρέ!» ξαναφώναξε.

Τώρα ο δρόμος είχε ελευτερωθεί, και γλήγορα όσο εδυνότου, σαν για να κερδίσει τον χαμένο καιρό, εβάλθηκε πάλι να τρέχει. Μα η καρδιά της απελπι-

σμένα της έλεγε πως δεν θα πρόφτανε. *Γλήγορα! Γλήγορα!* εσυλλογιζότου.

Τέλος, έφτασε στο σπίτι του Αντρέα· ένα μικρό καλοσυγυρισμένο σπίτι μ' ένα πάτωμα σ' ένα στενό του προαστίου προς τη θάλασσα. Στο καντούνι καμία ταραχή, καμία ανησυχία· το σπίτι του Αντρέα κατάκλειστο.

«Ω δεν θα 'ναι εδώ», είπε αγκουσεμένη⁷⁸, παρέτοιμη να δειλιάσει και σταματάνοντας χωρίς να ξέρει τι να κάμει.

Εκοίταξε ολόγυρά της. Στο δίπλα το σπίτι είδε τον μπάρμπα του Αντρέα, που εκαθότου στο κατώφλι του κι εκάπνιζε αδιάφορα, και του φώναξε:

«Σπύρο, πού είναι ο ανιψιός σου;».

Η στεναχώρια της δεν είχε όρια· εχτύπησε το κεφάλι της με τους γρόθους· «Πού είναι;» εξαναρώτησε.

Ο άλλος, χωρίς να βιαστεί, ήρθε σιμά της και την εκαλησπέρισε ήσυχα.

«Ω πού είναι;» του 'πε άγρια.

«Τι έχεις, σιόρα Επιστήμη;» της αποκρίθηκε μ' ένα χαμόγελο· «θα 'σαι άρρωστη απόψε».

«Πού είναι; Λέγε γλήγορα!»

«Να σκεφτώ μία στιγμή».

«Απάνθρωπε, χάνεται άνθρωπος!»

Ο άλλος έτριψε τα χέρια του. «Θα 'ναι», της είπε αδιάφορος, «στην θείας του, πέρα στσου Αλνάδες.

78. Στενοχωρεμένη.

Μα, κυρά Επιστήμη, για το καλό που σου θέλω, άμε κάλλιο σπίτι σου». Και πονηρά έκλεισε το ένα μάτι.

Η γυναίκα εκατάλαβε πως την εγελούσε· και την εκυρίεψε εκείνη τη στιγμή ένας θυμός αφύσ. Την επεργελούσε κιόλας η άτιμη η φάρα, και ωστόσο η θυγατέρα της η κακομοίρα εκιντύνευε, ή κιόλας, αχ! ήταν χαντακωμένη! Η οργή την έσπρωχνε να χυμήσει απάνου του, να του ξεσκίσει με τα γράτσουνα το πρόσωπο, να τονε δαγκάσει, να τονε πνίξει, σαν μανιωμένη λιοντάρισα όταν της αρπάζουν τα παιδιά της. Μα θα 'χανε ώρα με τον ψεύτη. Και σαν λάμπη τής απέρασε από τον νου η ιδέα πως ο Αντρέας είχε φέρει εκεί, στο σπίτι του, τη θυγατέρα της, και πως όλα ήταν ετοιμασμένα και μελετημένα για να τη γελάσουν. Κι όλη της η μάνηπα⁷⁹, ο θυμός, η ενέργεια εστράφηκαν τώρα στην πόρτα. Ερίχτηκε μ' όλη τη δύναμή της για να τη χαλάσει και τη χτυπούσε με τα πόδια, με τα γόνατα, με τους γρόθους, με το κεφάλι, όπως ημπορείε. Κι εφώναζε μ' όλη της τη δύναμη: «Ανοίχτε! Είσαστε απάνου, σκυλιά, το ξέρω!».

Μα η πόρτα δεν άνοιγε. Και η κυρά Επιστήμη εμφανταζότουν, το 'βλεπε ξάστερα, σαν να 'ταν οι τοίχοι του σπιτιού διάφανοι και σαν να 'ταν ψηλή τόσο ώστε να φτάνουν τα μάτια της στο πάτωμα τ' άλλο, τι γενότουν μέσα. Και δεν άνοιγε.

Και τώρα την έβλεπαν απ' όλα τα παράθυρα, απ'

79. Μανία, οργή.

όλες τις πόρτες, ο κόσμος βαρύθυμος, πώς εδερνό-
τουν απελπισμένα, αδύνατη, μπροστά στην κλεισμένη
την πόρτα που ήταν πάρα στέρεη, και συχνά οι ανθρώ-
ποι ελέγαν αναμεταξύ τους: «Η καμμένη η μάνα!».

Τέλος, από το σπίτι του Αντρέα άνοιξε, πάνου από
το κεφάλι της, ένα παράθυρο. Κι ολομεμιάς η οργή
της έπεσε. Την είχαν ακούσει.

«Έλα, μωρή σκύλα, σπίτι μας», είπε με βραχνή
φωνή αδυνατίζοντας έπειτα απ' όλον τον πόλεμο·
«δεν σου κάνω τίποτα».

Η Ρήνη έκλαιγε πικρά στο παράθυρο και δεν της
απάντησε. Μα αντίς ο Αντρέας, αχνός και ταραγμέ-
νος, της είπε με τρεμάμενη φωνή, φοβισμένος σαν να
΄πρεπε να κάμει εκείνη τη στιγμή φονικό:

«Είναι γυναίκα μου! Θα τη στεφανώσω!».

«Αχ!» έκαμε η μάνα κι εσωριάστηκε στο κατώφλι.

Όλος ο κόσμος εσώπαινε υποφέροντας της γυ-
ναικός τη λύπη, σαν να μην είχε όλος παρά μίαν
καρδιά που να χτυπούσε στη μέση της δημιουργίας.
Όλοι επρόσμεναν το τέλος.

Η κυρά Επιστήμη εσηκωνότουν τώρα ντροπιασμέ-
νη· εσκέπασε με το μαντίλι του κεφαλιού της όλο το
πρόσωπο και καλανταρίζοντας έπαιρνε πάλι τον δρό-
μο του σπιτιού της. Μία στιγμή εσταμάτησε και, χωρίς
να σηκώσει το κεφάλι, είπε αναστενάζοντας:

«Δεν σας δίνω κατάρα· μα ξέρε το, Αντρέα· έχει
τρακόσια τάλαρα, ούτε ένα λεφτό περσότερο· κάμε
ό,τι θέλεις».

«Δεν θέλω τίποτα», της απάντησε από το παράθυρο ο νέος, που εκείνη τη στιγμή η καρδιά του άνοιξε, χορταμένη αγάπη κι έτοιμη να συμπονέσει τη θλίψη κάθε πλασμάτου.

«Δεν θέλω τίποτα», είπε.

Η μάνα έφευγε· και τώρα μέσα στα δάκρυά της η Ρήνη εχαιογελούσε παρηγορημένη και τον αγκάλιασε με πάθος και του 'πε:

«Ω Αντρέα! Δουλευτάδες είμαστε, ποιον έχουμε ανάγκη;».

Η

Είχε πιάσει ο χειμώνας. Ένας χειμώνας βροχάμενος, κρύος, νοτερός, περίλυπος. Η κυρά Επιστήμη επήγαινε κάθε αυγή στο εργοστάσιο, στο σπίτι της δουλειές της Ρήνης τις έκανε τώρα η δεύτερη θυγατέρα, που γι' αυτό την είχε βγάλει από το σχολείο· στην ταβέρνα του Τραγούδη κάθε βράδυ εσυναζότουν ο κόσμος κι έτρωγε κι έπινε κι ετραγουδούσε κι εμεθούσε· τις σπάνιες Κυριακάδες, όταν έβγαινε ο ήλιος, εκαθόνταν ακόμα οι ίδιες νοικοκυρές στη μικρή πλατεία του προαστίου, μόνο η κυρά Επιστήμη, που 'χε γένει πλιο σοβαρή και που τώρα δεν εγελούσε, δεν επήγαινε μαζί τους παρά εκαθότουν σπίτι της προσμένοντας τον άντρα της να γυρίσει μεθυσμένος. Μα η Κυβέρνηση του Κορφιάτη υπουργού είχε πέσει. Το νησί, όπως όλοι το πρόβλεπαν, του 'χε δώσει και τους οχτώ βουλευτάδες, μα οι άλλες οι επαρχίες, βαρεμένες ν' ακούν από τόσα χρόνια τα ίδια τα ονόματα, εθυμήθηκαν έναν γέροντα παλιό πρωθυπουργό, που πονηρά έταζε λαγούς με πετραχήλια, και το κόμμα τ' άλλο είχε πάθει πανωλεθρία.

Τώρα στο Μαντούκι το λαθρεμπόριο το κυνηγούσαν.

Κι ήταν μία Κυριακή απόγιομα προς τες Αποκριές. Έβρεχε κι έκανε κρύο. Τυλιγμένος σε δύο παλιές χοντρές γιακέτες, ο Σπύρος, ο μπάρμπας του Αντρέα, είχε πάει να βρει την κυρά Επιστήμη κι εμιλούσαν τώρα οι δυο τους στη μικρή κάμαρα που εχρησίμευε για τραπεζαρία και για σαλόνι.

«Πότε το στεφάνωμα;» είχε ρωτήσει η νοικοκυρά, αφού έστειλε τα παιδιά της στη γειτόνισσα για να μπορεί να μιλεί ελεύτερα.

«Θ' ασπρίσει το μάτι τους όσο να ιδούνε στεφάνι», της αποκρίθηκε πονηρά καθίζοντας μπρος στο τραπέζι και χαϊδεύοντας το πυκνό του μουστάκι· «οι δουγειές πάνε κακά, στραβά κι ανάποδα».

«Και δεν το 'ταξε; Και δεν είπτε πως δεν θέλει μίτε προίκα;»

«Το 'πε, συμπεθέρα, μα σκέψου· τι καιροί δυστυχημένοι. Κλεισούρα, συμπεθέρα, ξαιτίας του καιρού, ξαιτίας τσ' Αρχής που κυνηγάει τώρα σαν λυσσιασμένη! Η Κυβέρνησή μας έπεσε, το ξέρεις· κι εστείλανε εδώ, συμπεθέρα, έναν νωματάρχη πο' 'χει όλον τον διάολο μέσα του. Θέλει να μας ξεπαστρέψει. Θέλει, λέει, η Κυβέρνηση η τωρινή να το χαλάσει το λαθρεμπόριο, γιατί είναι, λέει, μία μεγάλη πληγή για το έθνος. Ψέματά τους όλα! Αλλού, στην πατρίδα τους, και οι τωρινοί οι υπουργοί θα προστατεύουνε τσ' ανθρώπους τους. Πώς να κάμουμε; Εμείς, συμπεθέρα,

είμαστε η ψυχή σε κάθε κόμμα, κι εδώ και στη χώρα και στα χωριά· ο κόσμος είναι σαν το κοπάδι· όπου το ρίξουμε, εκεί πάει. Εμείς το κάνουμε στσ' εκλογές αυτό που λένε το ρέγμα, πάει να πει το έμπος⁸⁰ του νερού, γιατί ο κόσμος είναι σαν το ξέχειλο ποτάμι τον καιρό που πάει και ψηφίζει. Μ' εκατάλαβες, συμπεθέρα; Χωρίς εμάς, το λοιπό, τίποτα κόμμα· κι ας λένε ό,τι θέλουνε οι φημερίδες οι ψεύτρες· κι οι κουβεντιαστές οι υποκριτάδες: μωρέ καμία Κυβέρνηση δεν το κυνηγάει το λαθρεμπόριο. Τσοι λαθρέμποροι που δεν είναι από το κόμμα τση, ναι· το λαθρεμπόριο, όχι. Δεν είναι αλήθεια, συμπεθέρα;»

«Ναι», του αποκρίθηκε αδιάφορη και βαρεμένη ν' ακούει όλη αυτή την πολυλογία· «μα πες μου κάλλιο, πότε τη στεφανώνει;»

«Θα 'ρθουμε αγάγια αγάγια και σ' αυτό, συμπεθέρα· μα δεν σου το 'πα; Θ' αργήσει, θ' αργήσει. Ήτανε κουτό αυτό το παιδί από την αρχή του. Το λοιπό σου 'λεα, συμπεθέρα, δεν το κυνηάει καένας το λαθρεμπόριο· ψέματά τσου. Εμπόριο είναι κι αυτό, τόσο τίμιο όσο και τ' άλλο. Και να πούμε την άγια την αλήθεια, που δεν τηνε λέει κανένας, μούτε και σωστό δεν είναι να κυνηέται. Είναι η ευκολία του κόσμου· τονε γλιτώνει από τσοι άδικοι τσοι φόροι. Τι πάει να πει κι α φάνε λίγα λιγότερα στην Ανθήνα όλοι εκείνοι οι χάρτηδες; Ως και οι ίδιοι που φωνάζουνε τα μύρια και που κάνουνε ένα στόμα τόσο», κι

80. Καταρακτώδης βροχή, καταιγίδα.

έκαμε μία χειρονομία, «σαν βρούνε ένα είδος φτηνό, δεν τ' αγοράζουνε λες; Καλά είσαι! Παράδειγμα οι κυράδες, που τσου παίρνεις στη χώρα τη ζάχαρη κι όλα τ' άλλα· δεν σου λένε σπολάπτης⁸¹; Μα εδώ ο νωματάρχης έχει τον διάολο μέσα του. Θέλει, γλέπεις, προίβασμό. Γαλόνια, που λες, του τάξανε κι αυτουνού και μας κυνάει ανήμερα. Και ο καιρός; Βρομερός, συμπεθέρα· μας απέθανε εφέτος όλον τον χειμώνα. Κλεισούρα και νηστεία. Και πάλε είμαστε άξιοι και τσου γελούσαμε: και τον νωματάρχη και τον καιρό. Πώς να κάμουμε; Τάλαρα δεν είχαμε για να στεφανωθεί ο Αντρέας· εδουλεύαμε για κονομικά κι αν πάει καένas· σ' όλον τον κόσμο, και στο Μα'ούκι το ίδιο, θέλουμε έξοδα· δεν είναι έτσι;»

Η κυρά Επιστήμη έκαμε να τον αντισκόπει, μα δεν την άφηκε·

«Μωρέ ξέρω τι θα μου πεις», ξακολούθησε· «μα δεν μπορούσε, να ζεις, να το κάμει! Ήτε⁸² γω δεν τον άφηνα. Να στεφανωθεί μία νύχτα σαν μπαντίδος⁸³; Αυτό δεν το `καμε καένas από το σπίτι μας και ν' αρχινήσουμε εμείς; Κι όβολα δεν είχαμε· το ξέρεις ως και η αφεντιά σου. Τα χρέγια του πατέρα του μας ετρώγανε τσοι κόποι μας. Εμπορευόμαστε με ξένο χρήμα· πλέρωνε διάφορα, πλέρωνε ανθρώποι, ζουμιές από δω, ζουμιές από κει, και το θεόψωμο, δεν απόμενε τίποτα. Λέω καλά; Κι ο κούταυλος ο

81. Eis πολλά έτη, μπράβο, συγχαρητήρια.

82. Ούτε.

83. Ληστής, παράνομος.

ανιψιός μου όλο εκήρυχνε που δεν ήθελε προικιά· δεν ήθελε, λέει, να κάμει κακή φιγούρα μία φορά που το 'χε φωνάξει».

«Και τώρα θέλει;» είπε η γυναίκα κουνώντας σοβαρά το κεφάλι, καταλαβαίνοντας πού έμελλε να τελειώσει όλη αυτή η πολυλογία.

«Άφησέ με, μωρή χριστιανή, να τεγειώσω· δεν τα ξέρεις ακόμα όλα μας τα βάσανα».

«Δεν δίνω».

«Μωρέ μη δώκεις, πάει καλά· κάμε ό,τι σε φωτίσει ο Θεός· μη στοχαστείς που θα σε πιάκει καέννας από τον λαιμό. Το λοιπό, δεν ήθελε να γυρέψει. Επρόσμενε να κερδίσει τα έξοδά του ο κακομοίρης· κι όλο κλεισούρα κι όλο κυνήγι. Έτσι τα 'φερε η αποχή. Του τα 'χα πει εγώ: “Η αγάπη μοναχή της δεν θρέφει. Μωρέ”, του 'λεγα, “πάρε το προικιό σου”. “Όχι”. “Μωρέ εσύ πρέπει να πλερώσεις όθε χρωστάς”. “Ταν 'πι ταν όχι. Τώρα είναι καλά”. Γιατί, συμπεθέρα, εδώ στα μπόργα, όπως και στη χώρα, βλέπεις, αν έχεις ένας χρέγια, ο άλλος τονε κυνιάει, τονε αποφασίζει, τονε χώνει στη φυλακή, του παίρνει το πράμα του, το σπίτι του, αν έχει. Δεν είναι, που λες, σαν στα χωριά. Οι χωριάτες εγινήκανε δασκάλοι μας. Εσταθήκανε πονηροί κι εσυενωθήκανε όλοι για να μην πλερώνει καέννας, κι ούτε φυλακή πάνε, ούτε αφήνουνε να τσου γένει κατάσκεση. Σ' αυτό φυσικά τσου προστατεύει και κάθε Κυβέρνηση για τσοι ψήφοι! Εδώ αυτός ο καιρός δεν ήρθε ακόμα».

Μ' εχτίκιασε απόψε, είπε με τον νου της η κυρά Επιστήμη. Τι λίμα⁸⁴ είναι αυτή! Κι ανυπομονώντας «Πες μου, Σπύρο», του 'πε, «τι λέει η Ρήνη σ' αυτή τη στενοχώρια;».

«Η Ρήνη; Τι να πει κι αυτό το φλιμένο! Ο Θεός τση δίνει απομονή. Κλαίει, κάνει, μα τι; Κάθεται κλεισμένη σπίτι· και πού να πάει, συμπεθέρα, η φλίβερη, αστεφάνωτη, καθώς είναι; Ντρέπεται κιόλας τον κόσμο. Τι να κάμει; Κι όλο λέει για το στεφάνι. Μα τώρα στεφάνι;»

«Τι τώρα;» ερώτησε ανήσυχη.

«Θα 'ρθουμε και σ' αυτό, συμπεθέρα, απομονή. Ως τώρα κουτσά, στραβά, κάπως επναιίνανε τα πράματα· όπως, να πούμε, πάνε όλα τ' ανθρώπινα τα πράματα. Πάντα κάτι κάτι εβάζαμε στην μπάντα. Στο ύστερο θα το κάναμε το στεφάνωμα. Θα δουλεύαμε μέρα νύχτα για τα χρέγια, σε κάνα δύο χρόνια θα 'πεφτε ή θα ψόφουνε κι ο παλιογέροντας που μας κυβερνάει· ο υπουργός μας θα μας ενδιαφέντευε πάλε και θα εκερδίζαμε αξέγνοιαστοι όσο ηθέλαμε. Τώρα η Ρήνη σου λέει: “Όχι έτσι· όχι μ' ορπίδες μοναχά· δεν βγαίνει τίποτα όξω. Ειμάστεμε”, λέει, “δουλευτάδες; Ναι; Δεν έχουμε ανάγκη καένανε”. Ας τηνε στεφάνώσει, λέει, μία νύχτα κι ας τ' αφήσουμε να χαθούνε τα σπίτια που μας τρώνε· κι ας ζήσουμε κι εμείς σας τσοι φτωχοί τσ' αλλοινοί».

«Και δεν λέει καλά;»

84. Εδώ, φλυαρία.

«Καλά λέει. Μα το έρτζι⁸⁵ μας; Να ξεπέσουμε από ανημπόρια για να γελούνε οι οχτροί μας! Α όχι. Αυτό δεν τον αφήνω εγώ τον ανιψιό μου να το κάμει. Κάλλιο ας κάτσει πάντα του αστεφάνωτος. Να πάμε κι εμείς με τα μυαλά τα γυναίκεια! Τι εκάμαμε τότες; Τίποτας. Ο άντρας, συμπεθέρα, είναι εκείνος που διευτύνει το σπίτι· η γυναίκα κάθεται και κουναρεί τα παιδιά τση. Όχι; Αντίς, έχει άλλες ιδέες η Ρήνη· άλλες εμείς. Λέει να δουλεύει κι αυτή. Μα ποιος βαστάει αυτή την καταφρόνια! Ούτε αδερφή μου, ούτε η μάνα μου ούτε η νύφη μου ούτε οι ανιψιές μου δεν εξενοδουλέψανε· και ν' αρχινήσουμε τώρα;»

Η κυρά Επιστήμη έβηξε στενοχωρημένη. Όλα αυτά τα ξερε· ήξερε και περισσότερα· τι την εσκοτίζε τώρα αυτός ο πονηρός ο άνθρωπος; Από μακριά εκαταλάβαινε τι τον έκανε να μιλεί και πού έμελλε να τελειώσει. Η Ρήνη κι ο Αντρέας είχανε φτώχεια. Γι' αυτό δεν εστεφανωνόντανε. Έπρεπε, αν ήθελε το καλό τους, η ίδια να φροντίσει. Ναι· μα ήτανε γελασμένοι! Η κυρά Επιστήμη είχε κι άλλα παιδιά: δύο θεριά που άξαιναν κι ένα αγόρι· έπρεπε να χρι στον νου της το σπίτι της, τα γεράματά της και τον αδύνατο τον άντρα της τον μεθύστακα. Ό,τι είχε να δώσει το ξερε. Α, ούτε λεφτό περισσότερα. Α δεν τα 'θελε ο Αντρέας τα τρακόσια, τόσο το καλύτερο. Αυτή τα φύλαε κι ας εμένανε αστεφάνωτοι. Λίγο το κακό. Κι είπε δυνατά:

85. Υπόληψη.

«Τα τρακόσια ας τα πάρει· ούτε λεφτό περσότερο».

«Μη βιάεσαι, χριστιανή! Ο ανιψιός μου, κι ας είναι άντρας, το 'παμε, συμπεθέρα, είναι παιδί κουτό και την έπαθε σαν με τα μήλα. Του 'λεγα εγώ: “Μην πειράζεις τη θυατέρα τση Τρινκούλαινας· δεν έχει το χρηματικό που σου χρειάζεται· μην το πειράζεις το ξένο το θηλυκό». Δεν μ' άκουσε. “Πάρε μίαν άλληνε που να 'χει· εγώ σου τη βρίσκω, σου την έχω στο σκαρί”. Τίποτα αυτός· κουτός, τι να του κάμεις! Τώρα όλα του πήανε κακά κι ανάποδα· όλα· θα το ξέρεις. Το καΐκι το 'πιακε γιομάτο πράμα αυτός ο νωματάρχης ο διαολεμένος, που ανάθεμα τον πατέρα του. Πάρ' τονε και δέσ' τονε τον Αντρέα. Από κείνη την ημέρα ψωμί γλυκό δεν έφαε. Ήτε τρώει ήτε πίνει ήτε κοιμάται· είναι όλος συλλοή κι όλος γκρίνια. Και καλά που δεν τον επιάκανε κι αυτόνε! Ήτε και μας! Ο Αντρέας εκείνο το βράδυ εκοιμόντανε στο κρεβατάκι του· εγώ κι ο Αντώνης τσου φύαμε· μα επήε στον διάολο και πράμα και καΐκι! Έτσι τώρα τα χρέγια αβγατίσανε. Πού όβολα να κάμει άλλο μπατέλο⁸⁶! Τα διάφορα μένουνε απλέρωτα· κι ανησυχίες με το σακί. Και τώρα καθομάστεμε και οι δύο με σταυρωμένα χέρια στην απολπισία. Ο Αντρέας εγίνηκε αγνώριστος, σαν άλλος άθρωπος έπειτα από τη συφορά του· και με το δίκιο του ο καημένος. Πάνε τα λεφτά που εκυκλοφορούσε και μ' αυτά έβγαζε το καθημερινό του! Κι έλεε να τ' αβγατίσει. Στο στόμα του τώρα δεν έχει παρά

86. Μικρό πλοιάριο.

τα τάλαρα τση Σάββαινας και χτυπάει το κεφάλι του που δεν μ' άκουσε. Τι να του κάμω τώρα; Ας μ' άκουε τότες. Έτσι δεν θα πείραζε μούτε το σπίτι σου, και θα 'τανε σήμερα αφέντης. Άφησ' τονε να το χτυπάει».

Κι εσώπασε κοιτάζοντας τι εντύπωση είχαν κάμει στη γυναίκα τα τελευταία του λόγια. Μα η Τρινκούλαινα έμενε αδιάφορη.

«Το κακό είναι», ξακολούθησε, «που κι η Ρήνη εκατάλαβε πο' 'καμε κακό νεότσιο⁸⁷. Κι όλο κλαίει αντίς να τονε παρηγοράει. Μωρέ ξέρεις που καμία φορά ένα φαρμάκι αμπώνει⁸⁸ τον άνθρωπο και στην ατιμία και του κάνει την καρδιά του σίδερο; Έτσι κι ο Αντρέας. Απ' ότις του 'λαχε αυτό, ούτε συλλογιέται τη Ρήνη· πιάνεται μοναχά απ' τσου καθρέφτες για να ζήσει και να μην ξεπέσει, κι αγωνίζεται χωρίς να γνοιάζεται για καέναν άλλονε. Κακό αυτό· και του το λέω ο κακομοίρης. “Το 'καμες; Το 'καμες”. Μα δεν μ' ακούει. Και του 'πα κιόλις: “Μωρέ ανιψιέ, ό,τι εγίνηκε εγίνηκε· δεν διορθώνεται· εφτώχυνες τώρα και πρέπει να ζήσεις και να ζήσεις και τη γυναίκα σου, για να μην πηνε βάλεις, μωρέ, να ξενοδουλεύει. Άμε πάρε, μωρέ, το προικιό τση Τρινκούλαινας για να αρχίσεις ένα έργος”. “Όχι”, λέει, “τση 'πα που προικιά δεν θέλω”. Και έμενε στο πείσμα του, σαν ο αναθεματισμένος ο Οβριός στην πίστη του. “Μωρέ, η Τρινκούλαινα τσι 'χει”, του 'πα, “μωρέ μπορεί να σε βοηθήσει, α θέλει”.

87. Εμπόριο, συναλλαγή.

88. Σπρώχνει.

Του κάκου. “Τι θα σου κάμουνε”, λέει, “τα τρακόσια τάλαρά τση; Κάλλιο ας ψοφήσουμε όλοι τση πείνας”. “Μωρέ, αν τση χαλέψεις κάτι παραπάνω, θα σ’ το δώκει”. “Όχι”, λέει. “ο λόγος είναι λόγος”. “Ο λόγος ναι, μα τον έδωκες μίαν ώρα που ‘χες δικό σου καΐκι και που οι ξένοι νοικοκυραίοι σού μπιστευόντανε το χρήμα τσου και το κυκλοφορούσες κι έβγαζες το ψωμί σου”. “Όχικα”, λέει. “Μωρέ, με παίρνεις και μένανε στον λαιμό σου, γιατί έμεινα άνεργος, κι όταν είμαι νηστικός, το λιοπύρι δεν με χορταίνει”. “Όχι”, λέει, “όχι!” “Καλά, όχι· ας ιδούμε πού θα τα βγάλει η άκρη. Κάμε πάλε του κεφαλιού σου και μη μ’ αποκραστείς, μωρέ. Είδες τι καλά που εβρέθηκες; Τι προσμένεις, μωρέ; Να βρεις κάνα ήβρεμα; Α! Αυτή την τύχη θα σου φέρει, λες, μωρέ, η Ρήνη; Μα δεν είδες το μπάχι⁸⁹ τση; Αφόντις ήρθε αυτό το θηλυκό στα χέρια σου, δεν έχασες, μωρέ, τα πάντα;” Σ’ αυτό μου πείθηκε. “Να πάω στη Τρινκούλαινας;” “Όχι”, μου ‘πε. “Καλά”».

«Ακόμα δεν ετέλειωσες;» του ‘πε η κυρά Επιστήμη συγχυσμένη· «έχω να κάμω και το θέλημά μου».

«Μας διώχνεις, ε, συμπεθέρα;» της απάντησε μ’ ένα γέλιο πονηρό· «δεν πειράζει· ακόμα μία στιγμή και τεγειώνω. Η κακόμπαχτη η Ρήνη πού να ιδεί στεφάνι! Είναι κάνας μήνας που ζιούμε χωρίς δουγιά. Τα όβολα, πάει, εσωθήκανε. Τώρα μας στέρνουνε δικαστικά χαρτιά στο σπίτι. Εχαθήκαμε. Κι ο Αντρέας έχασε τον νου του τέγεια. Θα του το πάρουνε το σπίτι,

89. Τύχη.

και να τονε ιδείς, είναι καμωμένος σκυλί. Αυτό το ντρέπεται! Κι όλο λέει τώρα που θα μισέψει και που θα μας απαρατήσει όλους, και η Ρήνη σου όλο κλαίει. Και η αφεντιά του είναι και κακότροπος. Ας χτυπάει το κεφάλι του. Ώρα του καλή!»

«Και τι θα γένει η Ρήνη, η δυστυχισμένη η θυγατέρα μου;» είπε μεμιάς η Επιστήμη ανταριασμένη καταλαβαίνοντας πως της έλεγε την αλήθεια.

«Ξέρω και γω; Αυτή ήτανε τση καμμένης η τύχη τση», αποκρίθηκε με κρουφή ευχαριστία κάνοντας τον λυπημένο, «να μείνει αναντρον, η καπούλα⁹⁰, χωρίς να φταίει. Και να ΄ξερεις τι τον αγαπάει! Τι να κάμει; Θα ΄ρθει πάλε σπίτι τση».

«Σπίτι της», είπε ανατριχιάζοντας η μάνα· και εσηκώθηκε ν' ανάψει τη λάμπα, γιατί ωστόσο είχε νυχτώσει· «σπίτι της», ξανάπε. Κι εσυλλογίστηκε πως ο πονηρός ο μπάρμπας δεν έλεγε ψέμα. Ο Αντρέας θα το ΄κανε· θα μίσειε. Αναγκασμένος τώρα ν' αγωνιστεί για τη συντήρησή του, για τη θέση του, θα πολεμούσε, αυτός ένας, μ' όλα τα πλάσματα που υπήρχαν, πριν κραχτεί νικημένος, και θ' άφηνε τη θυγατέρα της στην καταφρόνια. Θα εντροπιαζότουν έτσι περισσότερο το σπίτι της. Κι η δυστυχισμένη η κόρη δεν είχε φταίξει, γιατί μία δύναμη ανώτερη, η μοίρα, την είχε ρίξει στα χέρια του, καθώς ο αέρας παίρνει από τα δέντρα τα φύλλα και φουσκώνει τα αφρισμένα τα κύματα.

90. Καφερή, δόλια.

Κι ωστόσο ο άλλος της έλεγε: «Μωρέ», του 'πα, “πρι φύγεις, μωρέ, άφησέ με να πάω στη Τρινκούλαιναι να τση τα πω όλα”. Δεν μου 'δωκε απάντηση. “Μωρέ καλέ, μωρέ κακέ, μωρέ άφησέ με”. “Πού να πας, μπάρμπα;” μου 'πε, “δεν θα τα ξέρει όλα λογιάζεις⁹¹ η Τρινκούλαιναι; Αν ήθελε να βοηθήσει, δεν θα μνηύσε η ίδια;”. “Μωρέ τση πήρες το παιδί τση και την τιμή τση και να μνηύσει; Τι λες!” “Έχει στον νου τση”, μου 'πε, “να γένω δούλος. Ξέρεις, μωρέ μπάρμπα, τι τση 'πρεπε; Να τση στείλω οπίσω τη Ρήνη και να πάρω την άλληνε τση Σάββαινας. Τι λες; Μου τνη δίνει ακόμα;”. “Για να σ' τη δίνει, τη δίνει”, του 'πα, “μα αυτή την ατιμία δεν την κάνεις· κάλλιο μίσεψε”. “Λογιάζεις θα σκιαζόμουνα τον Τρίνκουλο;” μου 'πε».

«Α, εβρήκατε αδυναμία», είπε η Επιστήμη θυμωμένη και φοβισμένη, «σύμφωνοι είσαστε και οι δυο σας. Ο μασκαράς! Τι ιδέες που γεννάει ο νους του. Σε θιαμάζομαι⁹² πο' ρχεσαι και μου λες αυτά τα λόγια. Μα έτσι το συνηθάτε εσείς. Το σόι σας από την αρχή του είναι τέτοιο!».

«Μη μας βρίζεις, συμπεθέρα, να ζεις, μη με πάρει και μένανε ο θυμός», της απάντησε ανάβοντας ένα τσιγάρο· «αυτό δεν το κάνει· μούτε τον αφήνουμε. Η αφεντιά σου βρίζεις, κι αντίς εγώ ήρθα για καλό. Θέλω να προλάβεις. Κι ήρθα να σ' τα πω αυτά, χωρίς

91. Νομίζεις.

92. Θαυμάζω.

να το ξέρει, πίστεψε, χωρίς να ξέρει τίποτα. Το σπίτι του είναι βαρεμένο με εξακόσια τάλαρα, σου το 'χε μιλήσει. Αν του τα 'χες δώσει, όλα θα 'τανε καλά. Και για την αφεντιά σου, δεν ήτανε και πολλά. Τώρα η Ρήνη θα 'τανε στεφανωμένη, νοικοκυρά μέσα στο αρχαίο νοικοκυρεμένο σπίτι του Ξη, κι απόφτου⁹³ ήσυχη. Δεν του 'πρεπε του Αντρέα και κάτι περσότερο; Τι είναι εξακόσια βρομοτάλαρα; Ένα τίποτα! Τση Σάββαινας έχει απάνου από χιγιάδα».

«Και τη στεφανώνει τη Ρήνη;» ερώτησε η νοικοκυρά αναποφάσιστη και αναστενάζοντας.

«Μη βιάεσαι, έτσι μεμιάς», της απάντησε βάζοντας ένα δάχτυλο στο μέτωπό του· «αν τα 'χε τα εξακόσια, ελευτέρωνε το σπίτι του. Μα να τονε ρωτήσω. Σου 'πα δεν ξέρει ακόμα τίποτα που ήρθα να σ' έβρω. Ένα κεραμίδι σίγουρο, για να αποσκεπάζει κανείς το κεφάλι του, καλό είναι, δεν σου λέω, μα δεν φτάνει. Ο άνθρωπος θέλει και να τρώει. Θα μισέψει, λέει. Εδώ δεν μπορεί να ξενοδουλεύει. Καΐκι δεν έχει· κι ένα καΐκι σαν αυτό πο' 'χασε στοιχίζει τετρακόσια τάλαρα».

«Θέλει λοιπόν χίλια!» είπε με θυμό η γυναίκα. «Κόπιασε στο καλό και κάμετε ό,τι θέλετε. Ήρθες εδώ να παζαρέψεις. Δεν ντρεπόσουνε!»

«Καλά, καλά», της αποκριθήκε σαν φοβερίζοντας κι εσηκώθηκε για να φύγει.

«Κόπιασε στο καλό και μη σου πού αλλού! Τρεις εκατοστές είναι η μερίδα της, α θέλει ασ τσι πάρει,

93. Αποκεί.

ειδεμή πνίχτε τηνε κιόλας. Εγώ δεν με γνοιιάζει. Ούτε λεφτό περσότερο».

Κι εκείνη τη στιγμή εξαναρχότουν στο σπίτι ο Τρίνκουλος, κρασιμένος, γερασμένος, αδύνατος, σκυφτός και καλανταρίζοντας. Τα θολωμένα του τα μάτια ήταν βασιλεμένα από τη μέθη και το χρώμα του λιγνού προσώπου του κόκκινο. Είχε ακούσει κι εκείνος τα τελευταία τα λόγια· και τώρα της είπε:

«Δώσ' τα τα εξακόσια, καημένα, εγώ σου το 'πα από την αρχή· είδες που εκαταρθήκαμε;»

«Θέλουνε χίλια, μεθύστακα», του 'πε άγρια η γυναίκα του· «εσύ τα 'φταιξες· τι να δώσω; Τα μάτια μου;»

«Τα 'χεις», της ξανάπε κουνώντας κουτά το κεφάλι του ο μεθυσιμένος· «τα 'χεις· δώσ' του τα».

«Χίλια είναι όλα όλα! Θέλεις να μας πάρει και το ποκάμισο και να διακονήσουμε;»

«Θα δουλέψουμε», της αποκρίθηκε, «δώσ' τα».

Κι έτσι λέγοντας, επήγαινε καλανταρίζοντας στην κρεβατοκάμαρα για να κοιμηθεί, ενώ την ίδια στιγμή ο μπάρμπας του Αντρέα έβγαινε στον δρόμο.

Κι ήτανε η πικρή αλήθεια πως ο Αντρέας είχε αλλάξει. Ο αγώνας για την ύπαρξη, η προσπάθειά του για να μην ξεπέσει από την κοινωνική του θέση, τον είχαν καταβάλει. Είχαν νικήσει εκείνον τον καιρό την αγάπη. Και τώρα η απόκριση της κυράς Επιστήμης τον επείσμωνε.

Το ίδιο βράδι που ο μπάρμπας τού την έφερε σ' ένα μικρό καφενείο του προαστίου, επήγε στο σπίτι του με βαριά καρδιά, μουρμουρίζοντας, κι όλα τα κατάβαρα τα 'ριχνε τώρα στη γυναίκα του, στην κακή της την τύχη, στο φτωχό της το μυαλό που δεν ήξερε ν' αναγκάσει τη μάνα της να τους βοηθήσει.

Εβαλθήκανε, έλεγε με τον νου του ανεβαίνοντας τη σκάλα του, μάνα και θυγατέρα να με κάμουνε δούλο· όμοιονέ τους. Ίσως η κυρά Επιστήμη θα χαίρεται κιόλας τον χαλασμό μου.

Απάνου εβρόηκε τη Ρήνη καθισμένη στην κρεβατοκάμαρα, μπρος σ' ένα μικρό τραπέζι, όπου έκαιε ένα λυχνάρι, με το βελόνι στα χέρια, που εδιόρθωνε του

σπιτιού τ' ασπρόρουχα, και σοβαρός την εκαλησπέρισε.

Η Ρήνη τον εκατάλαβε και αναστενάζοντας του 'πε αμέσως πικρά: «Τι τρέχει πάλε; Δεν τα δίνει, ε;».

«Δεν τα δίνει», της αποκρίθηκε ξερά.

Επάσκισε να χαμογελάσει και σε μία στιγμή του 'πε: «Μη λες που δεν θα σ' τα δώσει η μάνα όσα σου 'ταξε· μα ίσως τη στιγμή που η ανάγκη θα 'ναι πλιο μεγάλη».

«Τι λες;» της αποκρίθηκε συγχυσμένος· «και πότε η ανάγκη θα 'ναι πλιο μεγάλη; Τούτη τη βδομάδα μού πουλούνε το σπίτι μου· και το ξέρεις, άλλα όβολα δεν έχουμε· αύριο πρέπει να πιάσω δουλειά».

Το 'χε αληθινά αποφασίσει; εσκέφτηκε χαρούμενη· ω, αν ήταν έτσι, όλη η δυστυχία της θα ετέλειωνε· θα 'ρχιζε από τα τώρα καινούρια ζωή, και κάθε βήμα που θα 'καναν θα 'ταν για κείνους κέρδος. Επήγε σιμά του· το χείλι της εχαμογέλασε, στ' αχνό πρόσωπό της ανέβαινε μία ανάλαφρη κοκκινάδα· εκείνη τη στιγμή ήθελε να ριχτεί στην αγκαλιά του νομίζοντας πως πάλι θα τον εκέρδιζε.

«Είμαστε νέοι και οι δύο», του 'πε τρυφερά· «κι αν πουληθεί το σπίτι, θα κάμουμε ένα άλλο καλύτερο. Θα δουλεύω κι εγώ στο πλευρό σου, ξέρω την τέχνη της μάνας μου, κι ενωμένοι και οι δύο θα αγωνιστούμε. Μη χάνεσαι· ο Θεός θα βοηθήσει· μπροστά στην ευτυχία, ανάθεμά τα τα τάλαρα».

Δεν ήταν η πρώτη φορά που του μιλούσε έτσι. Μα

ο Αντρέας τέτοια ευτυχία δεν ήθελε να την ξέρει. Ως κι αυτός τα 'χε αναθεματίσει τα πλούτη και καθόλου δεν τα 'χε ζηλέψει, αλλιώς δεν θα την έπαιρνε βέβαια, μα δεν επιθυμούσε για τούτο και τον ξεπεσμό. Αν η κυρά Επιστήμη τού τα 'δινε όσα της είχε ζητήσει το καλοκαίρι, όλα τώρα θα 'ταν αλλιώςτικα. Θα 'χε ελευτερώσει το σπίτι, θα 'χε το καΐκι του, καλά κακά θα εδούλευε· γιατί δεν θα 'ταν αναγκασμένος να κιντυνεύει όταν οι περιστάσεις ήταν ενάντιες, δεν θα τον έσφιγγαν τα χρέγια και θα μπόρεια κι εκείνος να προσμένει κάνοντας μίαν άλλη δουλειά λιγότερο ωφέλιμη, μα ασφαλισμένη. Και τώρα αντί η κακοτυχία της τα 'χε φέρει όλα ανάποδα· και τα εξακόσια θα 'ταν μία στάλα νερό μέσα σε μία θάλασσα· πού να αφροπλέξει πάλε μέσα σ' όλη αυτή την καταστροφή; Κι έτσι τα λόγια της Ρήνης τον ερέθισαν εκείνη τη στιγμή αντί να τονπραΰνουν.

Της είπε με βραχνή φωνή και με κατεβασμένο βλέφαρο: «Εγώ το πρωτόπα: ανάθεμά τα· μα πού να βρω να λευτερώσω το σπίτι, να κάμω καινούριο καΐκι, για να 'μαι ό,τι ήμουνα πριν έρθεις εδώ μέσα; Εσύ φταις».

«Εγώ φταίω;» του 'πε κοιτάζοντάς τον πικρά· «τι λες; Εγώ σας έστερνα στη Στεριά; Εγώ σου 'λεγα λόγο; Ό,τι έκαμες το 'καμες με το κεφάλι σου, και ακόμα ούτε τώρα δεν υποτάζεσαι στην ανάγκη και δεν θέλεις να δουλέψεις με πίστη και μ' ολπίδα στον Θεό, μόνε κάθεσαι για να σε καταπιεί πρώτα η συφορά. Τι μας λείπεται, καημένη, ως κι έτσι καθώς

είμαστε; Δύναμη, υγεία, νιότη; Όλα δεν τα 'χουμε; Και δεν έχουμε... και την αγάπη;»

«Η αγάπη δεν τρώεται», της απάντησε σκληρά.

«Άφησε», του 'πε αναστενάζοντας και κοιτάζοντάς τον δακρυσμένη, «να της μπνύσω αύριο κι εγώ. Ω, τα τρακόσια θα τα δώσει, είμαι βέβαιη. Α θέλεις, πάω και η ίδια να την βρω κι ας με σκοτώσει. Μπορείς έτσι ν' αρχίσεις ένα έργο».

«Τα τρακόσια!» της είπε απιώντας⁹⁴ περισσότερο, «και τι να τα κάμω, μωρή!».

«Ίσως θα 'δινε και τα εξακόσια που εχάλεψα· μα θέλει πρώτα να ιδεί το στεφάνωμα».

«Πρόσμενε στεφάνι! Μα τούτον τον σταυρό, ποτέ. Δεν σε στεφανώνω, α δεν δώσει τα χίλια που χρειάζονται». Και με το δάκτυλο έκαμε απάνου στο τραπέζι το σημάδι.

«Χίλια!» του 'πε αχνίζοντας πάλι· «πού να τα 'βρει η δυστυχισμένη; Θέλεις να λιμοχτονήσουνε όλοι οι άλλοι;»

«Τα 'χει· το 'πε κι ο πατέρας σου· κι α δεν τα κομίσει, σου 'πα. Εξακόσια για το σπίτι, τετρακόσια για το καΐκι. Τότες βρίσκω δουλειά».

«Έτσι κάνουνε οι τίμιοι ανθρώποι; Ω συφορά μου, πώς απατήθηκα!»

«Να σου πω τι λέει ο μπάρμπας;» της αποκρίθηκε πειραγμένος σαν να εχαιρότουν που την έκανε να υποφέρει· «αφού εσύ τα φταις, να σε διώξω».

94. Θυμώνοντας.

«Να με διώξεις, σου λέει;» του φώναξε. Και σε μία στιγμή αγριεύοντας κι εκείνη και βρίσκοντας ένα θάρρος που δεν επίστευε αληθινά να το έχει, ξακολούθησε: «Το λες γιατί ήβρηκες αδυναμία, γιατί δεν έχω αδέρφια, γιατί ο πατέρας μου είναι άρρωστος και γέρος, γιατί το σπίτι μου το έχει μοναχά η μάνα μου στην πλάτη της! Το λες γιατί μ' έχεις καταστημένην όπως μ' έχεις και δεν θα γυρίζει άνθρωπος να με κοιτάξει, αφού επέρασα από τα χέρια σου. Έφταιξα εγώ που σ' εμπιστεύτηκα· σ' έλεγα τίμιο άνθρωπο· κι αντίς εγελάστηκα. Ας χαθώ! Τι άλλο να σου κάμει η δύστυχη η μάνα μου; Όσα εχάλεψες σου τα δίνει, ακούω. Λευτερώνεις το σπίτι σου· δούλεψε· γιατί ζητάς το περισσότερο;».

«Μου λέει», την αντίσκοπε μ' αδιαφορία, «να σε διώξω και να πάρω την άλληνε τση Σάββαινας, πο' έχει χίλια πεντακόσια. Και μου λέει καλά. Αν τον άκουα από την αρχή, τα 'χα σήμερα και θα 'χα και το καΐκι. Μα κάλλιο αργά παρά ποτέ. Α δεν το κάμω, πρέπει να ξενοδουλέψω».

«Την άλληνε θα πάρεις», του 'πε ησυχάζοντας ξάφνου και αποφασισμένη τώρα να διαφεντέψει τη θέση της· «μα εγώ δεν φεύγω από δω, ούτε α με σκοτώσεις. Μαζί θα περάσουμε και τα καλά και τα κακά».

Κι εκείνη τη στιγμή η ζήλια σαν φίδι φαρμακωμένο της εδάγκανε την άκρη της καρδιάς της. Τώρα ανέβαινε κι ο μπάρμπας απάνου και χωρίς να τονε χαιρετήσει του 'πε με σοβαρό ύφος:

«Τίμιες ορμήνειες δίνεις του ανιψιού σου, σαν προεστός που 'σαι! Σπολάπτής σου που θέλεις να με χάσεις».

Και μέσα της έβραζε το αίμα, και η χολή της ήταν έτοιμη να ξεσπάσει. Τι του 'χε κάμει η δύστυχη εκεινού του ανθρώπου για να τηνε μισεί τόσο;

«Εγώ, μωρή κοπέλα», είπε ο μπάρμπας κάνοντας τον σταυρό του, «εγώ, μωρέ ανιψιέ, σου 'πα ποτέ κακό λόγο; Δεν σ' ορμήνεψα πάντα στο καλό; Μα πρώιμα αρχίσατε τη διχόνοια και την γκρίνια. Δεν σου το 'λεα πάντα, μωρέ, πο' 'χεις ανάγκες, πο' 'χεις χρέγια; Δεν σου 'λεα να την αφήσεις ήσυχη την ξένη κοπέλα, κι όχι να τηνε σηκώσεις από τον κόρφο τση μάνας τση, για να μην μπορείς τώρα να τση φέρνεις μία λίτρα ψωμί και να υποχρεωθείς να τη στείλεις πάλε σπίτι τση!»

«Πιλάτε!» του 'πε αγριοκοιτάζοντάς τον η Ρήνη· «σε ξέρω πώς μιλείς, σε καταλαβαίνω· έτσι του βάνεις ιδέες. Τι μπορεί και ξεμπορεί; Α θέλει, μπορεί, και μπορούνε και τα χέρια μου να με ζήσουνε· ασ πιάκει δουλειά κι αυτός· τι τα θέλουμε τα χρωιωμένα τα παλάτια;»

«Τα χρωιωμένα τα παλάτια!» εφώνησε ο Αντρέας, που ο λόγος τον είχε αγγίξει κατάκαρδα, κάνοντας ένα βήμα προς απάνου της.

«Ησυχάστε», είπε ο άλλος κάνοντας πως δεν είχε καταλάβει τη βρισιά και μπαίνοντας στη μέση. «Δεν σ' το 'πα, μωρέ, να σου βρω εγώ δουλειά στα ψάρια;

Δεν σ' το 'πα που σου την έβρηκα; Είναι περιττά τα μαλώματα. Θέλεις δεν θέλεις, για την ώρα ή για πάντα, θα ξενοδουλέψεις, αφού η Τρινκούλαινα δεν σου δίνει τα τάλαρα που θέλεις».

«Από τ' απόψε!» εφώναξε ο Αντρέας με πείσμα· «πάμε να βρούμε τσου ψαράδες. Ας κουρευεται εδώ μοναχή της».

«Μα πες το, μωρέ, μπρίχου⁹⁵ φύγεις, για να μην έχει κατάβαρος σε μένανε και για να μην έχω κι εγώ από αύριο, που δεν θα 'σαι εδώ, τα βάσανα: σου 'πα ποτέ λόγο για τη θυατέρα τση Σάββαινας, απόντις επήρες αυτή την κακομοίρα; Μου 'πες δουγιά να σου βρω· σου την έβρηκα· θα φταίω κιόλας εγώ, γιατί θα 'σαι μακριά από το σπίτι σου;»

«Ξέρω πώς μιλείς», του 'πε η Ρήνη αναστενάζοντας πικρά· «εσύ μας ξεχωρίζεις, γιατί δεν έχεις τώρα να τρωσ από τον Αντρέα σαν πρώτα, αφού του 'χασες το καΐκι. Ας πάει στσι βάρκες, μα εγώ από δω δεν φεύγω· τη χάρη δεν σου τπνε κάνω».

«Εμένανε;» είπε ζαβώνοντας περγελαστικά το χείλι του· «κοπέλα μου, δεν είσαι καλά!» Και γέροντας προς τον ανιψιό του: «Ας χρωστάει χάρη τση μάνας τση! Για τη γρουσουζιά τση, μωρές, αύριο, την άλληνε, πουλιέται, τσα! το σπίτι· κι έτσι ας κάτσει μέσα, σαν μπορεί. Πάμε μωρέ!»

«Α, τέτοιοι είσαστε!» τους είπε ξεσπώντας απελπισμένη σε δάκρυα, ενώ οι δύο άντρες έφευγαν.

95. Πρω.

Κι ο Αντρέας σταματάνοντας για μία στιγμή τής αποκρίθηκε: «Κάμε, α θέλεις, τη μάνα σου να τα δώσει».

I

Ω πώς μπορούσε ποτέ να το φανταστεί πως έτσι θα τέλειωναν τα πράματα; Την άφηνε μοναχή της, χωρίς ψωμί, χωρίς έργο, χωρίς στεφάνι, σ' ένα σπίτι που έμελλε σήμερα να πουληθεί, χωρίς ελπίδα καμία, για να του βρει αυτά τα χρήματα. Ποιος; Αυτός που τον είχε αγαπήσει περισσότερο από τον εαυτό της, αυτός που του 'χε μπιστευτεί όλο της το είναι.

«Απίστευτο, απίστευτο!» έλεγε μοναχή της με βαριά θλίψη στην καρδιά. Και στον νου της όλο οι ίδιες ιδέες εκκυκλογύριζαν όλη τη νύχτα, που άγρυπνη τον επρόσμενε με την ελπίδα να τον ακούσει από μία στιγμή στην άλλη στον δρόμο πρώτα, έπειτα στη σκάλα και, τέλος, μέσα στην κάμαρα. Και σε κάθε περπάτημα ανθρώπου που edιάβαινε το καντούνι, εσπαρταρούσε η καρδιά της και εγενόνταν προσεχτικές οι ακουές της και κάτι μέσα της της έλεγε πως ήταν εκείνος.

Μεσάνυχτα είχαν περάσει και δεν ερχότου. Είχε πει την αλήθεια ο άτιμος ο μπάραμπας· και ίσως αλή-

θεια θα την άφηνε εδώ, ως να βαρεθεί μοναχή της και να φύγει η ίδια, γιατί θα της ήταν αδύνατο να αναγκάσει τη μάνα της να δώσει τα όσα της εχάλευαν. Πώς, πώς να την παρακαλέσει; Τι να της πει, αυτή που εφοβότουν και εντρεπότουν ως και να την αναντρανίσει⁹⁶; Ποιόνε να της στείλει; Όλα έρχονταν ανάποδα, όλα άσκημα, όλα ενάντια.

Και οι ώρες επερνούσαν αργά αργά, μα αυτή πάντα επρόσμενε. Βέβαια θα 'χε μισέπει με τες βάρκες στο ψάρεμα και για μέρες, για δεκαπέντε, για είκοσι, ποιος ξέρει, δεν θα τον έβλεπε. Και τι θα 'κανε μοναχή της καθώς ήταν, αυτή μια αδύνατη κοπέλα, που όλη της τη ζωή ούτε στιγμή δεν είχε φροντίσει για τον εαυτό της; Και τώρα όλη της η δύναμη, όλη η πίστη της στην εργασία, όλες οι ελπίδες της, όλο της το θάρρος και η απαντοχή μελλάμενου καιρού καλύτερου την παραιτούσαν ολότελα και απόμνησκε η παρατημένη καρδιά της ερημαγμένη, παρόμοια σ' ένα πλούσιο περιβόλι όταν απάνωθ' του περνάει καταστρεφτικό το δρολάπι⁹⁷. Όξω ψυχία εβασίλευε· ούτε η θάλασσα δεν ακουότουν εκείνη τη νύχτα. Και οι ώρες edιάβαιναν αργά αργά, και ήταν ατέλειωτη η μεγάλη χειμωνιάτικη νύχτα. Ω τουλάχιστο να 'φευγε γλήγορα! Το φως είναι παρηγοριά για τους δυστυχισμένους· το φως το γλυκό της μέρας. Μα και οι νύχτες στο πλευρό του θα μπόρειαν να 'ταν της

96. Να την αντικρίσει.

97. Ραγδαία βροχή με δυνατό άνεμο.

ευτυχίας της η πηγή. Ω να τον είχε σιμά της, αυτόνε που τον είχε αγαπήσει, που θα μπόρειε ακόμα να τον αγαπάει, κι ας την είχε μεταχειριστεί απόψε τόσο άγρια, τόσο σκληρά, τόσο απάνθρωπα, έναν τέτοιο νέο, στήριγμα της ζωής της και καμάρι της μπροστά σ' όλον τον άλλο κόσμο. Και αχ, δεν έφταιγε ούτε αυτός· δεν ήταν φυσικιά η κακοσύνη μέσα στο στήθι του! Οι περιστάσεις, οι δυστυχίες τον είχαν αλλάξει. Κουναρημένος καθώς ήταν σε ιδέες νοικοκυρίσιες, δεν μπορούσε μεμιάς να συνηθίσει στον σκληρό ξεπεσμό, αλλά με όλη του τη δύναμη αντιστεκότου, και αυτή την πρώτη μέρα, που αναγκάστηκε να πιάσει έργο ξένο στα χέρια του, ήταν τόσο σκληρή γι' αυτόνε η αλλαγή, που σε μία στιγμή ο θυμός του εξέσπασε απάνου της. Δεν έφταιγε. Μα δεν θα μετάνιωνε; Ποιος ξέρει; Και αυτιάστηκε πάλι με μίαν αλαργινή ελπίδα πως θ' άκουε τα ποθητά πατήματά του κι επρόσμενε ακίνητη. Κι όταν είδε πως όλα ήταν του κάκου, και πάλι τότες μέσα στη νέα της καρδιά καινούρια απαντοχή εφώτισε. Εξεσκεπάστηκε· και στη μικρή τρεμάμενη λάμψη του καντηλιού εκοίταζε η ίδια το κορμί της, τα μαρμαρένια της τα πλούσια τα στήθη, τα ξανθά μαλλιά της που εχυνόνταν στους νώμους της σαν ποταμός χρυσός, και από την κορφή ως τα πόδια όλα τα αρμονικά της σουσούμια, όλο το μέστωμα της νιότης.

Κι εσκέφτηκε: *Δεν είναι άξιο της αγάπης του αυτό το κορμί μου; Και μπορεί να λησμονήσει τέλεια την*

τόση μου αγάπη; Μπορεί αλήθεια να μη γνωιαστεί για τη ζωή μου και να 'μαι για πάντα ολότελα ξένη για κείνον; Και πάλι όμως μαύρες ιδέες εσκοτεινίασαν τον νου της: Ω κι αν εξαναρχότουν, κι αν την αγκάλιαζε, κι αν την περίσφιγγε με τα δυνατά του τα μπράτσα, με την αγάπη την πρώτη, πού θα βρισκότουν πλια και η χαμένη η αρμονία, αφού εμπόρεσε μία στιγμή να την αρνηθεί, σε μία δύσκολη στιγμή της ζωής, αδιάφορο αν από φταίξιμό του ή όχι, ενώ τότες είχε μάλιστα το χρέος να αγωνιστεί και να νικήσει κάθε ενάντιο; Μα ήταν δεμένη για πάντα μ' εκείνον. «Ω το ψωμί, το ψωμί!» είπε φοβισμένη. Και απάντησε του εαυτού της: 'Όχι, δεν θα της έλειπε μήτε εκείνο. Παλικάριση το πρωί θα επήγαινε να γυρέψει εργασία· θα τα επατούσε τα παλιά τα συνήθεια· περήφανη θα εφανερωνότουν μπροστά σ' όλους τους ανθρώπους, γιατί τα χέρια της εμπορούσαν να τη ζήσουν. Και θα τον επρόσμενε. Κι ας μην ερχότουν α δεν ήθελε, ή και στο ύστερο, ας την απαρατούσε για πάντα. Για πάντα; Και η μεγάλη της η αγάπη ξάφνου εξύπνησε τρομερή, τρυφερή, απέραντη μέσα στην καρδιά της, μέσα στην καρδιά της γυναικός που 'χε δοκιμάσει τα φλογερά αγκαλιάσματα, και εθυμήθηκε τα πλατιά του τα στήθη, όπου κάθε νύχτα ακουμπούσε το ξανθό της κεφάλι! Τον ήθελε· τον ήθελε δικό της, μόνο δικό της, και ήταν τρομερό τυράγνιο για κείνη η ιδέα πως μία άλλη ημπορούσε να της τον πάρει για το χρήμα. 'Όχι, τα χέρια του δεν τα 'χε ανάγκη για να

τη ζήσουν· την εξούσαν τα δικά της. Μα η αγάπη του της ήταν τώρα τόσο χρειαστή όσο και το ίδιο της το αίμα που τ' άκουε μέσα της να βράζει. Όχι, δεν θα της τον έπαιρνε καμιά· δεν θ' άφηνε. Τι επείραζε αν επουλιότουν το χρωμένο παλάτι, που κάτω από τη σκέπη του τώρα όλη νύχτα εδερονότουν; Η καλοτυχία δεν διαλέει μονάχα τα ψηλά τα σπίτια, δεν περπατεί μόνο ανάμεσα σ' αρχόντους και σε πλούσιους. Ας εχανότουν το σπίτι. Ό,τι θα εκέρδιζαν και οι δύο τους θα 'ταν αρκετό για να ζήσουν, αφού, όπως του 'χε πει, είχαν νιότη, δύναμη, υγεία, και αχ! την αγάπη. Ας ξαναρχότουν μονάχα.

Κι αυτιάστηκε πάλι τα πατήματα ενού διαβάτη στον δρόμο. Και από τη βιάση του βηματισμού εκάταλαβε πως ήταν ο φαναράς που εσβηνούσε του καντουνιού το φανάρι. «Θα φέξει σε λίγο», είπε παρηγορημένη. Κι εκοίταξε τ' άλλο το μισό του κρεβατιού που ήταν άδειο και εδάκρυσε. Μα τώρα η καρδιά της είχε ψυχάσει. Μέσα σ' όλη την ταραχή της νυκτός είχε αποφασίσει· και με καινούρια δύναμη αντιμετώπιζε πάλι τον αγώνα της ζωής και με καινούριες ελπίδες ετοιμαζότουν να ζήσει. «Ω!» είπε ενώ εσηκωνότουν, ο άντρας της έπειτα από τες πρώτες μέρες θα συνήθιζε τη θέση του, θα συνήθιζε να μην ντρέπεται την ξένη δουλειά, και θα της εξαναρχότουν τέτοιος όπως τον είχε πρωτογνωρίσει το βράδυ που αναθεμάτιζε τα πλούτη.

ΙΑ

Και το 'καμε. Αρματώθηκε με υπομονή, με καρτερία, με ελπίδα, και το ίδιο το πρωί εξήτησε δουλειά στο εργοστάσιο που εγνώριζε, όπου εδούλευε πάντα η μάνα της. Κι αυτό το τόλμημά της, που εκαταφρονούσε τους πατροπαράδοτους και παράλογους θεσμούς, της εφάνηκε πολύ ευκολότερο απ' ό,τι το φανταζόταν, κι ούτε ένα χείλι δεν βρέθηκε να την κατακρίνει για τούτο. Ήταν φτωχιά κι έπρεπε να δουλέψει. Και τώρα επερνούσαν οι μέρες της ήσυχα· μα ο Αντρέας δεν ερχόταν.

Μόνο από τον μπάρμπα, που τον έβλεπε κάπου κάπου, γιατί τώρα κι αυτός έλειπε όλη μέρα, εμάθαινε πως ο άντρας της εδούλευε γιορτή καματερή⁹⁸ στη θάλασσα και πως μόνο ερχόταν στη χώρα κάθε αυγή με τη βάρκα για να φέρνει στην αγορά τα ψάρια. Μα ο Σπύρος πονηρά εφυλαόταν να της πει κι έναν λόγο για τους σκοπούς τους.

Είχαν λέω περνάσει μέρες κι αυτή ολομόναχη ερ-

98. Δούλευε και τις γιορτές και τις καθημερινές.

γαζότουν· μα η δοκιμασία την είχε σκληρύνει και η καρδιά της είχε μεγαλώσει. Τώρα εγνώριζε καλύτερα τον κόσμο. Και τώρα ήξερε όλο το προάστιο πως οι Ξήδες είχαν φτωχύνει πλια, πως άντρες και γυναίκες στίτι τους έπρεπε να ξενοδουλεύουν για να ζήσουν, κι ήξερε κιόλας πως την Κυριακή θα τους έβαζαν το πατρικό τους παλατάκι στη δημοπρασία. Κι αυτό το 'χε ακούσει κι η Ρήνη, μα τώρα δεν απελπιζότουν. Έπρεπε να υποταχτεί στη μοίρα κι ήταν παρέτοιμη να νοικιάσει ένα χαμώγι και να περιμένει αμόλευτη και τίμια τον άντρα της, αν αλλούθε δεν ερχότουν βοήθεια καμία. Η καρδιά της της το 'λεγε πως η μάνα δεν θα την άφηνε στο ύστερο να χαθεί.

Κι αληθινά την Παρασκευή το βράδυ, όταν είχε σχολάσει από το εργοστάσιο η κυρά Επιστήμη, ήρθε και τη βρήκε στην κρεβατοκάμαρά της, όπου εσυνήθιζε να κάθεται όλο το βράδυ. Είχε κατεβασμένο χαμηλά το μαντίλι της και τα μάτια της δεν εφαινότουν καθόλου, γιατί δεν τα φώτιζε η τρεμάμενη φλόγα του λυχνariού που έπαιζε απάνου στ' άλλα της τα πιθέματα⁹⁹.

Η Ρήνη είχε σηκωθεί ακούοντας το βήμα της και μια στιγμή οι δύο γυναίκες είχαν σταθεί σιωπηλές, σαν να εφοβούνταν η μία την άλλη, σαν να εφοβούνταν τα πικρά τα λόγια που είχαν να πουν η μία της άλλης, κι απέκει ολομεμιάς η αγάπη ενίκησε. Η κόρη ερίχτηκε στην αγκαλιά της μάνας και τα δάκρυα

99. Χαρακτηριστικά.

έτρεξαν ποτάμι από τα μάτια τους και τες ψύχασαν και τότες εφιληθήκαν.

«Δυστυχησμένη», της είπε η μάνα κλαίοντας.

Της απάντησε μ' ένα αναφιλητό που της ετίναξε το στήθι κι έπειτα της είπε: «Τι να κάμω, μάνα;».

«Ό,τι έκαμες, έκαμες», της αποκρίθηκε αφήνοντας την και ξεσκεπάζοντας το κεφάλι της, «άλλο απ' ό,τι έκαμες δεν έχεις να κάμεις, αλλά ας ιδούμε α μπορεί να βρεθεί δόρθωση».

Την άκουε με προσοχή κι εσφούγγισε τα μάτια της. Θα ετελειώναν τάχα τώρα τα δεινά και θα ερχότου τέλος η δίκαιη ανταμοιβή της αρετής της;

«Το ξέρεις», ξανάπε η μάνα καθίζοντας μπρος στο τραπέζι και ησυχασμένη τώρα· «το ξέρεις πως την Κυριακή σάς πουλούνε το σπίτι;»

«Το ξέρω· μα ας πάει το έρημο· τι τα θέλω τα χρεωμένα παλάτια; Αυτό τους εκατάστρεψε».

«Μη βιάζεσαι», της είπε η μάνα, που ολοένα το βλέμμα της εζωντάνευε. «Αυτό που λες δεν είναι το σωστό. Τ' αγαπάει και κείνος το πατρικό του το σπίτι». Και σε μια στιγμή επρόστεσε πικρά: «Σ' απαράτησε, ε;».

«Δουλεύει στα ψάρια», αποκρίθηκε ντροπιασμένη, λέγοντας ναι, με το κεφάλι μονάχα.

«Και δεν θα 'ρθει;»

«Δεν ξέρω, δεν μου 'πε».

«Άκουσε», της είπε σκεφτική· «θα πάω αύριο να τον έβρω στη χώρα, την ώρα που φέρνει τα ψάρια,

και θα του μιλήσω. Δεν θέλω να το χάσετε το σπίτι·
ας τα πάει τα εξακόσια που εγύρευε· μα ας σε στε-
φανώσει».

«Ω μάνα», είπε ξαναδακρύζοντας από ευγνωμοσύ-
νη· «είσαι καλή! Μα κι εγώ δεν έφταιξα. Τα πράματα
δεν ήρθαν έτσι από χεριού μου».

«Ό,τι έκαμες, έκαμες», της απάντησε κλειώνοντας
αγάλι αγάλι τα μάτια, σαν να 'θελε να ξεφύγει μίαν
άσκημη εικόνα που εκείνη τη στιγμή τής περνούσε
μπροστά της.

Μα τώρα πάλι η κόρη τής έλεγε: «Μόνο ποιος
ξέρει α φχαριστηθεί μ' αυτά. Εδώ το ύστερο βράδυ
εμιλούσανε για χίλια, για χιλιάδες, ξέρω κι εγώ για
πόσα· και πού να βρεθούν αυτά που θέλει, καμμένη
μάνα· του δοκίηκε¹⁰⁰ να σας γδάρει».

«Τέτοιος δεν είναι», της είπε με σοβαρό ύφος· «όλα
τα κάνει για να μου ανοίξει το πουγκί μου και να
πάρει όσα εγύρευε. Θα 'ρθει πάλι στην αγκαλιά σου,
καλός όπως ήτανε και πρώτα. Μην απολπίζεσαι. Θα
κερδίσει το σπίτι του. Για τ' άλλα τα παιδιά τα καη-
μένα θα δουλέψω όσο κι αν ημπορώ· κι ας τους αφή-
σω καθενού λιγότερα, θα τους γλιτώσω τουλάχιστο
την τιμή του σπιτιού τους».

«Ω μάνα», της εφώναξε φχαριστώντας με σιγαλή
φωνή. «Πόσο σ' επίκρανα και τον καλό μου τον πα-
τέρα!»

«Ο καημένος ο μεθύστακας! Δεν πίνει τώρα στα-

100. Του πέρασε από το μυαλό.

ξιά· η λύπη του είναι μεγάλη· τονε παρηγοράω όπως μπορώ και κείνονε· θα σου 'δινε και την ψυχή του».

«Αχ», είπε πάλι η Ρήνη, «να μην ήμωνα τουλάχιστον έγκυα!».

«Ως κι αυτό!» είπε η μάνα· «είναι καβαλάρης αυτός κι εμείς πεζοί· από την αρχή αυτό ήτανε το σκέδιό του· φοβερά μάς την έπαιξε!» Και σαν μετανιωμένη ξακολούθησε έπειτα από μια στιγμή: «Μα κάνω πολύ κακά που σου τονε κακολογώ. Η τύχη τα 'φερε έτσι. Όπως κι αν είναι, αυτός είναι ο δικός σου· μαζί του θα ζήσεις· έχε τονε με τα καλά και φχαρίστα τον όσο μπορείς. Έχε την ευχή μου».

Και οι δύο γυναίκες εσηκωθήκαν και αγκαλιαστήκαν πάλι. Η κυρά Επιστήμη εκουκούλωσε έπειτα το πρόσωπό της και μ' αλαφρωμένη καρδιά εκατέβηκε από το σπίτι του Αντρέα με την απόφαση να διορθώσει τα πάντα.

IB

Ητανε οχτώ η ώρα της αυγής. Η χαρακτηριστική κι όμορφη πλατεία της Σπηλιάς ήταν γιομάτη κόσμο: εμπόρους που εκάναν τες δουλειές τους, βαστάζους που εκουβαλούσαν τσουβάλια και βαρέλια, κάρρα που άλλα τα σέρναν άλογα, άλλα άνθρωποι, φορτωμένα δέρματα, σακιά, σανίδες, βαρέλια, κάσες ή και άδεια επηγαινοερχόνταν κάνοντας μεγάλο πάταγο, που ενωνότουν με τη βαβούρα των ανθρώπων. Στα μαρμαρένια σκαλοπάτια της αγοράς, ή του Μαρκά όπως τη λεν οι Κορφιάτες, εκείνη την ώρα ανεβοκατέβαιναν καλοντυμένος κόσμος: παλαιοί αρχόντοι, νιόπλουτοι, έμποροι, γιατροί, δικηγόροι· ήταν η ώρα που οι καλοστεκάμενοι εφώνιζαν. Μέσα, κάτω από ένα πλατύ πλακόστρωτο περιστύλιο επουλούσαν κρέατα και ψάρια, και κάτω από τη γυαλουσκέπαστη αυλή λάχανα, σπωρικά και σπάνια λουλούδια. Οι φωνές των πουλητάδων αντηχούσαν απ' όλα τα μέρη. Οι ψαράδες πίσω από το πέτρινο πλακόστρωτο πεζούλι, που ετρογύριζε γύρω γύρω το περιστύλιο, ψηλότερο και σκεπασμένο με ξύλο εκεί που ήταν τα κρέατα, που εκρεμόνταν κόκ-

κινα και κίτρινα κομμάτια μικρά και μεγάλα, από σιδερένια αγκίστρια, επαινούσαν φωνάζοντας τα ψάρια τους, που κάποια, κόκκινα, μαυριδερνά ή ασημένια, ελαχταρούσαν ακόμα ψοφώντας απάνου στες πλάκες, άλλα είχαν τσιρώσει κι ήταν γυρτά σαν δοξάρια, κι άλλα, τέλος, ήταν μαλακά, χτυπημένα στα δίχτυα και ψόφια από πολλές ώρες.

«Πενήντα λεφτά τα ψάρια! Πενήντα η ανεμότρατα! Πέντε δεκάρες!» έλεγε μία όμορφη μεταλλική φωνή· και στον ίδιο καιρό ο λαχανάς τραγουδιστά επρόσφερε το είδος του ραντίζοντας τα πράσινα χόρτα που ήταν απλωμένα στην αυλή, πάνου σε ξύλινα κατηφορητά κρεβάτια: «Σέσκλα, σέλινα, πετροσέλινα, σινάπια, σπανάκια, πάρτε, πάρτε!». Και παρέκει ένας άλλος επουλούσε τα οπωρικά του, που ήταν απλωμένα και κείνα στα ίδια ξύλινα κρεβάτια, μέσα σε κανίστρια και κοφίνια, χρυσά πορτοκάλια και κινέτα¹⁰¹, κίτρινα λεμόνια, φρούτα ξερά, κι εφώναζε ως κι εκείνος με βραχνιασμένη φωνή: «Πάρτε, πάρτε! Γλυκά νεράντζια, λεμόνια, κινέτα!». Κι όλες αυτές οι φωνές ανακατεύονταν με τους μονότονους χτύπους της μαχαίρας των χασάπηδων, που στες ψηλές τους τες εξέδρες, σιωπηλοί εκείνοι, ελιάνιζαν τα κρέατα χαμογελώντας στους μουστερήδες¹⁰² τους, και με τη βοή των ανθρώπων που εμιλούσαν αναμεταξύ τους και που επαζάριαζαν ό,τι εψώνιζαν.

101. Μανταρίνια.

102. Πελάτες, αγοραστές.

Οι παράδες ε γνώριζαν όλον τον κόσμο. «Κόντε μου!» έκραζαν έναν ψηλό, λιγνό, μισόκοπο άντρα, που βιαστικός επερνούσε, «κόπιασε· σου 'χω ψάρι για το τραπέζι σου». «Γιατρέ, κόπιασε!» «Ψυχάρη μου, σου 'χω ό,τι θέλεις».

Μια βαριά μυρωδιά από ψαρίλα, από νωπά κρέατα, από σάπια λαχανικά εφούντωνε όλον τον αέρα, μα κανένας δεν την επρόσεχε. Όλοι όσοι εψώνιζαν εγνωριζόνταν συνατοί τους, γιατί κάθε μέρα εβλεπόνταν κι εχαιρετιόνταν μ' ευγένεια· οι σπάνιοι, από τους λίγους παλαιούς αρχόντους που απομνήσκαν ακόμα, με αδερφικά χαιρέτια συνατοί τους σε ιταλική γλώσσα, οι νιόπλουτοι και οι έμποροι περήφανοι και καλοντυμένοι εκοίταζαν πρώτα κατάματα και επρόσμεναν τον χαιρετισμό, οι γιατροί κι οι δικηγόροι καθένας με ξεχωριστό τρόπο, σύμφωνα με τον χαρακτήρα τους, με τα συφέροντά τους και με τις ιδέες τους. Κι όλον αυτόν τον κόσμο τον ακολουθούσε, κάθε άνθρωπο, κι ένα παιδί δώδεκα ως δεκαεσσάρω χρονώ ξυπόλυτο, κακοντυμένο, με σκούφο ή με ψάθα στο κεφάλι, μ' ένα κοφίνι κρεμασμένο στο χέρι όταν εψώνιζαν, περνασμένο από τον λαιμό και πισώπλατα όταν εμπαιναν στην αγορά, ψηλά απάνου στο κεφάλι όταν εφεύγαν.

Ένας παλαιός άρχοντας, ένας γέρος, ψηλός, ωραίος, ασπρογένης και μέτρια ντυμένος, εσεργιάνιζε, όπως το 'κανε κάθε μέρα, στο περιστύλιο, ανάμεσα στον κόσμο που τον ήξερε, με τον υπασπιστή του, έναν

άλλον ηλικιωμένο άνθρωπο, πλιο παχύ, πλιο μικρό, με πλιο μεγάλα και πλιο άσπρα γένια, πλιο προστυχότερα ντυμένο, και που περπατούσε στο πλάι του με τα χέρια στες τσέπες, κρατώντας από μέσα από τη μία τσέπη του ορθό το χοντρό του μπαστούνι, σαν οι αξιωματικοί το σπαθί τους. Από χρόνια και οι δυο τους ερχόνταν αυτή την ώρα στην αγορά για να βλέπουν τι εψώνιζε ο κάθε νοικοκύρης για το σπίτι του.

Εμιλούσαν ιταλικά μεταξύ τους και, καθώς εδιάβαιναν, άκουσαν έναν έμπορο να παζαρεύει περήφανα ένα ακριβό ψάρι.

«Magna ben questo qua!» (Τρώει καλά αυτός!) είπε ο άρχοντας στον σύντροφό του.

«Xe in tochi falio» (Είναι καταχρεωκοπημένος), του απάντησε ο υπασπιστής κι εσηκώθηκε στες μύτες των ποδιών για να ιδεί τι είχε ψωνίσει κάποιος που επερευούσε σιμά τους και που τους είχε χαιρετήσει.

«Adaseno?» (Αλήθεια;) έκαμε ο άρχοντας, ενώ εκαλημέριζε χαμογελώντας έναν πλούσιο που, ως έλεγαν, είχε πέντε εκατομμύρια και που εδιάλεγε πάντα τα φτηνότερα πράγματα για το σπίτι του κλαίοντας τη φτώχεια του, την πολυτεκνία του και ζητώντας χάρισμα ένα ψαρούλι από τον πουλητή του.

«No el se vergogna; e el gha tanti tesori!» (Δεν ντρέπεται· κι έχει τόσο βιος!) είπε ο άρχοντας.

«No la ghe pensa», είπε ο άλλος, «el sona ogni giorno tante strapazae dai pescaori!». (Έγνοια σου και μαζεύει κάθε μέρα βρισιές από τους ψαράδες!)

Αυτή τη στιγμή ήρθε στην αγορά κι ο Αντρέας. Τον ακολουθούσαν δύο βαστάζοι, που βιαστικοί ερχόνταν κατόπι του, φέροντας στο κεφάλι μεγάλα στρογγυλά κοφίνια παρόμοια σε δίσκους πλεχτούς, γιομάτα ψάρια, βαστώντας στα δόντια το καπέλο τους και κρατώντας σε ισορροπία το φόρτωμά τους με τα δυο τους χέρια. Εβημάτιζαν με λυγισμένα γόνατα σαν να εχόρευαν, ξυπόλυτοι και ξεμανίκωτοι. Μπροστά στους ψαρολόγους εξεβοήθησαν· και τώρα οι τρεις τους τα αράδιαζαν είδος είδος, σελίδες σελίδες, απάνου στες πλάκες, ενώ οι πουλητάδες αρχίζαν να φωνάζουν τα παζάρια τους.

«Τα μπαρμπούνια, οι μπακαλάροι της ανεμότρατας τέσσερις δεκάρες!»

Ήταν ψάρι πολύ στην αγορά και επηγαινοερχόνταν ο κόσμος, κι όλο εσεργιάνιζε ανάμεσα στους ανθρώπους ο παλαιός ο άρχοντας κουβεντιάζοντας ιταλικά με τον υπασπιστή του.

Και να σου τώρα ήρθε στην αγορά και η κυρά Επιστήμη. Ήταν η πρώτη φορά στη ζωή της που έμπαινε εκεί μέσα. Ψηλή, λιγνή, λυγερή, με ζαρωμένο πρόσωπο, αχνή λίγο, μ' ένα μαύρο μαντίλι στο κεφάλι. Τα ζωερά της τα μάτια, που ήταν ακόμα νέα, επρόδιναν την ανησυχία τους και εκοίταζαν τριγύρου αναζητώντας τον Αντρέα, που ανυποψίαστος ακολουθούσε το έργο του. Όταν τον είδε τέλος, επροχώρησε προς απάνου του, εκαλημέρισε χαμηλόφωνα όλους και του 'πε:

«Θα σου μιλήσω».

«Δεν αδειάζω τώρα», της αποκρίθηκε μπερδεμένος και με ανυπομονησία· «το βλέπεις!» Και με μία χειρονομία τής έδειξε τον εαυτό του, σαν να 'θελε να της ειπεί πως, αν ήτουν εκεί αυτή την ώρα, ξυπόλυτος, με ανασκουμπωμένα ως το γόνα τα βρακιά, χωρίς γιακέτα, ξεμανίκωτος, της το χρωστούσε εκείνης μονάχα.

«Για το καλό σου, για το καλό σου ήρθα», του απάντησε πειραγμένη και δαγκάνοντας το ξεθωριασμένο της χέιλι. «Για το καλό σας!»

Τώρα της αποκρενότου ο μπάρμπας, που ήταν ένας από κείνους που είχαν φέρει τα ψάρια: «Σου μίλησε, συμπεθέρα, πως δεν αδειάζουμε τώρα. Κόπιασε στην ευχή του Θεού και μιλείς μίαν άλλη βολά¹⁰³. Είναι τόπος εδώ για κουβέντες;».

Τον αγριοκοίταξε με θυμό και του 'πε: «Απόφτου του δίνεις πάντα τσι καλές ορμήνεις».

Μερικοί άνθρωποι διαβαίνοντας τους εκοίταξαν περίεργοι, μα οι ψαράδες ακολουθούσαν το θέλημά τους.

«Πάμε να σου πω!» ξανάπε η κυρά Επιστήμη στεναχωρημένη.

«Να πουλήσω το ψάρι. Έτσι μ' εκαταντήσατε!»

«Κάμε, μωρέ Αντρέα», είπε ο μπάρμπας, «τη δουλειά σου – στον Θεό σου. Κι άφησέ τηνε να λέει. Δεν θα 'ναι καλά αυτή η καημένη η γυναίκα. Μωρέ μπεελιάς εσήμερα!»

103. Φορά.

«Καλά», είπε η γυναίκα κουνώντας το κεφάλι, σαν να φοβέριζε. «Θα μιλήσω εδώ κι εσύ μας ακούνε».

Κάποιοι επρόσεξαν· ο άρχοντας με τον σύντροφό του από μακριά εστάθηκαν ν' ακούσουν.

«Αύριο πουλιέται το σπίτι σου», του ξανάπε στενοχωρημένη.

«Καλύτερα», πεισμωμένος και σταυρώνοντας τα χέρια του· «έτσι θα πάρεις τη θυγατέρα σου οπίσω, κι εγώ θα 'μαι ελεύτερος».

«Αφόντις την απάτησες», του απολογήθηκε, ενώ το αίμα ανέβαινε στα μάγουλά της από θυμό και ντροπή, «έχεις καρδιά να το λες! Άκου· σου 'φερα τα εξακόσια για να το ξαγοράσεις, όσα μου ζήτησες σου τα δίνω».

«Τίμια μιλεί η γυναίκα», είπαν με συμπάθεια καμπόσα στόματα τριγύρου της.

Μα τώρα ο μπάρμπας αποκρενότου: «Σου μίλησε πως εδώ δεν είναι η ώρα για κουβέντες· όλ' αυτά που λες είναι άγια και καλά, μα δεν είναι για εδώ, νοικοκυρά μου. Κόπιασε στο καλό και τα ματαλέμε».

Μα η κυρά Επιστήμη δεν εσάλευε. «Σ' τα 'φερα», του ξανάπε.

«Τα όβολά σου δεν τα θέλουμε», είπε ο μπάρμπας· «εσύ τα 'δινες ετότες· βάσταξέ τα η ίδια που σου χρειάζονται, και βάσταξε και τη θυγατέρα σου· εβρήκαμε αλλού καλύτερα. Το σπίτι εσύ πάει στον διάολο· κάνουμε άλλο!»

«Ναι», είπε ο Αντρέας· «τι να πρωτοκάμω με τα εξακόσια; Δεν βλέπεις τα κατάντια μου;»

«Δεν έχω άλλα», του αποκρίθηκε με μουγκή φωνή γρικώντας να βράζει το αίμα στην καρδιά της.

«Δεν την παίρνω! Εβρήκα αλλού τα τριδιπλα!»

«Ω, αν μ' είχε θελήσει εμένα!» είπε ο Αντώνης, που ήταν ο άλλος βαστάζος, «εγώ αυτήνε ήθελα, όχι τα χρήματά της. Μα πού να τολμήσω να τση το πω!».

Τώρα η κυρά Επιστήμη έτρεμε, τα μάτια της ελαμπύρισαν, το μαντίλι του κεφαλιού της εγγίστησε στις πλάτες. *Οι άτιμοι!* εσυλλογίστηκε· *θέλουνε να μας γδάρουνε· αλλιώς την παρατάει για να πάρει τα περισσότερα!* *Οι άτιμοι!* Και κάτι την έσπρωχνε να ριχτεί απάνου τους να τους βγάλει τα μάτια με το δάχτυλο, να τους ξεσκίσει με τα νύχια και με το στόμα, κι επιθυμούσε τώρα να 'χει χέρια διπλά, δύο στόματα, να 'ναι αυτή η ίδια δύο άνθρωποι, για να τους αδράξει και τους δύο την ίδια στιγμή και να τους κακοποιήσει όπως τους έπρεπε: τον δολερό τον μπάρμπα και τον άτιμο άνθρωπο που της είχε καταστρέψει τη θυγατέρα.

«Μου τη στέρνεις», του είπε βραχνά, «να γεννήσει σπίτι μου!».

«Δεν τη θέλουμε! Έσωσε^{104!}» την αντίκοψε ο μπάρμπας.

«Άδικο, άδικο!» είπαν κάποιοι που τώρα ακολουθούσαν περίεργοι τη συνομιλία.

«Να γεννήσει σπίτι μου τσου μούλους σου!» του φώναξε η γυναίκα παίρνοντας θάρρος από την προ-

104. Τελείωσε.

στασία του κόσμου, που ολοένα περισσότερους τους τρογύριζε.

«Έτσι το 'καμε κι ο ψόφιος ο πατέρας σου. Γι' αυτό επήγατε και καλά».

Ο Αντρέας εθύμωσε και ηθέλησε να τη σπρώξει. «Κόπιασε στον γέρο τον διάολο!» της είπε.

«Τι έχει αυτή η λάμια;» ερώτησε ιταλικά τον σύ-ντροφό του ο άρχοντας, που σταματημένος από μα-κριά κοιτάζε.

«Μα δεν ξέρω», αποκρίθηκε ο άλλος σαν να του 'λεγε: Άφησέ με ν' ακούσω.

«Δώσε τόπο τσ' οργής», είπε ο μπάρμπας· «άμε να φύγεις κι άφησέ με να κάμω εγώ, μωρέ, για να γλι-τώσουμε σήμερα». Ο Αντρέας ήταν έτοιμος ν' ακο-λουθήσει την ορμήνεια του, μα, πειστωμένος καθώς ήταν, ηθέλησε ακόμη να την πειράξει:

«Ούτε όλο το βιος των Κορφώνε να τση δώκεις δεν τηνε παίρνω».

Και η γυναίκα τώρα εκατάλαβε πως αληθινά τής έφευγε· κι εσυλλογίστηκε πως η θυγατέρα της ήτανε χαμένη και πως απόμνησκε στην ντροπή το σπίτι της. Οι δοκιμασίες, ο ξεπεσμός είχαν σκληρύνει την καρδιά του Αντρέα, τον είχαν σπρώξει στην ατιμία· και το 'βλεπε: το 'χε αποφασίσει τώρα, για να διορ-θώσει τη θέση του, να πάρει την άλλη την πλούσια και να παρατήσει για πάντα τη Ρήνη. Έπρεπε να τον αφήσει ατιμώρπτος να φύγει από μπρος της; Τα μά-τια της μάνας άστραψαν. Ερίχτηκε προς τον Αντρέα

και τον άδραξε από τον νόμο και τον εκρατούσε δυνατά σφίγγοντας όσο εμπόρει το χέρι της.

«Έλα στον νου σου», του 'πε απελπισμένα, «ως το ύστερο θα επιμείνεις στην ατιμία; Δεν μπορώ να σου δώκω περισσότερα».

Ο Αντρέας την εσκούντησε πασκίζοντας να ελευθερωθεί· κι εκείνη τότες εκατάλαβε που η δύναμή της είχε μεγαλώσει· η καρδιά της της έλεγε πως εμπορούσε να τα βάλει και με δέκα σαν τον Αντρέα, κι ας ήταν άντρες και δυνατοί, κι αυτή γυναίκα. Εκοίταξε ολόγυρά της τον κόσμο κι εκατάλαβε πως όλοι τη θωρούσαν με συμπάθεια. Και καθώς εκοίταζε γύρω της, το βλέμμα της έπεσε απάνου σ' ένα μικρό μαχαίρι που το 'χαν εκεί οι ψαράδες για να ξελεπίζουν τα αγκαθερά τα ψάρια. Κι ενώ ο Αντρέας, που όλο ετιναζότουν για να της φύγει, της ξανάλεγε, θυμωμένος τώρα κι εκείνος, «Σου 'πα που δεν τηνε παίρνω· τι άλλο θέλεις;», η γυναίκα, χωρίς να ξέρει καθαυτό τι κάνει, άδραξε ξάφνου το μαχαίρι πανούθε από τες ογρές τες πλάκες και, κλειώνοντας τα μάτια της για να μη βλέπει το έγκλημα, του κατάφερε μία μαχαιριά που τον επίτυχε στο μπράτσο. Ο κόσμος εμπήκε στη μέση και τους ξεχώρισαν. Αίμα έτρεξε από την πληγή. Η κυρά Επιστήμη εκοίταξε περίτρομη σαν κουτή το ματωμένο λεπίδι και με φρίκη το πέταξε καταγής. Ο θυμός της είχε πέσει ολομεμιάς και στην καρδιά της ευκιάτουν να 'ναι αλαφριά η πληγή που του 'χε κάμει, κι ευχαριστήθηκε όταν άκουσε να λεν οι αν-

θρόνιοι που 'χαν περιτρογυρίσει τον Αντρέα και που του εκοίταζαν το μπράτσο:

«Δεν είναι τίποτα· το μαχαίρι δεν εμπήκε βαθιά». Ήταν κίτρινη από τη σύγχυσή της.

Δύο αστυνομικοί της είχαν πιάσει τα χέρια.

«Καλά του 'καμε», εφώναζε ο κόσμος.

«Τρομερό πράμα!» εφώναξε ο άρχοντας ιταλικά στον υπασπιστή του.

«Πώς εκαταντηθήκαμε, αφέντη!» του αποκρίθηκε ιταλικά πάλι ο πλούσιος που αγόραζε τα φτηνότερα ψάρια και που 'χε βρεθεί σιμά του κι εβιαζότουν τώρα να φύγει γιατί εφοβότουν· «αχ, καημένη Αγγλία!»

«Τότες δεν είχαμε τέτοια πανηγύρια», είπε ελληνικά ο ακόλουθος του αρχόντου.

Τώρα η δυστυχισμένη νοικοκυρά εδάκρυζε. Αναμετριότουν με θλίψη τα αποτελέσματα. Η κοπέλα της παρατημένη για πάντα· αυτή η ίδια στη φυλακή για μήνες, ίσως για χρόνια· το σπίτι της έρημο· τα παιδιά της σαν ορφανά στα χέρια του αδύνατου τ' αντρός της· κι οι κοπέλες της, μάλιστα τα δύο θεριά που άξαιναν μέρα με τη μέρα, και πρώτα πρώτα η δεύτερη, που ήταν αρκετά μεγάλη και που μπορούσε να κάμει τα ίδια.

Οι αστυνομικοί την ετραβούσαν, ωστόσο, για να την πάρουν. Κι η δυστυχισμένη εκοίταξε μία στιγμή τον Αντρέα, που εχαιρότουν τώρα τον γλιτωμό του, και του 'πε παρακαλεστικά:

«Μη μου χάσεις το σπίτι μου. Πάρ' το κλειδί του

κομού και σύρε να σου τα δώσει όλα όσα έχω ο άντρας μου· στην τράπεζα είναι βαλμένα στ' όνομά του. Όλα, όλα· μόνο διαφέντεψέ με στο δικαστήριο. Ανάθεμά τα τα τάλαρα!».

«Έτσι ναι», είπε ο μπάρμπας μ' ένα χαμόγελο· «τουλάχιστο τη μαχαιριά την πλερώνει».

«Δεν έχω τίποτα», είπε ο λαβωμένος και τα μάτια του άστραψαν. «Δεν θα 'μαι άλλο φτωχός. Αφήστε με. Θα πάω να τηνε στεφανώσω».

Κι ένας ψαράς, που εστεκότουν πίσω από τα ψάρια του, ένας γέρος δυνατός, μεγάλος και κόκκινος, ο μοναχός που εφορούσε ακόμα άσπρη βράκα και φέσι, εφώναξε με περηφάνια:

«Μωρέ χαλάλι σας, μωρές Μαουκιώτες! Κάθε μέρα και παλικαριές εδώ κάτω στον Μαρκά. Τσι προάλλες ο ένας εσκότωσε τον κριτή – μωρέ πασαλειψιά! Κι η Τρινκούλαινα εσήμερα· το 'δειξε!»

«Cosa ha dito?» (Τι είπτε;) ερώτησε ο άρχοντας τον υπασπιστή του.

«Ha parlà de la onfeganda del giudice¹⁰⁵».

105. Μίλησε για τη δολοφονία του δικαστή.

IIΓ

Η πληγή του Αντρέα ήτανε τιποτένια. Αφού του την έπλυναν και του την έδεσαν σ' ένα φαρμακείο, ξεκίνησε τώρα για το προάστιο. Επήγαινε να ξαναβρεί τη Ρήνη, να πάρει τα χρήματα, να πληρώσει τα χρέη του, κι είχε σκοπό να ετοιμάσει τη χαρά του για την άλλη Κυριακή. Ελευτερωμένος από τη φτώχεια, ξανάβρισκε τώρα τον εαυτό του, εγενότουν πάλι άνθρωπος καλός κι εξυπνούσε ξανά η αγάπη στην καρδιά του.

Στον δρόμο τον εσυχαιρόνταν όλοι για το γλίτωμα, και στο προάστιο, όπου αμέσως είχαν κοινολογηθεί τα πάντα, τον επεριτρογύριζε ο κόσμος κι ήθελε ν' ακούσει από το στόμα του ό,τι είχε συνέβει. Ευχαριστιόνταν όλοι για την έβγαση και του ευκίόνταν ευτυχία.

Επήγε στο σπίτι του· και μη βρίσκοντας εκεί τη Ρήνη, επήγε, χωρίς να χάσει στιγμή, στο σπίτι της πεθεράς του. Εκεί εκλαίγαν όλοι, η Ρήνη, οι δύο αδερφάδες της και το αγόρι. Την εσίμωσε για να τη φιλήσει.

Εκείνη τον κοιτάζε με παράπονο, σαν να τον ονει-
διζε για όλο το φέρσιμό του, μα δεν αντιστάθηκε στο
αγκάλιασμα. Θα βρισके στο τέλος κάποια γενναιό-
τητα στην καρδιά του;

Της είπε χαρούμενος, σαν να 'χε λησμονήσει στη
στιγμή ό,τι είχε κάμει τόσες μέρες: «Την Κυριακή
στεφανωνόμαστε!».

Αυτή του χαμογέλασε.

«Και πάει η φτώχεια», εξακολούθησε· «της αφή-
καμε γεια! Η μάνα σου εθύμωσε, μ' εβάρωσε, μα δεν
πειράζει. Τα δίνει όλα όσα έχει· δεν θα πάρω παρά
τα χίλια που χρειάζονται».

Εκείνη κοιτάζε πονεμένη τα αδέρφια της, εκατέ-
βασε το βλέφαρο και δεν του αποκρίθηκε.

«Γιατί δεν χαίρεσαι;» την ερώτησε.

Κι αυτή τη στιγμή εμπήκε στο σπίτι ο γέροντας ο
Τρίνκουλος. Έτρεμε όλος, αχνός, λιγνός, φοβισμένος,
με μάτια που το κρασί από τόσα χρόνια τού τα 'χε
θολώσει. Μα τώρα ήταν ξενέρωτος κι εδάκρυζε. Είχε
ακούσει τα τελευταία τα λόγια του Αντρέα κι αγκά-
λιασε μ' αγάπη τη θυγατέρα του. Κι εκεί δεν εμπόρε-
σε πλια να βαστάξει. Ένα αναφιλητό βαρύ βαρύ του
ετίναξε τα στήθη κι εμούγκρισε για να μην ξεφωνήσει
το κλάμα. Κι ο Αντρέας στενοχωρημένος κοιτάζε
τα δύο πλάσματα, που αγαπιόνταν, που υπόφεραν
εξαιτίας του και που τώρα δεν εμιλούσαν.

Τέλος, ο πατέρας της είπε σφίγγοντάς τη στην
αγκαλιά του: «Σ' εδυστύχεψε!»

Δεν είπε ποιος. Ο νους του ήταν ίσως για τη γυναίκα του, μα ο Αντρέας ενόμισε πως τα λόγια τον εχτυπούσαν εκείνον κι είπε:

«Έφταιξα· μα τώρα εδιορθωθήκανε όλα. Την Κυριακή βάζω στεφάνι. Εδώ τα κλειδιά του κομού· είπε να μου τα δώσεις τα χίλια».

«Και ξαναγοράζεις», του 'πε η Ρήνη πικρά, «και την αγάπη; Ω, τι έκαμες!». Κι εβάλθηκε να κλαίει.

«Την αγάπη;» ερώτησε αχνίζοντας. «Και δεν την έχω;»

«Όχι!» του αποκρίθηκε, «όχι! Για λίγα χρήματα ήσουν έτοιμος να με πουλήσεις και χωρίς αυτά δεν μ' έπαιρνες· πάει τώρα η αγάπη. Επέταξε το πουλί!».

«Θα ξανάρθει», της απολογήθηκε λυπημένος, «στη ζεστή τη φωλιά του. Η ζωή μας θα 'ναι παράδεισος!».

«Όχι!» του 'πε· «έπειτα απ' ό,τι έκαμες, όχι! Κι α σ' αγαπούσα, δεν θα ερχόμουνα μαζί σου. Είμαι δουλεύτρα· ποιόνε έχω ανάγκη;» Και σε μία στιγμή ξακολούθησε: «Γιατί ν' αδικηθούν τα αδέρφια μου;».

«Σ' εδυστύχεψε!» είπε πάλι πικρά ο πατέρας, που τώρα ήταν ξενέρωτος. «Γιατί να μην τα δώσει από την αρχή όπως τση το 'πα; Ανάθεμά τα τα τάλαρα!»

«Πάμε!» είπε ο Αντρέας.

«Όχι!» του 'πε μ' απόφαση· «εδώ είναι ο χωρισμός μας· θα πάω σε ξένα μέρη, σε ξένον κόσμο, σ' άλλους τόπους· θα δουλέψω για με και για να κουναρήσω το παιδί που θα γεννηθεί. Θα μου δώσει η μάνα γράμματα για να 'βρω αλλού εργασία· θα τα πάρει από

τες κυράδες της. 'Όχι, δεν έρχομαι! Είμαι δουλεύτρα· ποιόνε έχω ανάγκη;» Κι έπειτα από μία στιγμή σαν ν' απαντούσε σε κάποια της σκέψη εξαναφώναξε: «Δεν έρχομαι, δεν έρχομαι!».

Ο Αντρέας την κοιτάξε ξεταστικά κι εκατάλαβε πως όλα τα λόγια θα 'ταν χαμένα. «Ανάθεμά τα τα τάλαρα!» εφώναξε πάλι απελπισμένος. «Πάει η ευτυχία μου!»

Κι εβγήκε στον δρόμο.

Για τον συγγραφέα

Ο Κωνσταντίνος Θεοτόκης γεννήθηκε το 1872 στην Κέρκυρα από αρχοντική οικογένεια. Από νεαρή ηλικία έμαθε τρεις ξένες γλώσσες (αγγλικά, γερμανικά και ιταλικά), καθώς και αρχαία ελληνικά, λατινικά, αρχαία περσικά και εβραϊκά. Τελειώνοντας το γυμνάσιο, πήγε στο Παρίσι και σπούδασε για τρία χρόνια φιλολογία, μαθηματικά και φιλοσοφία.

Επέστρεψε στην Κέρκυρα το 1895 και συνδέθηκε με τον ποιητή Λορέντζο Μαβίλη, εντασσόμενος στο κίνημα του δημοτικισμού. Πήρε μέρος ως εθελοντής στην Κρητική Επανάσταση του 1896 και στον Ελληνοτουρκικό Πόλεμο το 1897. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Σοσιαλιστικού Ομίλου Κέρκυρας. Το 1908 παραιτήθηκε από τα κληρονομικά του δικαιώματα, αρνούμενος και τυπικά την αριστοκρατική τάξη. Το 1916, κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, συμμετείχε ενεργά στο Κίνημα της Εθνικής Αμύνης. Λόγω αυτής του της συμμετοχής απώλεσε ολόκληρη την περιουσία της γυναίκας του, βαρόνης Ερνεστίνης φον Μάλοβιτς, στην Αυστρία.

Όλες οι ιστορίες των έργων του εκτυλίσσονται στο νησί της Κέρκυρας, είτε στην ύπαιθρο (*Κορφιάτικες ιστορίες*, *Η ζωή και ο θάνατος του Καραβέλα*) είτε

στην πόλη (*Η τιμή και το χρήμα, οι Σκλάβοι στα δεσμά τους*), ενώ η γλώσσα του έχει έντονα το κερκυραϊκό ιδίωμα.

Έγραψε επίσης 32 σονέτα, ενώ άξιες λόγου είναι και οι φιλολογικές του μελέτες. Πλούσιο είναι και το μεταφραστικό του έργο.

Έφυγε από τη ζωή την 1η Ιουλίου 1923, σε ηλικία 51 ετών, αφήνοντας ανολοκλήρωτο το έργο του *Ο παπα-Ιορδάνης περίχαρος και η ενορία του*.

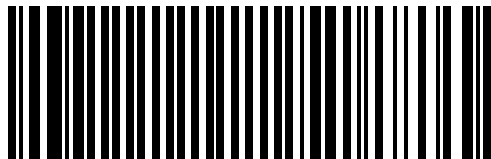
Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία.

Το παρόν βιβλίο σύμφωνα με τις Υπουργικές Αποφάσεις 142611/ΓΔ4 – 28/11/2024 και 145275/ΓΔ4 – 04/12/2024 θα διανεμηθεί δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία της χώρας.

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, άνευ γραπτής άδειας σύμφωνα με τη νομοθεσία περί προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων.

Κωδικός Βιβλίου: 0-22-0290
ISBN 978-960-06-6506-2

(01) 000000 0 22 0290 7